

T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANA BİLİM DALI

YÜKSEK
LİSANS
TEZİ

ORTAOKUL 6. SINIF TÜRKÇE DERS
KİTAPLARININ İLGİLİ TEMALARINDA
GEÇEN ZAMİRLERİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER
AÇISINDAN İNCELENMESİ

AFRA NUR DEMİROK

TÜRKÇE EĞİTİMİ BÖLÜMÜ TEZLİ YÜKSEK
LİSANS PROGRAMI

Antalya, 2022

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANA BİLİM DALI

**ORTAOKUL 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ İLGİLİ TEMALARINDA
GEÇEN ZAMİRLERİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ**

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Afra Nur DEMİROK

Danışman

Prof. Dr. Yusuf TEPELİ

ANTALYA, 2022

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçalarda gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanımında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım. Enstitű tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

11/04/2022

Afra Nur DEMİROK

İmza

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Afra Nur DEMİROK'un bu çalışması **11.04.2022** tarihinde jürimiz tarafından **Türkçe ve Sosyal Bilimleri Eğitimi** Ana Bilim Dalı **Türkçe Eğitimi** Tezli Yüksek Lisans Programında **Yüksek Lisans Tezi** olarak **oy birliği** ile kabul edilmiştir.

İMZA

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi **Bora BAYRAM**
..... Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

Üye : Dr. Öğr. Üyesi **Berker KURT**
..... Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

Üye (Danışman) : Prof. Dr. **Yusuf TEPELİ**
..... Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

YÜKSEK LİSANS TEZİNİN ADI: ORTAOKUL 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ İLGİLİ TEMALARINDA GEÇEN ZAMİRLERİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

ONAY: Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunun tarihli ve sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Güçlü ŞEKERCİOĞLU
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim, tez konumun belirlenmesi, planlanması ve yürütülmesi süresince beni destekleyen, ilgilenen, bana zaman ayıran, bilgi ve tecrübeleri ile bana destek olan kişiliği ve bilimsel çalışma disipliniyle her zaman örnek alacağım danışmanım ve değerli hocam Prof. Dr. Yusuf TEPELİ 'ye yardımlarından ve bu tezin tamamlanmasında gösterdiği titiz çalışmalarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitimim boyunca desteklerini esirgemeyen ve değerli bilgilerinden faydalandığım Türkçe Eğitimi alan hocalarım Doç. Dr. Bekir DİREKÇİ ve Doç. Dr. Mevlüt GÜLMEZ hocama teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca tez çalışmamda bana yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen değerli hocalarım, Dr. Öğr. Üyesi Bora BAYRAM'a, Dr. Öğr. Üyesi Berker KURT'a ve sevgili abiciğim Öğr. Gör. Ömer Faruk DEMİROK'a çok teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca her daim yanımda olan ve bana desteklerini esirgemeyen değerli babama ve canım anneme sonsuz sevgi ve saygılarımla.

ÖZET

ORTAOKUL 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ İLGİLİ TEMALARINDA GEÇEN ZAMİRLERİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

DEMİROK, Afra Nur

Yüksek Lisans, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Yusuf TEPELİ

Nisan 2022; 105 sayfa

Bu çalışma yenilenen Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki kazanımlar doğrultusunda 2021/2022 öğretim yılında kullanılmaya başlanan Türkçe ders kitapları üzerine inceleme yapıldığı için güncel bir çalışmadır. Ulaşılabilir alan taraması yapıldığında zamirlerin metne kattığı anlam ile ilgili çalışmaların yetersizliği görülmüştür. Bu çalışmanın amacı MEB ve özel yayınlar tarafından hazırlanan 6. sınıf Türkçe ders kitaplarının ilgili temalarında geçen metinlerde bulunan zamirleri tespit ederek, çeşitli değişkenler açısından metne kattığı anlam bağlamında incelemektir. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları, araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Ortaokul altıncı sınıf öğrencilerinin cümle ve metin içerisinde zamir çeşitlerini ve cümleye/metne kattığı anlamı bulma durumlarını belirlemeye yönelik veriler 2021-2022 eğitim öğretim yılında kullanılan Türkçe ders kitaplarından elde edilmiştir.

Araştırmada kullanılan doküman analizi yöntemi kullanılmış olup araştırma verilerinin çözümlenmesi sürecinde ise nitel veri analizi tekniklerinden içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Ders kitabındaki ilgili temada yer alan okuma metinlerinin incelenmesiyle toplanan veriler "içerik analizi" tekniği kullanılarak kategoriler veya temalar hâlinde organize edilip gözden geçirilerek anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Bu çalışma 6.sınıf Türkçe ders kitabı yazarlarına ve uygulayıcılarına, kitaplarda yer alan zamirlerin kullanılma durumu, gönderim türü bakımından kullanılma durumu, temsil ettiği isim unsuru bakımından kullanılma durumu, kelime grupları içinde ve cümledeki görevi bakımından kullanılma durumu hakkında metne kattığı anlam bağlamında fikir verecektir.

Anahtar Kelimeler: Zamir, zamir çeşitleri, zamir öğretimi, ders kitabı incelemesi.

ABSTRACT

EXAMINATION OF PRONOUNS IN RELATED THEMES OF SECONDARY SCHOOL 6TH GRADE TURKISH TEXTBOOKS IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES

DEMİROK, Afra Nur

Postgraduate Dissertation, Department of Turkish and Social

Science Education

Supervisor: Prof. Dr. Yusuf TEPELİ

April 2022;105 pages

This study is an up-to-date study as it is examined on Turkish textbooks that started to be used in the 2021/2022 academic year in line with the gains in the renewed Turkish Curriculum. When the accessible area is scanned, it has been observed that the studies on the meaning that pronouns add to the text are insufficient. Accordingly, this study is important in terms of the topicality of the subject and the fact that it will fill a gap in the field. The aim of the research is to examine the pronouns in the texts in the sixth-grade Turkish textbooks in terms of different variables. The aim of this study is to determine the pronouns in the texts in the relevant themes of the 6th grade Turkish textbooks prepared by the Ministry of National Education and private publications, and to examine them in terms of the frequency, structure, variety, and the meaning they add to the text. The data collection tools used in the research were developed by the researcher. Data to determine the types of pronouns and the meaning they add to the sentence/text of the secondary school sixth grade students were obtained from the Turkish textbooks used in the 2021-2022 academic year.

Content analysis technique, one of the qualitative data analysis techniques, was used in the analysis of the research data. The data collected by examining the reading texts in the relevant theme in the course book were organized in categories or themes using the "content analysis" method, reviewed and tried to be interpreted. This study can give an idea to the authors of the 6th grade Turkish textbooks in terms of the use of the pronouns in the books in terms of the frequency, in terms of the type of reference, the use in terms of the noun element it represents, in the word groups and in the context of the meaning it adds to the text as a result of the task in the sentence.

Key Words: Pronoun, pronouns, pronoun teaching, lesson books analysis.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	v
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TABLO LİSTESİ	vii
SİMGE VE KISALTMALAR LİSTESİ	ix
BÖLÜM.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Problemleri.....	4
1.2.1. Alt Problemler.....	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	6
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	7
1.5. Tanımlar.....	7
BÖLÜM.....	8
2.1. Dil.....	8
2.2. Dil Bilgisi.....	9
2.3. Dil Bilgisi Öğretimi.....	10
2.4. Türkçe Dersi Öğretim Materyali Olarak Ders Kitabı.....	11
2.4.1. Türkçe Ders Kitabında Kullanılan Metin Türleri	12
2.4.2. Bilgilendirici/Öğretici Metin Türleri	12
2.4.3. Hikâye edici/Kurmaca Metin Türleri	13
2.4.4. Şiir	13
2.5. Sözcük (Kelime).....	13
2.6. Sözcük Türleri	14
2.6.1. İsim	14
2.6.2. Sıfat.....	15
2.6.3. Zarf	17
2.6.4. Fiil.....	17
2.6.5. Edat	18
2.6.6. Bağlaç	18
2.6.7. Ünlem	19
2.6.8. Zamir	19
2.6.8.1 Kişi zamirleri	21

2.6.8.2. Dönüşlülük zamiri	26
2.6.8.3. İşaret (Gösterme) Zamirleri	27
2.6.8.4. Soru Zamirleri	29
2.6.8.5. Belgisiz Zamirler	30
2.7. Zamirlerin Gönderim Ögeleriyle İlişkisi	31
2.8. Zamirle İlgili Yapılan Çalışmalar	31
BÖLÜM III	38
YÖNTEM	38
3.1. Araştırma Yöntemi	38
3.2. Çalışma Nesnesi	38
3.3. Verilerin Analizi	40
3.4. Araştırmanın Güvenirliği	41
BÖLÜM IV	43
BULGULAR	43
4.1. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Zamirlerin; Genele, Çeşidine ve Ders Kitaplarına göre Kullanılma Durumu Nedir?	43
4.2. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Zamirlerin; İşlevi Bakımından Kullanılma Durumu Nedir?	49
4.2.1. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Kişi ve Dönüşlülük Zamirlerinin; İşlevi Bakımından Kullanılma Durumu Nedir?	49
4.2.2. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen İşaret Zamirlerinin; İşlevi Bakımından Kullanılma Durumu Nedir?	52
4.2.3. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Belgisiz Zamirlerinin; İşlevi Bakımından Kullanılma Durumu Nedir?	54
4.2.4. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Soru Zamirlerinin; İşlevi Bakımından Kullanılma Durumu Nedir?	55
4.3. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Zamirlerinin; Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu Nedir?	57
4.3.1. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Kişi Zamirlerinin ve Dönüşlülük Zamirlerinin; Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu Nedir?	57
4.3.2. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen İşaret Zamirlerinin; Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu Nedir?	64

4.3.3. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Belgisiz Zamirlerinin; Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu	68
4.3.4. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Soru Zamirlerinin; Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu Nedir?.....	73
4.4. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Zamirlerin Temsil Ettiği İsim Unsuru Bakımından Kullanılma Durumu Nedir?	77
4.4.1. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Kişi ve Dönüşlülük Zamirlerinin Temsil Ettiği İsim Unsuru Bakımından Kullanılma Durumu Nedir?	77
4.4.2. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen İşaret Zamirlerinin Temsil Ettiği İsim Unsuru Bakımından Kullanılma Durumu Nedir?79	
4.4.3. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Belgisiz Zamirlerinin Temsil Ettiği İsim Unsuru Bakımından Kullanılma Durumu Nedir?	80
4.4.4. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Soru Zamirlerinin Temsil Ettiği İsim Unsuru Bakımından Kullanılma Durumu Nedir?81	
4.5. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Zamirlerin Kelime Grupları İçinde ve Cümlede Görevi Nedir?.....	82
4.5.1. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Kişi Zamirlerin Kelime Grupları İçinde ve Cümlede Görevi Nedir?	82
4.5.2. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen İşaret Zamirlerin Kelime Grupları İçinde ve Cümlede Görevi Nedir?.....	85
4.5.3. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Belgisiz Zamirlerin Kelime Grupları İçinde ve Cümlede Görevi Nedir?	89
4.5.4. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Soru Zamirlerin Kelime Grupları İçinde ve Cümlede Görevi Nedir?	92
BÖLÜM V	94
SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER.....	94
5.1. Sonuç Tartışma	94
5.1.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma	94
5.1.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma	95
5.1.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma	96
5.1.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma	99
5.1.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma	100

5.2. Öneriler.....	101
5.2.1. Ders Kitabı Yazarlarına Yönelik Öneriler.....	101
5.2.2. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler.....	102
KAYNAKÇA	103
ÖZGEÇMİŞ.....	105
İNTİHAL RAPORU.....	106

TABLO LİSTESİ

Tablo 3.1. Türkçe ders kitapları, Tema ve Metin Sayısı.....	53
Tablo 3.2. Ham Veri Tablosu Örneği.....	54
Tablo 4.1. Zamirlerin; Genele, Çeşidine ve Ders Kitaplarına Göre Kullanılma Durumu.....	57
Tablo 4.1.1. Kişi Zamirlerinin ve Dönüşlülük Zamirinin Ders Kitaplarına Göre Kullanılma Durumu	58
Tablo 4.1.2. İşaret zamirlerinin Ders Kitaplarına Göre Kullanılma Durumu.....	59
Tablo 4.1.3. Belgisiz Zamirlerinin Ders Kitaplarına Göre Kullanılma Durumu.....	60
Tablo 4.1.4. Soru zamirlerinin Ders Kitaplarına Göre Kullanılma Durumu.....	61
Tablo 4.2.1. Kişi Zamirlerinin İşlevi Bakımından Kullanılma Durumu.....	65
Tablo 4.2.2. İşaret Zamirlerinin İşlevi Bakımından Kullanılma Durumu.....	67
Tablo 4.2.3. Belgisiz Zamirlerin İşlevi Bakımından Kullanılma Durumu.....	70
Tablo 4.2.4. Soru Zamirlerinin İşlevi Bakımından Kullanılma Durumu.....	72
Tablo 4.3.1. Kişi zamirlerinin ve dönüşlülük zamirlerinin; gönderim türü bakımından kullanılma Durumu.....	74
Tablo 4.3.1.1. D1’de Kişi Zamirlerinin ve Dönüşlülük Zamirinin Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu.....	75
Tablo 4.3.1.2. Ö1’de Kişi Zamirlerinin ve Dönüşlülük Zamirinin; Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu.....	77
Tablo 4.3.1.3. Ö2’de Kişi Zamirlerinin ve Dönüşlülük Zamirinin; Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu.....	79
Tablo 4.3.2. İşaret Zamirlerinin Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu.....	81
Tablo 4.3.2.1. D1’de İşaret Zamirlerinin Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu...	82
Tablo 4.3.2.2. Ö1’de İşaret Zamirlerinin Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu...	83
Tablo 4.3.2.3. Ö2’de İşaret Zamirlerinin Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu...	84
Tablo 4.3.3. İşaret Zamirlerinin Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu.....	86
Tablo 4.3.3.1. D1’de Belgisiz Zamirlerinin Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu.....	87
Tablo 4.3.3.2. Ö1’de Belgisiz Zamirlerinin Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu.....	88

Tablo 4.3.3.3. Ö2’de Belgisiz Zamirlerinin Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu.....	90
Tablo 4.3.4. Soru Zamirlerinin; Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu.....	91
Tablo 4.3.4.1. D1’de Soru Zamirlerin Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu.....	92
Tablo 4.3.4.2. Ö1’de Soru Zamirlerin Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu.....	93
Tablo 4.3.4.3. Ö2’de Soru Zamirlerin Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu.....	94
Tablo 4.4.1. Kişi Zamirlerinin Temsil Ettiği İsim Unsuru Bakımından Kullanılma Durumu...	95
Tablo 4.4.2. İşaret Zamirlerinin Temsil Ettiği İsim Unsuru Bakımından Kullanılma Durumu.	96
Tablo 4.4.3. Belgisiz Zamirlerinin Temsil Ettiği İsim Unsuru Bakımından Kullanılma Durumu.....	97
Tablo 4.4.4. Soru Zamirlerinin Temsil Ettiği İsim Unsuru Bakımından Kullanılma Durumu...	97
Tablo 4.5.1. Kişi Zamirlerinin Cümledeki Görevleri.....	98
Tablo 4.5.1.1. Kişi Zamirlerinin Kelime Grubu İçinde Yer Almaları.....	100
Tablo 4.5.2. İşaret Zamirlerinin Cümledeki Görevleri.....	102
Tablo 4.5.2.1. İşaret Zamirlerinin Kelime Grupları İçinde Yer Almaları.....	103
Tablo 4.5.3. Belgisiz Zamirlerinin Cümledeki Görevleri.....	105
Tablo 4.5.3.1. Belgisiz Zamirlerinin Kelime Grubu İçinde Yer Almaları.....	106
Tablo 4.5.4. Soru Zamirlerinin Cümledeki Görevleri.....	108
Tablo 4.5.4.1. Soru Zamirlerinin Kelime Grubu İçinde Yer Almaları.....	109

SİMGE VE KISALTMALAR LİSTESİ

D1: MEB yayınları 6.Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Ö1: Ekoyay Yayıncılık 6.Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Ö2: Eksen Yayıncılık 6.Sınıf Türkçe Ders Kitabı

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

M: Metin

S: sayfa

Şah.: Şahıs

T: Tema

TDÖP: Türkçe Dersi Öğretim Programı

vd.: ve diğerleri

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumuna yer verilmiştir. Çalışmanın amaçları açıklanarak çalışmanın önemine değinilmiştir. Ek olarak çalışmanın sınırlılık ve varsayımları saptanarak çalışmayla ilgili tanım ve terimler yer almıştır.

1.1. Problem Durumu

Dil, insanlar arasında haberleşmeyi sağlayan ve tüm öğrenme durumlarında önemli bir rolü olan doğal bir araçtır. Dil edinimi ve eğitimi insanın kendisini ve çevresindeki olayları anlamlandırma sürecinde kurulan fikir yapısı, kavramalar ve aralarındaki ilişkiler ile belli bir süreç içerisinde şekillenir. Birey dildeki kavramları kullanarak kazandığı değerler sayesinde sosyalleşir. Birey öğrenme, öğrendiklerini anlama ve pratik yapma gibi birtakım düşünme ve ifade etme faaliyetlerini dil aracılığıyla gerçekleştirir. Bireylerin öğrendiklerini birleştirme ve öğrenmeye olan yatkınlığı, uygun yöntem ve teknikler kullanılarak ilerletilebilir. Türkçe öğrenimi, dinleme/izleme, okuma, konuşma, yazma öğrenme alanlarının yanında yorumlama, anlama, iletişim kurma becerilerinin gelişmesine yönelik olan dil bilgisinden oluşur. Öğrenme alanları birbiriyle etkileşim hâlinde olduğundan bir bütünlük içinde incelenmelidir. Dil öğretiminin ana amacı, öğrencilerin dil sayesinde kendilerini ifade edebilmeleri, farklı bilgi kaynaklarına ulaşarak fikir, duygu ve düş dünyalarını donatmalarıdır (MEB, 2006).

Tüm uygar milletlerde ana dili için dinlediğini, okuduğunu anlayabilmek; düşünceleri ve duyguları anlatabilmek, dilin kurallarını öğrenmek, söz varlığını geliştirmek; Türk milletinin ve yabancı milletlerin edebiyatını tanıyıp bunlardan zevk almak gibi amaçlar vardır. Ana dili eğitimi çok amaçlı olduğu için uygulaması da okuduklarını ve dinlediklerini anlama, sözlü anlatım, yazılı anlatım, gramer, gibi çok taraflıdır (Aytaş ve Çeçen 2010).

Onan'a (2017) göre öğrencilerin ana dili öğretimi sürecinde dil bilgisi öğretiminin temel amacının dilin sahip olduğu ses, biçim, anlam ve sözdizimsel özellikleri yapılar arasındaki işleyiş kuralları içerisinde öğretmektir. Ayrıca dil öğretiminde ezberci

anlayıştan uzak durulması gerektiği ve ana dili öğretiminin bir bütün olarak ele alınması üzerinde durmuştur.

Anlaşılır bir öğretim gerçekleştirebilmek için verilecek kazanımları öğrencilere anlatım yoluyla vermektense sezdirme tekniği kullanılmalıdır (Derman, 2008).

Öğrencilerin söz varlığının sınıf düzeyine ve yaşına uygun olması anlama ve anlatma öğrenme alanlarına yönelik dil becerilerinin gelişmesinde, temel dil bilgisi konu, kavram ve kurallarının anlaşılmasında önemli oranda fayda sağlamaktadır (Göçer,2009).

Güneş (2007) dil bilgisi etkinliklerinin metinle bağlantılı biçimde oluşturmasının öğrencilerin dil bilgisini zihinde yapılandırmalarının daha kolay olacağını üzerinde durmuştur. Dil bilgisi etkinliklerinin dinleme ve okuma metinlerinden seçilmesinin öğrencilerin dil bilgisi kurallarıyla bir araya getirmesi beklenmektedir.

Bu durumda Türkçe ders kitaplarında bulunan okuma metinlerinin de dil bilgisi öğretiminde önemli bir yeri olduğu söylenebilir.

Cin Şeker'e (2019) göre ders kitapları Türkçe öğretiminin etkili ve işlevsel materyallerindedir. Türkçe ders kitapları, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (TDÖP) belirlenen hedef ve kazanımlar doğrultusunda hazırlanmaktadır. Bu nedenle TDÖP'de ders kitapları, kitaplarda yer alan metinler ve metinleri anlama etkinlikleri programın hedeflerine ulaşma noktasında önemlidir.

Korkmaz (2005) Türkçenin ses yapısı, şekil(biçim) yapısı, cümle yapısı, anlam yapısı gibi parçaları var olduğunu belirtmiştir. Dilimizi oluşturan sözlerin iç ve dış yapılarının olduğunu ifade etmiştir. Şekil bilgisini, “dilin kök kelimelerini, eklerini, kökler ile eklerin birleşme biçim ve koşullarını, eklerin görevlerini, türetme ve çekim özelliklerini kısaca dilin şekil yapısı ile ilgili bütün yönlerini işleyen dil bilgisi bölümüdür.” şeklinde tanımlamıştır. Şekil bilgisini, dilin iskeletine ve dil bilgisini belkemiğine benzetmiştir. Dilin ses yapısına, söz varlığına, sözdizimine ve anlam bilgisine uzanan bağıntıların şekil bilgisinin içinde yer aldığını ifade etmiştir.

Ergin (1994) ilk olarak kelimelerin anlam ve görev açısından üç çeşit olduğunu, isimlerin ve fiillerin anlamlı kelimeler, edatların ise görevli kelimeler olduğunu ileri sürmüştür. Ancak isimlerde de anlam ve kullanım açısından belirli farklar olduğu

sonucuna varmış ve isimleri de: asıl adlar, önadlar, belirteçler ve adılar olmak üzere dörde ayırmıştır. Sonuç olarak Ergin altı çeşit kelime olduğunu vurgulamıştır: Asıl adlar, önadlar, belirteçler, adılar, eylemler, edatlar.

Okur (2007) Sözcük öğretiminin çocukluk çağının erken dönemlerinde başladığını gençlik çağında hızlandığını olgunluk çağı denilen yetişkin ve ileri yetişkin dönemlerine kadar devam ettiğini ancak insanların edindiği kelime hazinesinin en çok çocukluk ve gençlik döneminde kazanıldığını ifade etmiştir. Kelime öğretimi ve kavram gelişimini oluşturmak ve geliştirmek için hem aile hem de okulda öğretmenler yardımıyla farklı uygulamalar yapıldığını belirtir.

Sözcük türlerinden biri olan zamirin kullanımında günlük hayatımızda ve Türkçe derslerinde metne ve cümleye kattığı anlam bağlamında önemli bir yeri vardır.

Öncesinde bir kimsenin ve nesnenin yerini tutan, bu nedenle bir ismin yerine kullanılan sözcüğe adıl denir (Banguoğlu,1974).

Koç (1996) adıları, biçim ve anlamlarına göre, kişi adıları, gösterme adıları, belgisiz adıları, soru adıları olmak üzere dört bölümde incelemiştir.

Gencan (2001) dil açısından ise insanları üçe ayırır: Sözü söyleyen şahıs, birinci şahıs; kendisine söylenen şahıs, ikinci şahıs; hatırlanan şahıs, üçüncü şahıstır.

Bugüne kadar anlamlarından çok görevleri yönüyle incelenen ve bu yönde bir sınıflandırmaya tabi tutulan zamirler, aslında gerçek dünyada birçok kavramın “yerine geçme” tabirini karşılayan ve birçok kavramın zamir yönü olduğunu bağlam içinde incelendiğinde açığa çıkaran bir dil birimidir. Sözcük türü olarak zamirler Türkçe öğretiminde ve Türkçe ders kitaplarında önemli bir yere sahiptir. Özellikle öğrencilerin zamirlerin önemini bağlam içinde anlaması için Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan zamirlerin temsil ettiği isim unsuru, görevi ve metne kattığı anlamı zamirleri kavrama yönünden önem arz etmektedir.

Zamirlerle yapılan çalışmalar araştırılıp incelendiğinde anadili Türkçe olanların zamirleri öğrenirken anlam, işlev ve yapı bakımından farklı dillerle kıyaslanan deneysel çalışmalara; Türkiye Türkçesi eserlerinde zamirlerin biçimsel ve işlevsel yönden incelenen çalışmalara; zamirlerin diğer Türk lehçelerinde durumları, kullanışları

yönünden incelenen araştırmalara; zamirlerin dil bilgisel olarak ne ifade ettiği çalışmalara; yabancılara Türkçe ğretiminde kullanılan kitaplarda zamirlerin işlenişine yönelik çalışmalara; Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi etkinliklerinin yeterli ve anlamlı olup olmamasının ğretmen görüşleriyle değerlendirilmesine yönelik çalışmalara; içinde zamirlerin de bulunduğu sözcük türlerinin ders kitaplarında bulunan metinlere ve edebi türlere göre dağılımına yönelik çalışmalara; içinde zamirlerin de bulunduğu sözcük türlerinin metinler yoluyla ğretimi, sözcük türlerinin sınıflandırılması ile ilgili sorunlara yönelik çalışmalara; aralarında zamirin de bulunduğu sözcük türlerine yönelik deneysel çalışmalara yer verilmiştir. Buna göre sözcük türlerinin ğretmen ve ğrenci üzerinde yapılan deneysel çalışmaların çoğunlukla olduğu çalışmalara, sözcük türlerinin ise Türkçe ders kitaplarında incelenmesine dair çalışmalara ulaşılmıştır.

Ulaşılabilir literatür incelendiğinde ise Türkçe ders kitaplarında bulunan metinlerde geçen zamirlerin metne kattığı anlam bağlamında incelenmesine yönelik herhangi bir çalışmanın bulunmaması göze çarpmaktadır. Bu çalışmada ise 2019 Türkçe ğretim programında 6. Sınıf kazanımlarından söz varlığı alt başlığında yer alan “Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımından yola çıkarak 6. sınıf 2021-2022 yılında kullanılan Türkçe ders kitaplarında okuma metinlerinde yer alan zamirlerin metne kattığı anlam bağlamında incelenmesi üzerinde durulmuştur.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Problemleri

Bu çalışmanın amacı 6. Sınıf Türkçe ders kitaplarının temalarında yer alan okuma metinlerinde bulunan zamirleri farklı değerkenler açısından metne kattığı anlam bağlamında incelemektir. Bu genel amaçlar doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1.2.1. Alt Problemler

Ortaokul altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarının ilgili temalarındaki metinlerde geçen zamirlerin;

1. Genele, çeşidine ve ders kitaplarına göre kullanılma durumu nedir?
2. İşlevi bakımından kullanılma durumu nedir?

2.1. Kişi zamirlerinin işlevi bakımından kullanılma durumu nedir?

2.2.Dönüşlülük zamirlerinin işlevi bakımından kullanılma durumu nedir?

2.3.İşaret zamirlerinin işlevi bakımından kullanılma durumu nedir?

2.4. Belgisiz zamirlerinin işlevi bakımından kullanılma durumu nedir?

2.5.Soru zamirlerinin işlevi bakımından kullanılma durumu nedir?

3. Gönderim türü bakımından kullanılma durumu nedir?

3.1. Kişi zamirlerinin gönderim türü bakımından kullanılma durumu nedir?

3.2. Dönüşlülük zamirlerinin gönderim türü bakımından kullanılma durumu nedir?

3.3. İşaret zamirlerinin gönderim türü bakımından kullanılma durumu nedir?

3.4. Belgisiz zamirlerinin gönderim türü bakımından kullanılma durumu nedir?

3.5. Soru zamirlerinin gönderim türü bakımından kullanılma durumu nedir?

4. Temsil ettiği isim unsuru bakımından kullanılma durumu nedir?

4.1. Kişi zamirlerinin temsil ettiği isim unsuru bakımından kullanılma durumu nedir?

4.2.Dönüşlülük zamirlerinin temsil ettiği isim unsuru bakımından kullanılma durumu nedir?

4.3.İşaret zamirlerinin temsil ettiği isim unsuru bakımından kullanılma durumu nedir?

4.4. Belgisiz zamirlerinin temsil ettiği isim unsuru bakımından kullanılma durumu nedir?

4.5. Soru zamirlerinin temsil ettiği isim unsuru bakımından kullanılma durumu nedir?

5. Kelime grupları içinde ve cümlede görevi nedir?

5.1. Kişi zamirlerinin kelime grupları içinde ve cümlede görevi nedir?

5.2. Dönüşlülük zamirlerinin kelime grupları içinde ve cümlede görevi nedir?

5.3. İşaret zamirlerinin kelime grupları içinde ve cümlede görevi nedir?

5.4. Belgisiz zamirlerinin kelime grupları içinde ve cümlede görevi nedir?

5.5. Soru zamirlerinin kelime grupları içinde ve cümlede görevi nedir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu çalışma yenilenen Türkçe Öğretim Programı'ndaki kazanımlar doğrultusunda 2021/2022 öğretim yılında kullanılmaya başlanan Türkçe ders kitapları üzerine inceleme yapıldığı için güncel bir çalışmadır. Ulaşılabilir alan taraması yapıldığında zamirlerin metne kattığı anlam ile ilgili çalışmaların yetersizliği görülmüştür. Buna göre bu çalışma konunun güncelliği için önem arz etmektedir. Bu bağlamda çalışmanın Türkçe öğretim programında yer alan bir konuyu derinlemesine ele alması dolayısıyla alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu araştırmanın daha sonra yapılacak çalışmalara örnek teşkil etmesi beklenmektedir.

Bu çalışmada var olan kayıt ve belgeleri tarayarak yeni veri toplamaya yarayan nitel araştırma yöntemlerinde doküman incelemesi modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma nesnesini, D1 ve Ö1 ve Ö2'de zamirlerin işlendiği temalarda yer alan okuma metinleri oluşturmaktadır. D1, Ö1 ve Ö2'de zamirlerin işlendiği temada yer alan okuma metinlerinde geçen zamirler tespit edilmiş ve tespit edilen bu zamirleri doküman incelemesi yöntemi kullanılarak zamirlerin geçme sıklığı, çeşidi, işlevi, gönderim türü, temsil ettiği isim unsuru ve kelime grupları ve cümledeki görevi sonucunda zamirlerin metne kattığı anlam bağlamında incelenmiştir. Elde edilen bulgular, ilgili araştırma soruları doğrultusunda tablolarla yorumlanmıştır.

1.4.Araştırmanın Sınırlılıkları

MEB yayınları 6. Sınıf Türkçe ders kitabının (D1) 6. 7. ve 8. temalarında yer alan okuma metinleri, Ekoyay yayıncılık 6. Sınıf Türkçe ders kitabının (Ö1) 7. ve 8. temalarında yer alan okuma metinleri ve Eksen yayınları 6. Sınıf Türkçe ders kitabının (Ö2) 5. ve 7. temalarında yer alan okuma metinlerinde bulunan kişi, işaret, belgisiz ve soru zamirlerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi ile sınırlandırılmıştır.

1.5. Tanımlar

Dil bilgisi: Bir dilin yapı ve sentaks niteliklerini içine alan inceleme alanıdır. (Vardar, 1998).

Ders kitabı: (Çeçen & Çiftçi, 2007) ders kitabı eğitim ve öğretim maksadıyla kullanılan öğrencinin yaş ve bilgi düzeyine uygun zihinsel becerilerin de yer aldığı metinlerden oluşan, öğretim programlarının içerdiği bilgilerin yer aldığı basılı ana materyaller olarak tanımlanmıştır.

Metin: Günay (2003) tek kişinin ya da birden fazla kişinin sözlü ya da yazılı olarak meydana getirdiği iletişim bağlamında oluşturulan bir dil sistematığıdır.

Sözcük: TDK (2009) sözlüğüne göre anlamı olan ses veya seslerden oluşur.

Sözcük türleri: Gencan (2001) Türkçede sözcükleri ad, önad, adıl, eylem, belirteç, edat, bağlaç, ünlem” olmak üzere sekiz alt boyutta sınıflandırmıştır.

Zamir: Ergin’e (2004) göre adillar varlıkları temsil veya işaret yoluyla karşılayan adların yerine kullanılan ad soylu kelimelerdir.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, araştırmanın kavramsal çerçevesi ve konu ile ilgili güncel araştırmalar yer almıştır. Dilin tanımı, dil bilgisi ve dil bilgisi öğretimi, dil bilgisi öğretiminde kullanılan strateji, yöntem ve teknikler, kelime ve kelime türleri, zamir ve zamir çeşitleri konularına değinilmiştir.

2.1. Dil

Dil insanoğlu var olduğu sürece kullanılagelmiş olan iletişimin en önemli parçası olarak ifade edilebilir. Bundan dolayı da dil alanında birçok araştırmacımız dili farklı şekillerde tanımlamışlardır.

Dil insanlar arasında anlaşmayı kuran doğal bir araç, kendisine özgü yasaları olan ancak bu yasalar sınırı içinde gelişen canlı bir varlıktır (Ergin, 1994).

Aksan (1998) dili, çok yönlü, değişik açılardan bakınca başkaca niteliklerinin ortaya çıktığını bazı gizlerinin hala anlaşılamadığı etkileyici olan bir mevcudiyet şeklinde tanımlamıştır. Dilin insan ile toplumdaki da ayrı düşünölemeyecek olan bilim, sanat, teknik ve bütün alanlarla ilgili aynı zamanda onları oluşturan bir kurum olduğunu da ifade etmiştir. Bir toplumu millet yapan ilişkilerin en kuvvetlisi olan, fertleri milletinin mazisine bağlayan, nesilden nesile aktararak gelen dilin, bir milletin kültürünün de yansıtıcısı olduğunu vurgulamıştır.

Dil, bir toplumdaki insanların anlaşmalarını, konuşma, yazı ve çeşitli işaretlerle sağlayan bir sistemdir. İnsan dilini somuttan soyuta dek yaygınlaşan ve yeryüzünde insan kümelerinin her birinde farklı işaretlerle ifade edilendir (Ediskun,1985).

Gencan'a (2001) göre dil, duyguları fikirleri ve dilekleri anlatmak için işaretlerden oluşan daha çok da ses işaretleri dizgesidir.

Koç (1996) bireyin dili özgürce konuşabileceğini ama dilin kurallarını değiştiremeyeceğini ancak dilin kurallarını toplumun koyabileceğini ve değiştirebileceğini belirtmiştir. Yani dili topluluğun bir eseridir şeklinde tanımlamıştır.

Dil, dil varlığındaki öğelerin (sözcüklerin, ekler, anlatım olanakları vb.) belli bir düzende bir araya getirilmesi kurallarından oluşan bir dizgedir. Bu dizgeyi kavramak o dilin şifresini bilmek demektir (Bozkurt, 2004).

Bütün bu dil tanımlarına bakılacak olursa dilin temel işlevinin anlaşma aracı olduğuna, dilin doğal ve dinamik bir yapıda olduğuna, dili oluşturan kavramların uzlaşımına dayalı bir şekilde ortaya çıktığına, her dilin kendine özgü kurallarının var olduğuna, milletlerin ortak unsuru olduğuna, dilin sosyal bir yapıda toplumların özelliklerine göre farklılıklar gösterdiğine, dilin kurumsal bir yapıdan ibaret olduğuna ulaşılabilir.

2.2. Dil Bilgisi

Dil seslerden yapılmış anlamları ve görevleri olan sesli şekiller dizgesidir. Şekil kelimesi sestem cümleye kadar bağımsız dil bilgisi kimliği olan her türlü dil malzemesini, dil unsurunu; sesler, sözcükler, kök ve ek şekilleri, kelime grupları cümle gibi çeşitli birlikleri karşılamak üzere geniş anlamı ile ifade edilir. Bir dil, dil birlikleri, dil bilgisi birlikleri, şekilleri anlam ve görevleriyle birlikte incelenmelidir. Bu durumda dil bilgisinin işlevi seslerden cümleye kadar bütün dil birliklerini yapı, anlam ve görev bakımından incelemektir (Ergin, 2004).

Güneş (2013) Dil bilgisinin günümüzde ise bir dilin ses, biçim, cümle ve metin yapısını inceleyen, anlam ve görevlerini ortaya koyan geniş bir alanı içine aldığı ifade etmiştir. Dil bilgisinin alt dallarını da şu şekilde sıralamıştır: Dilin seslerini inceleyen dala ses bilgisi, sözcük ve biçimlerini kapsayan alana biçim bilgisi, kelime ve şekillerin aralarındaki ilişkileri inceleyen kısma sentaks, dilin anlam durumlarını inceleyen bölümünün ise anlam bilgisi olduğunu belirtmiştir. Dil bilgisinin bu alt dallarının birbiriyle bağlantılı olduğunu da vurgulamıştır.

Demir (2004) dil bilgisinin doğru düşünme, konuşma ile yazmada bilimsel etkisinin olduğuna değinmiştir.

Araştırmacıların yapmış olduğu tanımlamalara bakacak olursak dil bilgisi bir dile ait sözcüklerin yapısını, türünü ve cümle ile metin içindeki görevlerini inceleyen kurallar bütünü olarak tanımlanabilir. Dil bilgisi bir dilde iletişim kurabilmek ve anlaşılır olabilmek için de büyük öneme sahiptir.

2.3. Dil Bilgisi Öğretimi

Bir ülkenin eğitim ve öğretim etkinliklerinin temelini ana dil öğretimi oluşturur. İnsanlar ana dilleri sayesinde karşılıklı anlaşılabilir ve kültürlerini geleceğe aktarabilirler. Anlama ve anlatmaya dayanan dil becerilerinin temel dayanak noktası ise ana dilin kendine ait olan dil bilgisi kurallarıdır. Bu kurallara sahip olmadan temel dil becerilerini ele almak mümkün olmamaktadır (Tekşan, 2012).

Türkçe Dersi Öğretim Programında Dil bilgisi öğretiminin ezberci anlayıştan çıkıp uygulama üzerine gidilmesine önem verilmektedir. Bu nedenle dil bilgisi öğretiminde, kurallarla beraber bu kuralların kelime, cümle ve metin düzeyinde kullanılması üzerinde durulmuştur (MEB, 2006).

Dil bilgisi kavramlarının ve kurallarının soyut olmasından dolayı öğrencilerin bunları anlaması ve zihinde yapılandırması belli bir zamanı gerektirmektedir. Bunun için dil bilgisi öğretiminin içeriği geniş zamana yayılmalı, sonraki yıllarda aşamalı olarak artırılmalıdır. Öğrencilere sadece kuralların öğretilmesi yeterli değildir. Kuralların öğretiminde örnekler ve etkinliklere de yer verilmelidir. İlköğretimin başında dil bilgisi kuralları öğretilirken sezdirme yöntemi kullanılmalı, tanımlar yer almamalıdır. Öğrenciler ise öğrendikleri bu kuralları Türkçe dersinin dışında da kullanmalı, alışkanlık haline getirmelidir (Güneş, 2007).

Dil bilgisi öğretimi bir amaç değil, ancak amaca varabilmek için yararlanılacak dille ilgili bir araçtır. Dilbilgisinin yardımı öğrencinin farkında olmadan kullandığı birtakım kuralları sezmesi yoluyla dili kullanırken kendine güvenmesi; dil becerilerini kullanırken kendini kontrol imkânını kazanması şeklinde olacaktır. Bu nedenle dil bilgisi öğretiminde kural ezberlemekten çok dil hatalarını azaltma, dili kullanma ile ilgili yetenek kazandırma önemlidir (Öz, 2011).

Dil bilgisi öğretimi bir yandan bugünkü dilin kurallarını hakkını vererek öğretmek gayesiyle yapıldığı gibi bir yandan da okutulan metinlerin dilini öğretmeye yönelmiş olmak zorundadır. Öğrenim hayatı ilerledikçe dil bilgisi dersleri uygulamalı öğretimden daha çok metinlerin anlaşılması amacına yönelir (Ergin, 1994).

2.4. Türkçe Dersi Öğretim Materyali Olarak Ders Kitabı

Ders kitabı, dersin kazanımlarının elde edilmesi, doğru ve güncel bilgilerle konuyu tamamlayan görsel materyalleri de içermesi, öğrencileri araştırmaya teşvik etmesi özelliklerini içermelidir.

Genel anlamda basılı materyallerin yararları şu şekildedir.

1. Tedarik etmesi ve taşınması kolaydır.
2. Elverişli tasarlanmış olanların kullanımı basittir.
3. Üretimi ve satın alımı göreceli hesaplıdır (Göçer 2007).

Genel anlamda basılı materyallerin bazı sınırlılıkları da şunlardır:

1. Okuryazarlık ister.
2. Konuyla ilgili ön koşul bilgileri olmayanlara bilgi aktarımı yapamaz.
3. Ezbere öğrenmeye teşvik edebilir.
4. Metinlerin eşit miktarda sözcük veya kavram sunmamasından dolayı öğrenciler bilişsel olarak zorlanabilir.
5. Etkileşimsel olmayan çoğu basılı materyal kavrama gerçekleşmediği için pasiftir.
6. Materyallerin bazıları programı desteklemeyebilir.
7. Rastgele materyal seçimi amaçlara yeterince ulaştırmayabilir (Kaya, 2006).

Özbay'a (2003) göre ders kitaplarının amacı ise bilgi, beceri ve yaklaşımların değişimiyle farklı öğrenme fırsatı ve materyalleri sunmaktır.

Güneş (2002) ders kitaplarını eğitim sürecinde bilgi edinmenin temel aracı, kullanımının basit ve tüm dünyada en geniş kullanıma sahip basılı ürünler olarak tanımlamıştır.

Turan (2011) eğitim-öğretim döneminde ders kitaplarının kullanılmasıyla daha planlı, etkili, verimli bir öğretim sürecinin yürütülmesi ve öğrenmede kalıcılığın sağlanması bakımından önemine değinmiştir.

Basılı materyaller, ders kitapları, el kitapları, çalışma kılavuzları, çalışma kitapları, romanlar ve broşürlerdir. Ders kitapları sınıftaki öğretimin temelidir. Okulların var olmasıyla yazılı gereçlere dahil olan ders kitapları öğretmenler ve öğrenciler için ana bilgi kaynaklarından biridir. Ders kitapları eğitim uygulamalarında öğretmenin görevini de devralmıştır (Kaya 2006).

Dil denince kitapların ayrı bir önemi vardır. Nitekim Türkçe dersi söz konusu olunca edebi kitaplar yanında ders kitapları da bir kat daha önem taşımaktadır. Ayrıca ders kitabının nitelikli, anlaşılır, öğretici ve sınıf kazanımlarına uygun olması da kayda değer görülmektedir.

2.4.1. Türkçe Ders Kitabında Kullanılan Metin Türleri

Akbayır (2007) metni, iletişim değerinde ve eylemsel olan, dil unsurlarının sırasıyla geldiği anlamlı yapı olarak tanımlamıştır.

Türkçe ders kitaplarında, metin türleri üç başlık altında verilmiştir: Bilgilendirici, öyküleyici, şiir. Belirtilen metin sayıları içinde kalmak koşuluyla temalarda, hangi metin türlerinin yer alacağı ders kitabı yazarının/yazarlarının seçimindedir (MEB,2019).

Metin türleri tablosunda 6.sınıflara yönelik bilgilendirici metinler: anı, blog, efemera ve broşür (liste, diyagram, tablo, grafik, kroki, harita, afiş vb. karma içerikli metinler), e-posta, haber metni, reklam, kılavuzlar (kullanım kılavuzları, tarifname, talimatnameler vb.), gezi yazısı, makale / fıkra / sohbet /deneme, mektup, özlü sözler (vecize, atasözü, deyim, aforizma, duvar yazıları, motto, döviz vb.), sosyal medya mesajları; hikâye edici metinler: çizgi roman, fabl, hikâye, karikatür, masal / efsane / destan, mizahi fıkra, roman, tiyatro; şiir: şarkı / türkü, şiir olmak üzere belirtilmiştir (MEB 2019).

2.4.2 Bilgilendirici/Öğretici Metin Türleri

Gündüz ve Şimşek, (2016) bilgilendirici metin türlerini şu şekilde sınıflandırmıştır: Belli ve geliştirilmiş bir formu olan ders kitabı, ansiklopedi, dilekçe, mektup, karar, ilan,

rapor, tutanak gibi; malzemenin kullanımına göre türsel özellik taşıyan metinleri ise deneme, makale, eleştiri gibi; tüm bilgi vermeyi amaçlayan metinleri öğretici/bilgi verici/didaktik metinler olarak adlandırmıştır.

2.4.3.Hikâye edici/Kurmaca Metin Türleri

Kurmaca metinler dil göstergeleriyle oluşturdukları malzemeleri kullanım biçimlerine göre üç gruba ayrılır: Anlatmaya ve olaya bağlı metinler: roman, öykü, masal, fabl, destan; coşku ve heyecana bağlı metinler: şiir ve mensur şiir; göstermeyi esas alan ise tiyatro metinleri olarak adlandırılır (Gündüz & Şimşek, 2016).

Edebiyat metinleri, yaşadığımız ve gerçekleşmiş bir olayı anlatmaktan çok yazarın hayal gücüyle, izlenim ve özleyişleriyle oluşturduğu olayları anlatır. Çoğu kez yazar, üzerinde yaşadığımız dünyada görülen varlık, eşya, insan ve olaylardan hareketle yeni bir âlem yaratır. İşte bu âlemi anlatan edebi türlere kurmaca eserler diyoruz (Babacan, 2009).

2.4.4. Şiir

Şiiri zengin hayallerle ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan edebiyat türü olarak adlandırılır. Şiir türünde günlük dilde kullanılan kelimelere özel anlamlar yüklenir. Şiir metninde duygu, fikir ve izlenimler birtakım düşler, semboller, edebi sanatlar aracılığı ile anlatılır. Bazı şiirler kafiye, ölçü gibi birtakım kurallara riayet edilerek yazılır (Kavcar, Oğuzkan, & Aksoy, 2009).

2.5.Sözcük (Kelime)

Gencan (2001) sözcüğü, “anamlı ve tümce kuruluşunda kullanılan konuşma araçlarıdır” şeklinde ifade etmiştir.

Koç (1996) sözcüğü dilbilimsel olarak tanımlamayı tercih etmiştir. Sözcüğü dilbilimcilerin göstergede belirttikleri şekilde sesin ya da ses birliğinin oluşturduğu anlamlı bir dil birimidir olarak tanımlamıştır. Sözcüğün ses (ses imgesi) ve kavramdan (anlam) oluştuğu ifadelerinde bulunmuştur. Sözcüğü oluşturan ses ve kavramı bir kâğıdın iki yüzüne benzetmiş birbirini tamamladığını ifade etmiştir. “Örneğin göz sözcüğünün bir yüzü /g/, /ö/, /z/ seslerinden oluşan ses imgesidir. Dilbilimciler buna gösteren de demektirler. Göz sözcüğünün öbür yüzüyse ses imgesinin algılanmasıyla birlikte

zihinde oluşan kavramdır. Dilbilimciler buna da gösterilen adını vermektedirler.” (Koç, 1996, s. 165)

Sözcük tanımlarına bakılacak olursa sözcüğü tek başına kullanıldığında belirli anlama karşılık gelen cümle diziminde rol alan dilbilimsel yönü de olan sesler topluluğu olarak tanımlayabiliriz.

2.6. Sözcük Türleri

Ediskun (1985) kelimeleri anlam bakımından birtakım bölümlere, sınıflara ayırmıştır. Kelime çeşitlerini: isim, sıfat, zamir, fiil, zarf, edat, bağlaç, ünlem olarak sekiz çeşide ayırıp incelemiştir.

Atabay, Özel ve Kutluk’a (2003) göre; Türkiye Türkçesi sözcük türleri 1. Ad, 2.Sıfat, 3.Belirteç, 4.Adıl, 5.İlgeç, 6.Bağlaç,7.Ünlem, 8.Eylem olaraktır.

Demir (2004) aynı şekilde Türkçede sekiz sözcük türü olduğunu ifade etmiştir.

Gencan (2001) Türkçede sözcüklerin sekiz türe ayrıldığını ifade etmiştir: ad, sıfat, adıl, eylem, belirteç, ilgeç, bağlaç, ünlem. Sözcük türlerini de üçe ayırmıştır: temel sözcükler: adlar, eylemler; uydu sözcükler: sıfatlar, belirteçler; söz ulakları: ilgeçler, bağlaçlar. Adılların, adların yerlerini tuttuğu için adların içinde geçtiğini belirtmiştir. Ünlemlerin ise cümle içinde belli bir görevi olmadığını cümleye duygu anlamını ilave ettiğini söylemiştir.

Banguoğlu (1994) kelimeleri: ad, sıfat, zamir, zarf, takı, bağlam, ünlem, fiil olmak üzere söz içindeki işleyişlerinden dolayı sekiz bölüme ayırmıştır.

2.6.1.İsim

Asıl isimlere kullanışta isim adı verilir. Adlar: canlı, cansız tüm nesnelere ve kavramları tek tek veya tür biçiminde karşılayan; varlıkların ve kavramların adları olan isimlerdir (Ergin,1994).

Adlar geniş anlamda bütün kavramların sözcük olarak karşılığı olur. Varlıkları, kavramları belirtmeye fayda sağlar. Ad evrendeki varlık ve kavramları karşılayan terime denir. Dilde adlar ve eylemler temel sözcüktür. Bütün diğer sözcükler adların alt birimi olarak göz önüne alınır (Bozkurt 2000).

Koç, (1996 s.165) adı, “Canlı ve cansız varlıkları, olguları, kavramları, nitelikleri, duyguları belirten sözcükler” olarak tanımlamıştır.

Korkmaz (2019) da benzer bir tanım yapmış, adların evrendeki canlı cansız bütün varlıkları, insan zihninde yer alan somut ve soyut bütün kavramları, tek tek ya da tür olarak karşılayan sözcüklerdir şeklinde tanımlamıştır. Adları, niteliklerine, dildeki görevlerine, biçim yapılarına, kullanılış yerlerine ve taşıdıkları diğer özelliklere göre birbirlerinden farklı biçimlerde sınıflandırmıştır. Adları somut ve soyut adlar; özel adlar, cins adları (tür adları), oluş ve kılış adları olarak üç gruba ayırmıştır.

Karasoy ve diğerleri (2014) isim çeşitlerini özel ad, cins ad, somut ad, soyut ad olmak üzere dört gruba ayırmışlardır: Özel isimleri evrende biricik olan varlıkları karşılayan sözcükler olarak tanımlarken, cins isimleri aynı türden varlıkları tek tek veya küme olarak karşılayan herkes tarafından bilinen sözcüklerdir, şeklinde tanımlamışlardır. Somut isimleri duyu organlarımızla algılanabilen varlıklara verilen isimlerdir, soyut isimleri ise duyu organlarımızla algılayamadığımız varlıkları, akıl aracılığıyla zihnimizde yer alan kavramlara karşılık gelen kelimelerdir, olarak ifade etmişlerdir.

İsimler yapılarına göre üç gruba ayrılırlar: Basit isimler, türemiş isimler ve bileşik isimler. Basit isimler hiçbir yapım eki almayan ancak çekim eki alabilen ve tek kelimedenden oluşan isimlerdir. Ev, gülü, kalemler, havaya, masada...Türemiş isimler, isim ya da fiil, kök ve gövdelerinden yapım ekiyle türemiş isimlerdir. Öğretmen, fırıncı, insanlık, gözlük...Bileşik isimler iki adım birleşip kalıplaşmasıyla oluşan adlardır (Keskin, 2003).

2.6.2 Sıfat

Güncel Türkçe sözlükte sıfatın tanımı bir adı, nitelik, nicelik, yer, sıra vb. bakımından niteleyen, belirten kelime, ön ad olarak yer alır.

Demir (2004), Ediskun (1985) ve Gencan (2001) sıfatı varlıkları niteleyen ya da belirten sözcükler olarak açıklamıştır.

Sıfatlar isimlerin niteliklerini, ne halde olduklarını, sayılarını, ölçülerini gösteren, soran ya da belirten kelimelerdir. Çoğunlukla bir nesneyi tanımlarken veya tanıtırken nesnenin özelliğini, vasıflarını sıfatlar sayesinde yapabilmekteyiz (Atabay, vd., 2003).

Bozkurt'a (2000) göre sıfatlar duyum alanlarını niteler. Çünkü duyu organları ile elde edilen duyular nesnelere "özellikler" olarak anlaşılır. Sıfat özellik belirten bir sözcük olduğu için sıfat, ad ve belirteç işlevlerinde de olabilir.

Sıfatların işlevleri belirleyici özelliğidir. Çünkü sıfat olarak kullanılan sözcükler aslında bir kavramın adı olarak bilinir. Kavramlar adların niteliklerini belirttiklerinde sıfat görevindedir. Sıfat görevli kelimeler de tümceler de yüklem olabilir. Bize gösterdiği tablo sarıydı/Sabır acıdır, meyvesi tatlıdır (Bozkurt, 2000).

Güzel, Demir ve Çelik'e (2008) göre sıfatlar başka bir ismi türlü açılardan belirginleştiren isim soylu sözcüklerdir. Sıfatlar kendilerinden sonra gelen adlarla olan birlikteliklerine göre niteleme sıfatları ve belirtme sıfatları olarak iki büyük gruba ayrılırlar. Belirtme sıfatları işaret sıfatları sayı sıfatları, soru sıfatları ve belirsizlik sıfatları olmak üzere dört gruba ayrılırlar. Niteleme sıfatlarında derecelendirme yapılırken buna karşılık belirtme sıfatlarında derecelendirme yapılamaz.

Korkmaz, (2019 s. 375) sıfatları nitelik sıfatlar ve belirtme sıfatları olmak üzere işlevlerine göre ifade ederek iki ana gruba ayırmıştır. Nitelik sıfatlarını, "Canlı ve cansız varlıkların renk, şekil, biçim, tat, koku, mesafe, huy, alışkanlık, yetenek, beceri gibi türlü dış ve iç özelliklerini bildiren sıfatlardır." olarak tanımlarken, belirtme sıfatlarını "Bu işlev ya adları işaret etme, gösterme; ya sayısını, miktarını bildirme ya sorma yahut da belirsizlik gösterme biçiminde karşılanır." şeklinde ifade etmiştir. Belirtme sıfatlarını da kendi içinde, işaret sıfatları (gösterme), sayı sıfatları, soru sıfatları ve belirsizlik sıfatları olmak üzere dört alt gruba ayırmıştır.

Ergin (2009) işaret sıfatları nesnelere yerlerine işaret etmek suretiyle belirten kelimelerdir. Bunlar aslında işaret zamiridir. Demek ki işaret zamirleri, ismin önüne gelerek onu belirttikleri zaman işaret sıfatı olurlar. İşaret sıfatları: bu, şu, o." Bu" işaret sıfatı işaret edilen nesnenin yakında olduğunu ifade eder. "Şu" işaret sıfatı işaret edilen nesnenin biraz uzakta olduğunu belirtir. "O" işaret sıfatı işaret edilen nesnenin uzakta olduğunu bildirir.

Soru sıfatları varlık ve soru aracılığıyla belirten sıfatlardır. Belirsizlik (belgisiz) sıfatları varlık ve nesnelere sayı ve miktarını kabataslak ve belirsiz olarak gösteren sıfatlardır (Korkmaz vd.,2005).

2.6.3.Zarf

Koç (1996) zarfı bir eylemin bir fiilimsinin bir sıfatın ya da başka bir zarfın anlamını zaman, yer, gösterme, ölçü, nitelik, soru kavramlarıyla etkileyen sözcüklerdir, şeklinde ifade etmiştir.

İsim soyundan kelimeler ya da kelime öbekleri, zarf fiil ya da zarf fiil öbekleri edatlar ve edat öbekleri cümlelerde zarf görevinde kullanılabilirler. Zarflar beş çeşide ayrılır: Zaman zarfları, yer ve yön zarfları, durum zarfları, nicelik zarfları, soru zarflarıdır (Ediskun 1985).

Ak (2006) da zarfları beş gruba ayırmış ve kısaca şu şekilde açıklamıştır: “1.yer zarfları: Daha çok fiilin yönünü gösterirler. Bunlar nerede, nereden, nereye sorularını cevaplarlar. İleri, geri, aşağı, yukarı, uzak, yakın vb.2) Hal zarfları: Hal, tavır, nasıllık, nicelik ifade ederler. Nasıl, niye, niçin gibi sorulara karşılıktır. Güzel, yavaş, dostça, durmaksızın vb. 3) zaman zarfları: Eylemin zaman içinde yerini gösterirler. Ne zaman ne vakit gibi soruları karşılarlar. Dün, bugün, yarın, şimdi, önce vb. 4) Azlık-çokluk zarfları: Eylemin miktarını derecesini gösterirler. Ne kadar ne derece sorularını karşılarlar. Az, çok, fazla, en, daha vb.5) Soru zarfları: Eylemin anlamını soru yoluyla tamamlarlar.”

2.6.4.Fiil

Fiil, iş ve davranış olarak açıklanırken Türkçede olumlu veya olumsuz olarak çekimli durumda zaman kavramı taşıyan veya zaman kavramı ile kişi kavramı veren kelime, eylem şeklinde açıklanmıştır (TDK,2009).

Fiiller hareketleri karşılayan sözcüklerdir. Hareketler ise nesnelerin zaman ve mekân içinde yer değiştirmeleri, oluşları, kılışları, duruşları kısaca her türlü yer değiştirmeleridir (Ergin, 2009).

Bozkurt’a (2000) göre fiiller doğrudan devinime girebilen sözcüklerdir. Bu sözcükler, cümlede devinimi karşılırsa yüklem, devinimin adını karşılırsa, ad olurlar.

Nesnelerin yaptıkları hareketler ortaya çıkan ve çıkacak olan hareket, ortaya çıkması beklenen hareket, ortaya çıkması tasarlanan hareket (açtı ve açsa gibi) olarak iki çeşittir: Bu iki hareketi karşılamak için fiil kök veya gövdesi farklı biçimlerle ifade edilir.

Buna göre bildirme kipleri ortaya çıkan ve çıkacak olan bir hareketi bildirirler. Fiil çekimlerinin diğeri tasarlama kipleri ise tasarlanan bir hareketi anlatırlar (Ergin,2009).

2.6.5.Edat

Yalnız başına anlamı olmayan yalnızca cümle içerisinde beraber kullanıldığı kelimelerle anlam kazanan kelimelere edat denir. En çok kullanılan edatlar şöyledir: “ile, için, gibi, göre, mi, bir, hele, beri, kadar, diye, sanki, üzere, yalnız, nitekim, -e karşı, -e doğru... (Keskin, 2003).

Güzel ve diğeri, (2008) Kelimelerden sonra gelerek cümledeki diğeri kelimeler arasında anlam ilgisi kurmaya yarayan cümleyi anlam bakımından sınırlandıran, güçlendiren görevli kelimeye edat denir. “Edatların özelliklerini sıralamışlardır:

1. Edatlar eklendikleri kelimelere ekli veya eksiz olarak getirilir.
2. Edatlar sonuna geldiği kelimeyle birlikte edat grubu oluşturur ve bu gruplar sıfat, zarf, ad olarak kullanılır.
3. Bazı eklerle edatlar benzer anlam ve görevde kullanılabilirler.” (s.171).

2.6.6.Bağlaç

Bağlaçlar tek başlarına anlamları olmayan, fakat cümleleri veya eş-görevli kelimeleri ya da kelime öbeklerini hem şekilce hem de anlamca birbirine bağlayan sözcüklerdir (Ediskun 1985).

Bozkurt’a (2000) göre bağlaçlar bağımsız birimler olan sözcükler ile tümceleri kendi aralarında anlam ilgisi ile birbirine bağlar.

Koç (1996) bağlaçları eş görevli sözcükleri, sözcük öbeklerini ya da cümleleri birbirine bağlayan sözcükler olarak tanımlamıştır.

Güzel ve diğeri (2008) edatla bağlacın farkını edatın ögeler arasında anlam ilgisi kurması bağlacın da ögeleri birbirine bağlaması olarak açıklarken ayrıca bağlaçların yapı bakımından kelime, kelime grubu ve cümle halinde olabileceğini de vurgulamışlardır.

2.6.7.Ünlem

Çeşitli duyguları anlatan veya bir doğa sesini yansıtan kelimelere nidalara ünlem denir (TDK,2009).

Ergin (1994) ünlemleri edatların içine almış edatları his ve heyecanları; mutluluk, üzüntü, nefret, hayıflanma, heyecan vs. gibi ruh hallerini; tabiat seslerini seslenmeleri, onaylama, reddetme, soru sorma, işaret etme gibi beyan şekillerini ifade eden edatlar olarak açıklamıştır.

Bir duyuyu, bir dileği canlı bir biçimde tek başına anlatmaya ya da bir kimseye seslenmeye yarayan sevinç, korku, acıma, şaşkınlık, üzüntü bildiren kelimelere ünlem denir (Ak,2006).

Alan araştırması yapan bilim insanlarının tanımlarına göre büyük bir çoğunlukla sözcük türlerinin iki ana gruba isim ve fiil olarak ayrıldığı görülür. Fiiller dışındaki diğer sözcük türleri genel olarak ad başlığı altında yer alır ancak sözcük türleri birbirinden ayrılan özelliklerinden dolayı sekiz türe ayrılmaktadır.

2.6.8.Zamir

TDK (2009) adılı kişi, dönüşlülük, gösterme, soru ve belirsizlik kavramlarını karşılayan varlıkların yerini tutan söz olarak açıklamıştır.

Vardar (1998, s.15) zamirler dilsel bağlamda daha önce anılan bir unsur, bildirişime katılan bir kimseyi, sözcenin oluşturduğu sırada gözlem alanına giren bir varlık ya da nesneyi gösteren biçimbirim ve bu niteliği taşıyan biçimbirimlerin oluşturduğu gramer bağıntısıdır.

Ediskun (1985) isimleri, varlıkları tanıtan kelimeler şeklinde tanımlarken zamirleri ise varlıkların adı değil, o adların geçici olarak işini yapan onların yerini alan kelimeler olarak tanımlamıştır. Zamirlerin tek başına anlamları olmadığını, varlık adı olmadıkları ya da varlıkları niteleyen ve belirten kelimeler olmadıkları için, cümleler dışında, hiçbir kavramı doğrudan veremediğinin önemini vurgulamıştır.

Zamir bazı tekrarlamalardan kaçınmak için isimlerin ya da ad öbeklerinin yerine kullandığımız sözcüklerdir (Koç,1996)

Bozkurt (2000) adıları zihnimizde var olan ögelerin yerini tutan göstergeler ve daha önce anılan bir varlık ya da nesneyi göz önüne getiren anlamsız sözcükler olarak tanımlar. Kavramların yerine bir gösterge sözcük kullanılır diye ifade etmiştir. Her zamirin her kavram için kullanılmadığını belirtmiştir. Ayrıca zamirler kavramların yerini tutan simgeler olduğu için; tümcede ad işlevinde çalışır. Adların özelliklerini yansıtır. Adlar gibi çoğul olur, örgü(durum) ekleri alır, tamlama kurarlar diye açıklamıştır.

Korkmaz (2019) zamirleri kişilerin ve nesnelere yerini tutan belirli kelimeler, her adın yerini tutabildikleri, her adı işaret ederek gösterebildikleri için kapsamlarının da çok geniş ve sınırsız olduğunu ifade etmiş, bütün nesnelere ortak adları durumunda olan gramer ögeleri olduğunu belirtmiştir. Ayrıca zamirlerin çekim, çokluk ve iyelik ekleri olarak çekimlenebileceğini ve tamlama oluşturabileceğini belirtmiştir. Fakat bazı zamirlerin çekim sırasında gövde değişikliğine uğrayabileceğini ifade etmiş, ben ve sen zamirleri yönelme durumu eki aldıklarında bana ve sana şeklini alır şeklinde açıklamıştır.

Ergin (2009) zamirleri, şahıs zamirleri, dönüşlülük zamirleri, işaret zamirleri, soru zamirleri, belirsizlik zamirleri, bağlama zamirleri olarak altı çeşide bölümleyerek incelemiştir.

Bozkurt (2000) zamirleri gösterge olarak tanımlar ve zamirleri kişi, soru, gösterme ve belirsizlik olarak dört gruba ayırır.

Ediskun (1985) zamirleri kişi zamirleri, işaret zamirleri, soru zamirleri, belgisiz zamirler olarak dörde ayırır.

Atabay ve diğerleri, (2003) adıları, kişi adıları, gösterme adıları, belgisiz adıları, soru adıları olarak dört gruba ayırdıklarını ifade etmişlerdir.

Güzel ve diğerleri, (2008) zamirleri kişi, dönüşlülük, soru, gösterme, belirsizlik olmak üzere beş gruba ayırmıştır.

Genel itibariyle bakıldığında zamirlerin kişi zamirleri, işaret zamirleri, belgisiz zamirler ve soru zamirleri olmak üzere dört gruba ayrıldığı ve bakıldığında dönüşlülük zamirini kişi zamiri olarak gören araştırmacıların ve ayrı olarak gruplandırılan araştırmacıların da olduğu görülmektedir.

Korkmaz (2009) Zamirleri yapıları bakımından kendi içlerinde basit (yalın) zamirler, türemiş zamirler, birleşik zamirler olmak üzere üç alt gruba ayırmıştır. Basit (yalın) zamirleri kök halinde tek kelimedenden oluşan zamirler olarak tanımlar. Ben, sen, o, biz, siz, onlar, kendi, bu, şu, kim? ne? gibi zamirlerdir. Türemiş Zamirleri ise bazı ad, sıfat ve zarflara iyelik, aitlik ekleri getirilerek kurulmuş olan zamirlerdir şeklinde tanımlamıştır. Başkası, bazısı, biri, birisi, büyüğü, çoğu, gerisi, hepsi, öbürü, öteki, topu; benimki, evdekini, önceki, öğlenki, uzaktaki, yakındaki, yanındaki vb. Birleşik zamirleri de birden fazla kelimenin birleşmesiyle oluşturulan zamirlerdir diye belirtmiştir. Öteki beriki, birazı, birçoğu, birkaçı, birtakımı, her biri, her birimiz, hiçbirisi, hiçbirimiz gibi zamirlerdir.

Koç'a (1996) göre de yapı bakımından adılar üçe ayrılır: yalın adıl, türemiş adıl, birleşik adıl. Yalın adılı yapım eki almamış adıl; türemiş adılları bazı sözcüklerin sonuna iyelik ekleri ya da yönelme kavramı veren “-ra,” “-re” (bu-bura, o-ora, ne -nere) eki getirilerek kurulan adıllar; birleşik adılların ise iki sözcüğün Kimse (kim+ ise), öbürü (o+ bir+i) birleşmesiyle oluştuğunu açıklamıştır.

2.6.8.1 Kişi zamirleri

Ergin (2004) şahıs zamirlerini varlıkları şahıslar halinde ve temsil yoluyla karşılayan zamirlerdir şeklinde açıklarken bunları sırasıyla, birinci şahıs: konuşan, ikinci şahıs: dinleyen, üçüncü şahıs: adı geçen; çokluk birinci şahıs: konuşanlar, çokluk ikinci şahıs: dinleyenler, çokluk üçüncü şahıs: adı geçenleri temsil eder olarak açıklamıştır.

Gencan (2001) kişi adıllarını üç gruba ayırmıştır:

1. Birinci kişi; söz söyleyen kişi cümleye kendi adını vermez yerine “ben” kullanır.
2. İkinci kişi; kendisine söz söylenen kişiye adını söylememek için “sen” kullanırız.
3. Anılan kişi; üçüncü kişinin adını söylemek ve yazmak istemeyince “o” adılını tercih ederiz.

Kişi zamirlerinin çeşitli durum ekleriyle de çekimlenebilir olduğunu belirtmiştir.

Ediskun (1985 s.157) “Kişi zamirleri, söz söyleyen, dinleyen, kendisinden söz edilen kişi adlarının yerini tutan zamirlerdir.

1. Söz söyleyen kimse ya da kimseler: ben (1. Tekil kişi), biz (1. Çoğul kişi);

2. Dinleyen kimse ya da kimseler: sen (2. Tekil kişi), siz (2. Çoğul kişi);

3. Kendisinden söz edilen kimse ya da kimseler: o (3.tekil kişi), onlar (3.çoğul kişi).

4. Kendi: Bir varlığın öz’ü, asl’ı anlamına kullanılan bir kişi zamiridir. Kendi kişi zamiri ismin durumlarına girebilir.” (s.160).

Birinci tekil kişi “ben” zamirini konuşan, anlatan, söyleyen kimsedir. Ben kişi zamiri işi yapan doğrudan kendisidir. İçinde bulunduğu, gerçekleştirdiği bir olayı anlatır. Birinci kişi adlı ben, birinci kişi eki “-m” dir.

İkinci tekil kişi “sen” kendisine söz söyleyen kişidir. Olayı gerçekleştiren, yaşayan kişi, konuşanın karşısında olmalıdır. Anlatan karşısındaki kişinin yaptıklarını anlatmaktadır. İkinci kişi adlı sen, kişi eki “-n” ya da “-sun” dur. (“-sın/-sin,” “-sun/sün”)

Üçüncü tekil kişi “o” kendisi hakkında konuşulan kimsedir. Üçüncü tekil şahıs olayı gerçekleştiren, yapan, yaşayan kişi konuşmanın dışında olmalıdır. Başkaları onun gerçekleştirdiklerini anlatır. Cümlede eylemi gerçekleştiren üçüncü kişi o zamiridir. Birinci ve ikinci kişilerde özel ad kullanılmaz. Fakat üçüncü kişinin kim olduğunun açıklanması gerekir. Bu nedenle kişinin adı kullanılır. (Eren) bayramı deniz kıyısında geçirdi. Üçüncü tekil kişi eki mevcut değildir. Zaman ve kip eklerinin yalın durumları üçüncü tekil ya da çoğul kişiyi ifade eder.

Birinci çoğul kişi “biz” konuşan kişilerdir. Bir olayı, birden fazla kişi gerçekleştirmiş, yaşamıştır. Anlatan kişi sadece kendi adına konuşmaz. Birinci çoğul kişi biz, kişi eki “-z” ya da “-k” dir. Yükleme gelen kişi eki cümlede şöyledir: Eve geliriz. /Kimseyi görmedik.

Bazen birinci çoğul kişinin açıklanması iyi olur: Biz Türkler çalışmayı pek severiz.

İkinci çoğul kişi kendisine söz söylenen kimselerdir. Ancak olayı gerçekleştirenler, yaşayanlar karşıdakilere anlatılan topluluktur. Bunlar birden fazla kişiyi oluşturur. Onların gerçekleştirdikleri olaylar kendilerine anlatılır. İkinci çoğul kişi siz, kişi eki “-sunuz,” “-niz”dir.

Üçüncü çoğul kişi, kendileri üzerinde konuşuldukları. Birden çok kişi olayı yaşar ve gerçekleştirir. Onlar olayı gerçekleştirmişlerdir ancak olayı başkası anlatır. Üçüncü çoğul kişi onlardır (Bozkurt, 2000).

Koç (1996) kişi adlarını, kişi adlarının yerini tuttuğunu belirtmiştir. Kişi adları tekil kişi adları: ben, sen, o; çoğul kişi adları: biz, siz, onlardır. Adları bildirişime katılan kişiler olarak belirtir. Bildirişim sırasında ben ve biz konuşan, sen ve siz dinleyen (dinleyen kendisine söz söylenen) o ve onlar da bildirişim sırasında uzakta olan bildirişim sırasındaki uzaktaki kişiler şeklinde açıklamıştır. Kişi adlarının ad durum eklerini de alacağını bildirir.

Zeynep Korkmaz (2009, s.405) ise “Kişi zamirlerini, varlıkları kişi olarak temsil eden ve kişi adlarının yerine geçen zamirlerdir. Bütün varlıklar teklik ve çokluk biçimleri ile üç şahısta toplanır. Bunlardan birincisi konuşan veya konuşanlar: ben, biz; ikincisi kendisine söz söylenen veya söylenenler: sen, siz; üçüncüsü de sözü edilen şahıs, nesne veya şahısları ve nesnelere karşılayan o, onlardır. Bunlar gramerde birinci, ikinci ve üçüncü şahıs olarak gösterilir. Teklik ve çokluk biçimleri ile kişi sayısı altıya çıkan bu zamirleri yalın durumları ile toplu olarak şöylece gösterebiliriz:

Teklik 1. şahıs: ben çokluk 1. şahıs: biz

Teklik 2. şahıs: sen çokluk 2. şahıs: siz

Teklik 3. şahıs: o çokluk 3. şahıs: onlar.” şeklinde belirtmiştir.

Ergin, (2004) biz, siz zamirlerinin daima 1. ve 2. çoğul kişileri ifade etmek için kullanılmadığını bazen de ben ve sen zamirleri nezaket ve saygı için kullanılan şekilleri olarak teklik anlamıyla da iş gördüğünü belirtmiştir.

Gencan (2001) kişi adlarının kullanımını maddeler halinde açıklamıştır.

a. İkinci tekil kişi sen zamiri söze nezaket ve saygı katmak ve karşıdakini ulu saymak için siz olarak kullanılır.

b. Ben yerine biz kullanılınca da kendisini küçümseyen bir tutum içinde çekingenlik ya da yukarıdan bakış, böbürlenme, büyüklenme anlamı ortaya çıkar. Örneğin: “Bu güzel kitabı sen bana vermiştin, kardeşim” cümlesinde sen yerine siz kullanmak daha zarif bir ifade olurken içtenlik ifadesi, siz kullanılırsa ortadan kaybolacağı için samimiyetsiz bir hava katmıştır.

c. Azarlayıcı ve küçümseyici ifadelerde, öfkeli tavırlarda da sen zamiri tercih edilebilir. “Sen görürsün şimdi.”

d. Nasihat vermek ve genel ifadelerde bulunmak için de sen zamirinden yararlanılabilir. “Sen düzenli ders çalışırsan sınavı kazanırsın.”

e. Birinci ve ikinci çoğul kişilerin çoğulları anlatıma mübalağa katmak amacıyla da kullanılır: “Biz çok iyiyiz sizler nasılsınız?”

f. Tanrıya karşı hitap ederken de siz zamiri yerine sen zamiri kullanılır. “Allah’ım sen büyüksün!”

g. Yurt, ulus, bayrak, sancak... gibi milli ve kutsal varlıklara hitap ederken siz değil sen zamiri kullanılır.

“Sen misin sen misin garip vatan?” Vaveyla (Namık Kemal)

h. Yüksek mertebeli kişilere hitap etmede sen kullanılır.

“Atamızsın sen, adımız senden, yürür izinden, sana inanan.” (Hasan Ali Yücel).

Koç (1996) ise kişi zamirlerinin görevlerini şöyle ifade etmiştir:

1. Saygı ve kibarlık göstermek amacıyla, kimi zaman sen yerine siz adılının kullanıldığını belirtmiş.

-Siz Orhan’ın babası mısınız?

2. Tanrı ve bazı ulu kişiler için siz yerine sen adılının kullanılmasının üstün sevgi belirtisi gösterdiğini ifade etmiştir.

“Duydum seni istiyor vicdan

Bildim sana vasıl oldu canan” A. H. Tarhan

“Sana borçluyuz ta derinden

Çünkü yurdumuzu sen kurtardın.” C. Külebi

3. Bilimsel yazılarda alçakgönüllülük göstermek için ben adlı yerine biz adlı kullanıldığını belirtir.

Bizim bu kitapta verdiğimiz bilgiler öğretmenlere ve öğrencilere bir yol gösterici olacaktır.

4. Çoğul kişi adları +lAr çoğul ekini alarak ikinci bir çoğul kavramıyla birlikte benzerlik kavramının da vereceğini vurgular.

Bizler de (bizim gibi olanlar) çoğulcu demokrasiden yanayız.

5. Kişi adlı gerçekte kullanılması gerekmeyen zamanlarda, söze güç katmak için de kullanıldığını ifade etmiştir.

Bunun tek sorumlusu sizsiniz, siz.

“Zamirlerin çoğul biçimleri ise tek tek konuşanın, tek tek dinleyenin ya da kendinden tek tek söz edilenin toplamı değildir. Örneğin, siz zamirinden tek tek sen’ler toplamı anlaşılmalı, içinde senin de bulunduğu bir topluluk anlaşılmalıdır. (Sen annen, baban, komşular, kısaca siz, sık sık sinemaya gidiyorsunuz) gibi.” (Ediskun 1985 s.157-158)

“Bundan başka, biz ve siz zamirleri çoğul oldukları halde, böbürlenme, alçakgönüllülük, saygı ve incelik amacıyla bunların tek kişilerce kullanıldıklarını da görmekteyiz. Dahası var, biz ve siz çoğul oldukları halde, bunların bizler ve sizler biçiminde katmerli çoğul yapıldıklarını da görmekteyiz. +lAr çoğul eki, bunları bize herhangi bir ad gibi benimsetmiş olur: “Sizlerin evi, bizlerin amacı takımları bunu ispatlar.” olarak belirtmiştir.” (Ediskun 1985 s.157-158)

Kişi adlarıyla kurulan isim tamlamasının tamlayanının düşmesiyle anlatımda bir eksiklik olmaz. “(Benim) kardeşim geldi.” “(Sizin) yemeğinizi getirdim.” Parantez içindeki tamlayanların atılması anlatımı durulaştırır ve anlatımda ekonomikliği sağlar (Gencan 2001).

Ek olarak Korkmaz (2019) çokluk bildiren biz ve siz zamirleri, anlama güç katmak için ayrıca +IAr çokluk eki de alabileceğini ifade etmiştir. “Hemen belirteyim ki bizler, Yugoslavya' da iktisadi sıkıntılar içerisinde de değiliz” (Y. B. Bakiler, ÜK, 38). Zamirler yalın durumları ile bazen de kendileri ile ilgili adların önünde özellikle onları pekiştirmek için kullanılır: “Biz insanlar nedense hiçbir şeyden memnun olmuyoruz.” şeklinde yorumlamıştır.

Bu bölümde kişi zamirlerinin tanımlarına yer verilirken kişi zamirlerinin her birinin kullanım alanlarıyla ilgili görevlerine de yer verilmiştir. Bakıldığında kişi zamirlerinin bağlama yönelik farklı anlamlara geldiğine değinilmiştir. Söz gelimi sen zamiri küçümseme, nasihat verme, samimiyet halinde olma gibi anlamlarına gelirken; hitap cümlelerinde kullanılması, Allah’a karşı samimiyetimizi göstermek için, yüce kişilere seslenmek için kullanıldığı görülmektedir. Bazen de sen zamiri yerine siz zamiri tek bir kişiyi kastediyor olsak bile kullanılmaktadır. Bu kullanımda da karşıdaki kişinin yaşça büyük olması, makamına, konumuna ve bizim için değerli bir insan olmasından dolayı nezaket kuralları gereği siz zamiri tercih edilmektedir.

2.6.8.2. Dönüştülük zamiri

Vardar (1998 s.85) dönüştülük zamirini “kişi kavramını güçlendirerek belirten adıl.” diye tanımlamıştır. Türkçedeki dönüştü adılın kendi olduğunu vurgulamıştır.

Bozkurt’a (2000) göre ise kendi sözü kişi adılının yerini alır. Kendi sözcüğünün dönüştü adıl olduğunu bildirmiş ve öze dönüş adılı diye ifade etmiştir. Dönüştü adılın işlevlerini şöylece belirtmiştir:

1. Tümleç işlevinde bulunur: İşin yapana döndüğünü anlatır. Bu konumda tümcenin öğelerinden biridir. Özne olur, kendisi geldi; nesne olur, kendini gördüm, sen kendini bilmezsin... Dönüştü adılı cümleden çıkarıldığında cümlenin anlamı bozulur diye ifade etmiştir.

2. Vurgulama işlevinde bulunduğunu ve kişi zamirlerini pekiştirdiğini ifade etmiştir: Bu kitabı kendim yazdım. Vurgulama işlevindeki kendi sözcüğü çıkarıldığında anlamda bozulma olmayacağını belirtmiştir.

Koç (1996) da benzer ifadelerde bulunmuştur. Kendi zamirini kişi zamirlerinin içine alır ve kişi kavramını pekiştirdiğini belirtmiştir. Tüm sebeplerden dolayı da bu adıla dönüşlü adıl dendiğini ve kendi sözcüğünün de iyelik ve ad durum eklerini almakta olduğunu belirtmiştir.

Kendi zamiri asıl, öz anlamlarına gelen kişileri temsil eden dönüşlülük zamiridir. Dönüşlülük zamirinin asıl şahıs zamirlerinden daha güçlü bir yapıya sahip olan kişi zamirlerinden anlam bakımından daha kuvvetlileri, katmerlileri olan şahıs zamirleridir (Ergin,2004).

Gencan (2001) kendi sözcüğünün de çekimlenen bir kişi zamiri olduğunu ifade etmiştir. “Kendi kendine söyleniyor.” Kendi sözcüğünün özneyi pekiştirmek amacıyla da kullanıldığını “Ben kendim geldim.” ve pekiştirmek için kullanıldığını “Kendi kendime” ve de kendi sözcüğünün isimlerle tamlama kurduğunu ifade etmiştir. “Öğretmenin kendisini gördüm.”

Kendi, kendine, kendi başına, kendiliğinden gibi bu zamirlerde yapılan iş yapana dönmüştür. Dönüşlülük zamiri denmesinin de sebebi budur. Kendi, kendine, kendi başına, kendiliğinden gibi de olduğu gibi kendi zamirleri şahıs ve ad çekimleri de alabilirler (Korkmaz, vd.,2005).

Atabay ve diğerleri (2003) kendi adılının çoğu kez diğer adılların anlamlarına güç katmak için birlikte kullanıldığını belirtir, ayrıca kendi adılı kimi deyimlerde sık sık kullanıldığını ifade eder: kendine gelmek, kendini kaybetmek gibi.

2.6.8.3. İşaret (Gösterme) Zamirleri

Nesneleri bir yer içinde gösteren onları yerlerine göre işaret eden zamirlere işaret zamirleri denir. İşaret zamirleri bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlardır. En yakın nesne için bu; biraz daha uzaktaki nesnelere için şu, uzakta bulunan nesnelere için ise o işaret zamiri kullanılır. Ayrıca işaret zamirlerinin hal durum eklerini alır ve edatlara bağlanır (Ergin 2004).

Koç (1996) varlıkların, adlarını bildirmeden göstererek belirten sözcüklere gösterme adlı dendiğini ifade etmiş. Gösterme adları: Bu, şu o, bunlar, şunlar, onlar. İşaret zamirlerin isim durum eklerini aldığını belirtmiştir. Gösterme adlarından bu adılını yakındaki, şu adılını uzaktaki o adılı ise daha uzaktaki ya da görülmeyen başka yerdeki bir varlığı göstermek için kullanıldığını belirtmiş ve bunların çoğunlukla belli bir anlam taşımadığını yerini aldıkları ad ya da ad öbeğinin anlamını yüklediklerini açıklamıştır. Yani gösterme adları her adıl gibi bir adın bir ad öbeğinin hatta bazen bir tümcenin yerini tutar.

-Bugün tahtayı silme sırası sende,

- Bunu bilmiyordum.

Ora, bura, şura gibi yer belirten sözcükleri ve bazen öyle, böyle, şöyle sözcüklerinin de işaret zamiri olarak kullanıldığını belirtmiştir. “Şöyle buyurun (Şu tarafa buyurun).”

“Böyleleri etraflarına zarar verir.” (Böyle insanlar etraflarına zarar verir.)

Ediskun (1985) da işaret zamirlerini, (bu, şu, o; bunlar, şunlar, onlar) varlıkların- isimlerini söylemeden işaret ederek göstermeye yarayan kelimeler olarak ifade ederken bu zamirlerin kişi zamirleri gibi bu zamirlerin de ne varlık ne nitelene ne de belirtme adı olduğunu yalnızca varlıkların yerlerini işaret ettiklerini belirtmiştir. İşaret zamirleri isim durum eklerini alırlar diye belirtirken küçültme eki aldıklarında buncağız, şuncağızlar, oncağız gibi acıma, küçümseme ya da sevip okşama anlamı verdiğini açıklamıştır. İsim takımlarında yalnız belirten olurlar, belirtilen olamazlar: bunun kitabı, bunların elbisesi şunun kalemi, onun elbisesi... gibi. İşaret zamirlerinin ile, için, gibi edatları ile de kullanılabileceğini çoğunlukla tekil ve çoğul işaret zamirlerinin belirten biçimlerinden sonra geleceğini ifade etmiştir.

Bozkurt (2000) gösterme adlarını varlıkları gösterirken kullanılan sözler olarak tanımlamış. Adıları ad gibi cümlede bağımsız birim işlevini yerine getirdiğini ifade etmiştir. Sıfatlar tümcede bağımsız bir öge olmadıklarından dolayı zamirlerden ayrılırlar. Çünkü sıfatın varlığını, ardında nitelenen ya da belirtilen bir varlığa bağlı

olduğunu vurgulamıştır. Bu geldi. /bu adam geldi. Gösterme adları durum ya da çoğul eki aldıklarında araya “n” sesi (adıl n’si) gireceğini belirtmiştir. Bu-n-a, şu-n-a

Gencan’a (2001) göre ise parmakla gösterilen varlıkların yerine işaret bu, şu, o adları kullanılır. O sözcüğü insandan başka bir adın yerini tutuyorsa im işaret adıdır. İşaret adlarının isimlerin yerlerini aldıkları gibi önce geçmiş bir kavramın bir tümcenin, bir önermenin de yerini alacağını söylemiştir: “Damarlarımızda yaşayan iyi hisler takviye edilsin.” “Bu kâfidir.” Bu, şu, o adları her ek gibi çoğul takısını da “-n” kaynaştırmasıyla almakta olduğunu ve ad durum ekleriyle çekimlendiklerini vurgulamıştır.

Korkmaz (2009) işaret zamirlerini, varlıkları işaret ederek, göstererek karşılayan zamirler olarak tanımlamış. Bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar gibi. İşaret etmenin; zamanda, mekânda ve canlandırmada da uzaklık ve yakınlık kavramına bağlı olduğuna değinmiştir.

2.6.8.4. Soru Zamirleri

Canlı ve cansız varlıkları soru aracılığıyla temsil eden zamirlere soru zamirleri denir: kim, kimin, kime, ne, neden, nere, nereye, nereden, kaç, kaçınıcı, hani, hangisi, hangisinden vb. Asıl soru zamirleri: kim, ne, nere gibi. Diğer kelime sınıfından alınan sözlerin iyelik eki ilavesiyle zamire dönüştürülmüş türleri de şunlardır: hangisi, kaç gibi (Korkmaz,2009).

Soru zamiri tümcede hangi ögeyi soruyorsa onun yerini tutmuştur. Soru sözü bir simge görevindedir. Soru sözü tümcenin özne, nesne, tümleci olur. Soru adlarına tüm durum ekleri getirilir. Soru adları: Ne, neyi, kim, kimi, hangi, hangisi, nereye, neden, kaç, kaç sözcükleridir (Bozkurt,2000).

Ediskun 1985 (s.164-166) soru zamirlerinin nerelerde kullanıldığını detaylı bir şekilde açıklamıştır.

1. “Kim, kişilerin adlarını ya da cinsliklerini öğrenmek için kullanılır. Kim zamiri isim durumlarına girerler: kim, kimi, kime, kimde, kimden, kimler
2. Kaç, bir belirtili isim takımının belirteni biçiminde bir soru zamiridir. Canlı ve cansız varlıkların sayılarını öğrenmek için kullanılır. Kaç benim, kaç senin? gibi.

3.Kaçınız, hangisi, hangileri, hangimiz, hanginiz soru zamirleri oluşturdıkları isim tamlamasının içindeki bir zamirini oluştururlar.

4. Ne, kişiler dışında kalan canlı ile cansız varlıkların adlarını öğrenmek için sorulur. Ne zamiri isim durumlarına girerler: ne, neyi, neye, ne de neden,

5. Ne zamiri nere (ne ara) hangi yer anlamında da kullanılabilir. İsim durum eklerini alırlar. Nereyi, nereye, nereden, nerenin, neresi, nereler...

Ne zamirin iyelik eklerini de alır. (Benim) neyim, (senin) neyin, (onun) neyi-nesi, (bizim) neyimiz, (sizin) neyiniz, (onların) neleri.

6. Niçin kelimesi neye ve neden(hangisi) soru zamiri yerine kullanılırsa zamir olur.”

Ergin, 2004 (s.276-278) soru zamirlerini “Soru zamirlerini nesnelere soru şeklinde temsil eden, onların soru şeklinde karşılıkları olan, onları soru şeklinde ifade eden, onları sormak için kullanılan zamirlerdir.” olarak açıklamıştır. Kim ve ne soru zamirlerini asıl soru zamirleri olarak belirtirken soru sıfatlarının iyelik eklerini (hangisi, kaç gibi.) de soru zamiri gibi kullanılabileceğini ifade etmiştir. Kim soru zamirinin insanlar için kullanıldığını, Ne soru zamirinin ise insan dışında kalan canlı, cansız varlıklar için kullanıldığını değinmiştir.

Soru zamirleri soru yoluyla isimlerin yerine geçen sözcüklerdir. Soru zamirleri neye, neyi, kim, kimi, hangisi, kaç, kaçtan, hangisi gibi soru sözcükleridir. Bu sözcüklerin cevabı da yine bir zamir ya da isimdir. Soru zamirleri bir tamlamada hem tamlayan hem de tamlanan olarak kullanılırlar. Bütün zamirler gibi soru zamirleri de isim soylu sözcüklerin tüm özelliklerini gösterirler (Atabay vb. 2003).

2.6.8.5.Belgisiz Zamirler

Ergin (2004) belirsizlik zamirlerini, nesnelere belirsiz bir şekilde temsil eden zamirler olarak ifade etmiştir. Asıl belirsizlik zamirlerini: Kimse, başkası, herkes diye öne sürerken belirsizlik sıfatlarının bazı soru zamirleri ve zarfların iyelik şekilleri halleri belirsizlik zamiri gibi kullanılacağını bildirirken biri, bazısı, hepsi, başkası, kimi, kimisi, birisi, kim zamiri yalnız insanlar için kullanıldığı halde kimi, kimisi nesnelere için

kullanılacağını açıklar. Zamirlerin asıl belgisiz zamir sayılmaması gerektiğini belirtmiştir.

Ediskun (1985) belgisiz zamirleri, hangi isimlerin yerlerini tuttukları açık bir şekilde belli olmayan zamirler olarak belirtmiştir. Belgisiz zamirler: Herkes, kimse, biri, hepsi, birtakım, başkası, bazısı, bazıları, her birimiz, her biri, birçoğu, kimisi, kimileri, birkaçı vb.

Bozkurt (2000) belgisiz adıları, tek başına kullanılacağı gibi bir kavramın yerini tutan, kesinlik taşımayan bir kişi veya bir nesne göstermeyen adılardır şeklinde tanımlamıştır. Belgisiz adıları: herkes, kimse, kimin, kimi, birisi, biri, hepsi, bazısı, falan, filan, birkaçı, birazı, birçoğu, başkası, birtakımı, insan, adam, şey sözcükleri olarak açıklamıştır.

Vardar (1998 s.37) belgisiz adılı bir kişi ya da nesneyi kesin biçimde göstermeden ad yerine kullanılan adıl olarak tanımlamıştır.

2.7. Zamirlerin Gönderim Ögeleriyle İlişkisi

Metinlerde hem sözcük birim (öncül/bağımsız gönderim ögeleri: kişi ve işaret adıları, gösterme sıfatları) hem de biçimbirimlerin (ardıl/bağımlı gönderim ögeleri: iyelik, belirtme, ilgi, kişi ekleri) birliktelikleriyle oluşan bağdaşıklık görünümündendir (Karadeniz, 2013).

Gedik (2019) Metinde ilk kullanılan isimden sonra bir sonraki cümlede o ismin yerine tutacak şekilde bir zamir kullanılır. Adıllar metinde aynı sözcüklerin tekrar edilmesini önlemek için metin içinde bağdaşıklığın sağlanmasında art gönderim türüyle katkı sağlar.

Böylece art gönderim ve ön gönderim kavramlarının metinde daima aynı kelimelerin tekrarını önlemek ve tekrarlardan dolayı oluşacak sıkıcılığı engellemek için ve metnin bütünlüğünün korunmasının sağlanmasında kullanıldığı savunulabilir.

2.8. Zamirle İlgili Yapılan Çalışmalar

Koç (2006) çalışmasında, Arapça ile Türkçe arasındaki yapı, işlev ve anlam bakımından farklılıklardan kaynaklandığı varsayımıyla, Arapça ve Türkçedeki zamirleri

incelemiştir. Yapılan karşıtsal çözümlleme sonucunda, iki dilin sözdizimi, cinsiyet ve çokluk başta olmak üzere önemli farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Tespit edilen bu farklılıkların öğrencilerin Arapça öğrenirken yapmaları muhtemel hataları öngörmede yardımcı olacağı; dolayısıyla dil öğrenimi sırasında bu konulara özel bir önem verilmesi gerektiği sonucuna varılarak, çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Öner (2007) çalışmasında, Türkiye Türkçesinde işaret zamiri olarak kullanılan “bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar” sözcüklerinin kullanım özellikleri, şekilsel ve işlevsel yönden betimlemiştir. Türkiye Türkçesi yazın dilinden üç eser üzerinde yapılan incelemede, Türkçede en sık olarak kullanılan işaret zamirinin “bu” olduğu, “şu” ve “şunlar” işaret zamirlerinin kullanım miktarının ise çok az yer aldığı tespit edilmiştir.

Göçer (2007) çalışmasında, Türkçe ders kitaplarının etkinlik içi ve tema sonu ölçme ve değerlendirme bölümleri incelemiştir. Sözü edilen bölümlerde soruların çeşitliliği, bilişsel alanın alt basamaklarına yönelik soru içerip içermediği, anlama ve anlatma öğrenme alanlarına yönelik becerilere ait soruların dağılımının dengeli olup olmadığına bakılmıştır. Çalışmanın sonucunda etkinlik içi ve tema sonu ölçme-değerlendirme bölümlerinde açık uçlu, boşluk doldurmalı, eşleştirmeli, çoktan seçmeli, doğru – yanlış, 5n 1k vb. farklı soru türüne yer verildiği görülmüştür. Ders kitaplarının tema sonu ölçme ve değerlendirme bölümlerindeki soruların, bilişsel alanın bilgi basamağında yoğunlaştığı sonucuna varılmıştır.

Gül (2008) çalışmasını Türkçe dil bilgisindeki sözcük türleri ve tür sınıflandırmaları konusuyla sınırlandırmıştır. Çalışma, eğitim kurumlarında okutulan Türkçe dil bilgisi ders kitaplarındaki ve alanla ilgili diğer dil bilgisi kitaplarındaki farklılıkları, bir bütün halinde ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma kapsamında, sözcük ve türleriyle ilgili görüşler, bu görüşlerdeki benzerlik ve farklılıklar, tür sınıflandırmalarındaki sorunlarla ilgili tespitler incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda şu verilere ulaşılmıştır. Çalışmada incelemeye alınan sözcük ve türleri, çeşitli dil bilgisi kitaplarından yararlanılarak özellikle bilgi ve görüş farklılıklarının tespit edildiği noktalar üzerinde durulmuştur. Bazı dil bilgisi kitaplarının sözcüğü sadece tek başına anlam ifade eden dil bilgisi unsuru şeklinde açıklamış olması ilgeçleri, bağlaçları ve yansımali sözcükleri sözcük kapsamı dışında bıraktığı için bu tanımlamanın yetersiz olduğu kanısına varılmıştır. Adıl, sıfat ve ilgeç konusunda kimi dil bilgisi yazarları kendi

görüşleri doğrultusunda bir tutum sergilerken, kimi yazarlar da başka dillerin etkisiyle, bu türleri kendi içinde değişik şekillerde bölümlenmişlerdir. Tamlamalar, sözdiziminin konusu olduğundan sözcük türleri bağlamında değerlendirilmesinin uygun olmayacağı tespit edilmiştir. Sözcük türlerini isimlendirirken yanlış terim kullanımı ve terim farklılıkları da bir başka sonuçtur.

Demirbükten (2011) çalışmasını ilköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki sözcük türlerinin metin türlerine göre dağılımını tespit etmek amacıyla gerçekleştirmiştir. Tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Yapılan bu çalışmada ilköğretim 5. sınıf 2009-2010 eğitim öğretim yılında okutulan Türkçe ders kitabı incelenmiştir. Toplam 8 temadan ve 16 metinden oluşan ders kitabının içeriğinde sözcük türlerinin metin türlerine göre dağılımı ve oranları incelenmiş, metinlerin içerik çözümleri frekans analizi ile yapılmıştır. Kelime türlerinin temalara göre farklılaştığı ancak genel olarak sırasıyla ad, eylem, önad, adıl, belirteç, edat, bağlaç ve ünlem şeklinde sıralandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çolak (2013) çalışmasında Saha Türkçesindeki kelime türlerinin (sıfat, zamir, zarf ve edat) cümle içerisindeki kullanışları, taşıdığı anlamlar ve çeşitliliği ortaya koymuştur. Bu çalışmada çağdaş Saha edebiyatı eserleri temel alınarak Saha Türkçesi üzerinde sıfat, zamir, zarf ve edat konularını ele alan bir gramer incelemesi yapılmıştır. Bu sözcük türleri için tanımlara ve sınıflandırmalara yer verilmiştir. Çalışmanın sonucunda Türkiye Türkçesi için hazırlanmış gramer kitaplarında, sözlüklerde, makalelerde ve tezlerde anlamı araştırılan kelime türleri için yapılan tanımların birbirine çok yakın olduğuna varılmıştır.

Tiryaki (2014) çalışmasında inceleme konusu olarak belgisiz sıfatlar ve belgisiz adılların anlamsal ve işlevsel özellikleri üzerinde durmuştur. Bu dilbilgisi yapılarının özelliklerini açıklayabilmek için belirlenen 25 belgisiz sıfat ve belgisiz adıl, anlamsal ve işlevsel boyutlarıyla ele alınmış, her belgisiz sıfatın ve belgisiz adılın anlamsal, biçimsel, kullanımsal boyutları incelenmiştir. Aynı zamanda yabancılara Türkçe öğretmek amacıyla hazırlanmış ders kitapları ele alınarak yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde belgisiz sıfatların ve belgisiz adılların hangilerine, hangi düzeylerde, nasıl yer verildiği değerlendirilmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda Türkçe dilbilgisi kitaplarında belgisiz sıfatlara ve belgisiz adıllara yönelik ortak bir sözcük listesinin bulunmadığı saptanmıştır.

Çalışmanın sonucunda her dilbilgisi kitabında farklı belgisiz sıfatlara ve belgisiz adılara yer verildiği gözlemlenmiştir. Aynı zamanda incelenen Türkçe dilbilgisi kitaplarında yaşayan dile uygun olmayan, günlük konuşmalarda kullanımı tercih edilmeyen belgisiz sıfatlara ve belgisiz adılara da yer verildiği saptanmıştır.

Arpağ (2016) çalışmasında, İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yer alan metinlerdeki sözcük türlerinin metin türlerine göre dağılımını incelemiştir. Araştırmanın sonunda, İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı için seçilmiş olan metinlerin sözcük türlerini örneklendirecek yeterli sözcük sayısından oluştuğu tespit edilmiştir. Metinlerin hepsinde sözcük türlerinden en fazla miktarda isme örnek verilirken en az miktarda ünleme yer verildiği ve sözcük türlerinin dağılımının metin türlerine göre değiştiği sonucuna varılmıştır.

Bozkurt (2016) zamirlerin anlam bilimsel yapısının ve kazandıkları anlam yüklerinin incelediği bu çalışmasında, zamirlerin dil bilgisel olarak ne ifade ettiğini görmek için zamirsellik ve temsilleme kavramları ışığında taranan eserlerin sağladığı verileri anlambilimsel olarak incelemiştir.

Bora (2016) çalışmasında 6. Sınıf Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan sözcük türlerinin metinler yoluyla yaşantı kazandırılarak sezdirilmesinin daha etkili olacağını ifade etmiştir. Metinlerdeki sözcük türleri taranarak metinlerin bu anlamda değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Yapılan taramada ders kitabındaki metinlerin programda yer alan sözcük türlerine yer verdiği tespit edilmiştir. Metinlerde en fazla geçen sözcük türü isimler iken en az geçen tür ise ünlemlerdir. Sonuç olarak, metinlerin tamamı değerlendirildiğinde hitap ettikleri yaş grubunun dil özelliklerine uygun olduğu görülmüştür. Ders kitabında yer alan metinlerin sözcük türü öğretiminde kullanılmasının daha etkili bir öğrenme gerçekleşmesine katkı sağlayacağı yönündedir.

Demir (2017) zamirlerin Eski Uygur Türkçesindeki durumlarını araştırmıştır. Bu döneme ait olan Altun Yaruk adlı eserde bulunan zamirler incelenmiştir. Bu tez aracılığıyla Eski Uygur Türkçesinde Budizm kaynaklı eserlerde görülen zamirin tam olarak ne olduğu, hangi bölüm içinde yer aldığına ayrıntılı biçimde yer verilmiştir.

Karahancı (2017) kelime türlerinden zarflar, bağlaçlar, edatlar, zamirler, ünlemler ve eylemleri önemli üslup belirleyiciler olarak belirlemiştir. Metnin anlatım bütününe pek

çok açıdan katkı sağlamakta olduğunu ifade etmiştir. Araştırmada zamirlerin ve diğer kelime türlerinin üslup bileşeni biçiminde belirginleşmesinin hangi kullanımların sonucunda mümkün olabilmekte olduğu araştırılmıştır. Araştırmanın sonucunda kelime türlerinin cümle içindeki miktarlarının ve yüzey yapı ve derin yapı açısından kullanılmalarının değerlendirilmesinin üslup oluşumuna katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kırtıl (2012) çalışmasında ilköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında dilbilgisi etkinliklerinin nasıl ele alındığını, hangi modellere dayandırıldığını incelemiştir. Dil bilgisi etkinliklerinin temel beceri alanları içinde yer alma oranlarına ve konularına göre dağılımına bakılmış, elde edilen verilerin Türkçe Dersi Öğretim Programının ve ders kitaplarının dilbilgisi öğretimi konusundaki yaklaşımıyla uyumlu olup olmadığı değerlendirilmiştir. Buna göre 6. Sınıf ders kitabındaki dilbilgisi etkinliklerinin tamamen sözcük odaklı olduğu sonucuna ve kök ve ek konulu etkinlikleri, ağırlıklı olarak ad türünün oluşturduğu sözcük türleri konulu etkinlikleri takip ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Gezmen (2018) psikolinguistik çalışmasında, Türkçe anadili Almanca öğrencilerinin Almancadaki ‘er’ ve ‘der’ artikellerini öğrenirken nasıl öğrendikleri ve nasıl yorumladıklarını araştırmıştır. Söz konusu zamirlerin Türk öğrenciler tarafından yorumlanırken ana dil ve metin etkisi olup olmadığına bakılmıştır. Böyle bir etki varsa ne derecede bu söz konusudur bunun sebepleri ve sonuçları araştırılmıştır.

Akyar (2018) çalışmasında, anadili Türkçe olan öğrencilerin Rusça öğrenimi konusunda karşılaştıkları zorluklardan birisi olan Rus dilindeki belirtisiz zamirleri, Türkçedeki belirtisiz zamirlere kıyasla, anlamsal, işlevsel ve yapı bakımından ortaya çıkan farklılıkları incelemiştir. Çalışmanın asıl bölümünde Türk öğrencilerin bakış açısıyla Rus dilbilimcilerin dilbilimsel eserlerinde belirtisiz zamir kavramı incelenmiş, bu belirtisiz zamirlerin anlamsal ve dilbilimsel açıdan özellikleri ve sınıflandırılması yapılmıştır. Bu belirtisiz zamirlerin anlamsal özellikleri F.M. Dostoyevski, L.N. Tolstoy ve N.V. Gogol gibi Rus ve dünya edebiyatında önemli yere sahip olan yazarların eserlerinden alınan örnek cümlelerle Türkçedeki analizi yapıp hangi belirtisiz zamire ya da hangi kelime grubuna karşılık geldiği anlatılmaya çalışılmıştır.

Güzel İnan (2019) çalışmasını ortaöğretim öğrencileri için hazırlanan Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarındaki, Türkçe dil bilgisi konularından sıfat, zamir ve zarf konularının öğrenilmesi için yararlanılan metinlerin, türlerine göre dağılımını belirlemek ve metin türlerinin dil bilgisi konularının öğrenilmesine etkisini karşılaştırmak amacıyla gerçekleştirmiştir. Çalışmada metin türlerinin konunun öğrenilmesi açısından bir farklılık oluşturup oluşturmadığı üzerinde durulmuştur. Bu araştırma için ölçme aracı olarak çoktan seçmeli bilgi testinin uygun olacağına karar verilmiştir. Ankara'nın Şereflikoçhisar İlçesinde bulunan iki ayrı lisede 10. sınıf öğrencilerinden rastgele üçer grup belirlenmiş hazırlanan test öğrencilere ön test olarak uygulanmıştır. Konular bittikten sonra hazırlanan test, son test olarak uygulanmıştır. Çıkan sonuçlarda gruplar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Buna göre sıfat ve zarf konusu için anlatmaya bağlı metinlerin, zamir konusu için şiir metinlerinin daha etkili olduğu; öğretici metinlerin ise konunun öğrenilmesi açısından etkisinin diğer metin türlerine göre daha az olduğu sonucuna varılmıştır. Ders öğretmenlerinin gözlem ve görüşleri ise genel olarak manzum metinlerin öğrencilerin dikkatini daha çok çektiği, yönünde olmuştur.

Bozkuş (2019) çalışmasında ortaokul Türkçe ders kitaplarında zamirlerin nasıl işlendiğini ve öğrencilerin zamirler ile ilgili bilgilerini yazılı anlatımlara ne şekilde aktardığını tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Bu doğrultuda öncelikle ortaokulda kullanılan Türkçe ders kitaplarında zamirler konusunun anlatıldığı bölümler incelenmiştir. Öğrencilerin yazılı anlatımlarına bakıldığında zamirler konusu ile bağlantılı olan özne – yüklem uyumu konusunda problem yaşadığı, iyelik gruplarında kişi zamirlerini gereksiz yere yüzey yapıda kullandıkları, işaret adları ve belgisiz adların kullanımında yazım yanlışı yaptıkları tespit edilmiştir.

Ay (2020) çalışmasında MEB 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan dil bilgisi etkinliklerinin, 35 Türkçe öğretmenin görüşüne göre genel durumunun ve yeterlilik düzeyinin ortaya konulmasını amaçlanmıştır. Çalışmanın sonucunda Türkçe ders kitaplarında bulunan dil bilgisi etkinliklerinin, öğrencilerin hazırbulunuşluklarına uygun olmaması, metin dilinin anlaşılır olmaması, metinlerde geçen kavram ve ifadelerin soyut olması veya çocukların anlam dünyasına hitap etmemesi, etkinliklerin yetersiz olduğunu belirten öğretmen görüşleri gibi gerekçeler sıralanmıştır.

Tosik (2020) alışmasında devlet ve özel ilkokulunda öğrenim gören 4.sınıf ğrencilerinin sözcük türlerinden adıl kullanımını ve yazılı anlatım becerisi kullanımını ölçmek için okul türüne göre öğrencilerin yazdıkları hikyeler arasında anlamlı fark olup olmadığının belirlenmesi üzerinde durmuştur. Devlet ilkokulunda ve özel ilkokulda okuyan 4.sınıf ğrencilerinin sözcük türlerinden adıl kullanımını ve yazılı anlatım becerisi kullanımını çeşitli değişkenler açısından incelendiğinde özel ilkokulda okuyan 4.sınıf ğrencilerinin devlet okulunda okuyan öğrencilere göre daha başarılı olduğu belirlenmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Yöntemi

D1, Ö1, Ö2’de yer alan ilgili temadaki metinlerde geçen zamirler farklı değişkenler bakımından doküman incelemesi yöntemi ile incelenmiştir. Araştırma verilerinin çözümlenmesi sürecinde, nitel veri analizi tekniklerinden içerik analizi tekniği kullanılmıştır.

Doküman incelemesi araştırılması hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini içerir (Yıldırım ve Şimşek 2016).

3.2. Çalışma Nesnesi

Çalışma nesnesi, 2021/2022 MEB yayınları (D1) Ekoyay yayınları (Ö1) ve Eksen yayınları (Ö2) tarafından hazırlanan 6.sınıf Türkçe ders kitaplarıdır.

D1, Ö1 ve Ö2’de yer alan incelenen okuma metinlerinin bulunduğu tema metin sayısı ve temalarda bulunan metin türlerinin çeşitlerine ve miktarlarına tabloda yer verilmiştir.

Tablo 3.1. Türkçe ders kitapları, Tema ve Metin Sayısı

6. Sınıf Türkçe Ders Kitapları	5. tema ve Metin sayısı	6. Tema ve Metin sayısı	7.Tema ve Metin sayısı	8.Tema ve Metin sayısı
D1		6.Tema: Okuma Kültürü:8 metin 6 bilgilendirici 2 öyküleyici	7.Tema: Bilim ve Teknoloji:10 metin 9 bilgilendirici 1 şiir	8.Tema: İletişim:8 metin 5 bilgilendirici 3 öyküleyici
Ö1:			7.Tema: Sanat 7 metin 2 bilgilendirici 2 öyküleyici 3 şiir	8.Tema: Vatandaşlık 11 metin 2 bilgilendirici 6 öyküleyici 3 şiir
Ö2:	5.Tema: Birey ve Toplum 7 metin 3 bilgilendirici 2 öyküleyici 2 şiir		7.Tema: Doğa ve Evren 8 metin 4 bilgilendirici 1 öyküleyici 3 şiir	

Tablo 3.1.'e göre D1, Ö1 ve Ö2'deki zamirlerin ders kitabında işlendiği ya da sezdirildiği temalar belirlenmiştir. Toplamda 59 metinde yer alan zamirler tespit edilmiştir. 59 metin içinden 31 bilgilendirici metin,16 öyküleyici metin,12 şiir metnine ulaşılmıştır. D1'in 6.temasında bulunan 8 metinden 6 bilgilendirici metin, 2 öyküleyici metin;7.temasında bulunan 10 metinden 9 bilgilendirici metin, 1 şiir metni; 8. temasında bulunan 8 metinden 5 bilgilendirici metin, 3 öyküleyici metin incelenmiştir. Ö1'in 7. temasında bulunan 7 metinden 2 bilgilendirici metin, 2 öyküleyici metin, 3 şiir metni; 8. temasında bulunan 11 metinden 2 bilgilendirici metin, 6 öyküleyici metin,3 şiir metni

incelenmiştir. Ö2'nin ise 5. temasında bulunan 7 metinden 2 şiir metni, 3 bilgilendirici metin, 2 öyküleyici metin ve 7. temasında bulunan 8 metinden 4 bilgilendirici metin, 1 öyküleyici metin, 3 şiir metni incelenmiştir.

3.3. Verilerin Analizi

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları, araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Ortaokul altıncı sınıf öğrencilerinin cümle ve metin içerisinde zamir çeşitlerini ve cümleye/metne kattığı anlamı bulma durumlarını belirlemeye yönelik veriler 2021-2022 eğitim öğretim yılında kullanılan Türkçe ders kitaplarından elde edilmiştir.

Veri toplama sürecinde elde edilen ham veri tablolarının analizine bakılacak olursa ilk olarak ayrı ayrı D1, Ö1 ve Ö2'de yer alan kişi, işaret, belgisiz ve soru zamirleri tespit edilmiştir. Zamirin geçme sıklığı, çeşidi, işlevi, gönderim türü ve temsil ettiği isim unsuru ve kelime içinde ve cümledeki görevi belirlenmiştir.

Ham veri tabloları aşağıda verilen tablo gibi oluşturulmuştur.

Tablo 3.2. Ham Veri Tablosu Örneği

Metinde zaminin yer aldığı cümleler	Zamir çeşidi	Metnin türü	İşlevi	Gönderim Türü	Temsil ettiği isim unsuru	Kelime grupları içinde ve cümledeki görevi nedir?	Metne kattığı anlam
<i>Hani bir söz var ya "Zararın neresinden dönülürse kârdır." diye, bize çok yakışan, işte <u>ben</u> de öyle yaptım.</i> (D1 T6-M1 -s167)	Kişi zamiri	Bilgilen dirici metin; deneme	Konuşan 1.tekil kişi	Ön gönderim	Metni yazan kişi (Yalvaç Ural)	Özne	Yakışanı yapan; "konuşan" konumundaki 1.tekil kişi işleviyle kendinden sonraki metni Yalvaç Ural'ı temsil etmektedir.

Tablo 3.2' ye göre ham veri tablosu örneğinde zaminin geçtiği cümle ilk hücrede yer almıştır ve zamir italik, altı çizili ve kalın puntuyla belirtilmiştir. Aynı hücrenin içinde

en altta kitap ismi, kaçınıcı tema olduğu (T5, T6, T7...) ve kaçınıcı okuma metni olduğu (M1, M2, M3...) ve kitabın sayfa numarası sırasıyla kodlanmıştır. Kitaptaki metinler hangi temadan başlıyorsa oradan itibaren sıralanmış ve kodlanmıştır. Ham veri tablosunda aynı satırdaki hücrelerde sırasıyla metinde geçen zamirin bulunduğu cümleye metnin türüne, zamirin çeşidine, işlevine, gönderim türüne, temsil ettiği isim unsuruna, kelime grupları içinde ve cümledeki görevinden yola çıkılarak metne kattığı anlama ulaşılmıştır.

Araştırma verilerinin özömlenmesi sürecinde, nitel veri analizi tekniklerinden içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Ders kitabındaki ilgili temada yer alan okuma metinlerinin incelenmesiyle toplanan veriler “içerik analizi” yöntemi kullanılarak kategoriler ve temalar hâlinde organize edilip gözden geçirilerek ve anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Belirlenen verilerle ve tablolar oluşturulmuş, yorumlanarak bulgular bölümünde sunulmuştur.

3.4. Araştırmanın Güvenirliği

Nitel araştırmalarda güvenilirliğin sağlanması için verilerin farklı araştırmacılarca aynı şekilde analiz edilmesi gerekmektedir (Güler, Halıcıoğlu ve Tařđın, 2013, s.331). Bu araştırmada da güvenilirliğin sağlanması için araştırmacının dışında verilerin tamamının analizi başka bir alan uzmanınca tekrar yapılmıştır. İki araştırmacı tarafından analiz edilen veriler karşılaştırılmış ve bu analizle araştırmacılar arası kodlamaların uyumuna bakılmıştır. Sonuç olarak kodlama güvenilirliği (Görüş birliği / (Görüş birliği + Görüş ayrılığı) × 100) %93 olarak belirlenmiştir (Miles ve Huberman, 1994, s. 64).

Nitel araştırmalarda geçerlilik araştırmaların veri toplama sürecinin nasıl olduğunun detaylarının anlatılmasıyla, sürecin objektif olmasıyla ve objektif yansıtılmasıyla ve veri toplama ile analiz süreçlerinin detaylı anlatılmasıyla sağlanmaya çalışılmaktadır (Davies ve Dodd, 2002; Güler, Halıcıoğlu ve Tařđın, 2013).

Bu araştırmada da veri seti oluşturulmadan alan uzmanlarıyla görüşölmüş ve gelen görüşler doğrultusunda veri setinin nasıl oluşturulması gerektiğine karar verilmiştir. Sonraki aşama olan verilerin analizinde ise yine elde edilen verilerin analizinde izlenecek

yolun belirlenmesi için tekrar alan uzmanlarından görüş alınmıştır. Bu görüşler doğrultusunda araştırmanın analiz sürecindeki kodlamaların nasıl yapılacağı belirlenmiş ve süreçle ilgili detaylı bilgiler verilerin analizi kısmında sunulmuştur. Analiz yapılırken oluşturulan kodlar objektif olarak belirlenmiş ve objektif olarak yansıtılmaya çalışılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, belirtilen Türkçe ders kitaplarından ilgili okuma metinlerinde geçen zamirlerin çeşitli değişkenler açısından metne kattığı anlamı bulma durumunu tespit etmek amacıyla sorulan araştırma soruları doğrultusunda incelenerek sırasıyla sunulmuştur. Araştırmanın amacı ve alt amaçlarına göre toplanan veriler doğrultusunda elde edilen bulgulara ve bulgulara ait yorumlara yer verilmiştir.

Bu bölümde 2021-2022 yıllarında okutulan ortaokul altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarından D1'in ilgili temasında (6,7,8) bulunan ve Ö1'in ilgili temasında (7,8) bulunan, Ö2'nin ilgili temasında (5-7) bulunan zamirlerin geçme sıklığına, çeşidine, işlevine ve gönderim türüne ve zamirlerin cümlede ve kelime grubu içinde kullanılma durumuna bakılmıştır. 2019 Türkçe dersi programında yer alan 6.sınıf kazanımlarından zamirlerin metne kattığı anlama yönelik bir çalışma yapılmıştır.

4.1. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Zamirlerin; Genele, Çeşidine ve Ders Kitaplarına göre Kullanılma Durumu Nedir?

Bu bölümde “D1, Ö1, Ö2'nin ilgili temalarındaki metinlerde geçen zamirlerin genel olarak ne kadar kullanıldığına ve kişi, işaret, belgisiz ve soru zamirlerinin kullanılma durumlarına yer verilmiştir.

Tablo 4.1. Zamirlerin; Genele, Çeşidine ve Ders Kitaplarına Göre Kullanılma Durumu

Ders Kitapları	Kişi Zamiri		Dönüşlülük Zamiri		İşaret Zamiri		Belgisiz Zamiri		Soru Zamiri		Zamirlerin Toplamı		Toplam Sözcük Sayısı	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
D1	127	58	11	5	29	13	28	12	23	10	218	43	2.344	22
Ö1	99	58	12	7	27	15	18	10	14	8	170	34	4.518	42
Ö2	40	36	4	3	40	36	18	16	9	8	111	22	3.688	34
Toplam	266	53	27	5	96	19	64	12	46	9	499	100	10,55	100

Tablo 4.1'e bakıldığında ilgili temalarda geçen kişi zamirlerinin, dönüşlülük zamirlerinin, işaret zamirlerinin, belgisiz zamirlerinin ve soru zamirlerinin incelenen okuma metinlerinde kullanılma durumlarına yer verilmiştir.

Buna göre ilgili temalarda geçen toplam sözcük sayısına bakıldığında tüm metinlerde bulunan toplam sözcük sayısı 10,55'tir. Bu sözcük sayısı içinde toplam 499(%100) zamir bulunmuştur. D1'de toplam 218(%43) zamir, Ö1'de toplam 170(%34) zamir, Ö2'de toplam 111(%22) zamir yer almıştır. 499 zamir içinden en fazladan en aza doğru 266 (%53) kişi zamirine, 96 (%19) işaret zamirine, 64 (%12) belgisiz zamirine, 46(%9) soru zamirine ve 27 (%5) dönüşlülük zamirine yer verilmiştir.

D1'de toplamda 2.344 sözcük yer almıştır. D1'deki bu toplam sözcük sayısı içinden 218 zamirden en fazladan en aza doğru 127 (%58) kişi zamirine, 29 (%13) işaret zamirine, 28 (%12) belgisiz zamirine, 23(%10) soru zamirine ve 11(%5) dönüşlülük zamirine yer verilmiştir.

Ö1'de toplamda 4.518 sözcük yer almıştır. Ö1'deki bu toplam sözcük sayısı içinden 170 zamirden en fazladan en aza doğru 99(%58) kişi zamirine, 27(%15) işaret zamirine, 18 (%10) belgisiz zamirine, 14 (%8) soru zamirine ve 12 (%7) dönüşlülük zamirine yer verilmiştir.

Ö2'de toplamda 3.688 sözcük yer almıştır. Ö2'deki bu toplam sözcük sayısı içinden 111(%36) zamirden en fazladan en aza doğru 40 (%36) kişi zamirine, 40 (%36) işaret zamirine, 18 (%16) belgisiz zamirine, 9 (%8) soru zamirine ve 4 (%3) dönüşlülük zamirine yer verilmiştir.

Tablo 4.1.1. Kişi Zamirlerinin ve Dönüştülük Zamirinin Ders Kitaplarına Göre Kullanılma Durumu

Ders Kitapları	Ben		Sen		O		Biz		Siz		Onlar		Toplam		Kendi ve Toplamı	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
D1	47	37	15	11	24	18	18	14	11	8	12	9	127	47	11	40
Ö1	28	28	9	9	14	14	26	26	12	12	10	10	99	37	12	44
Ö2	11	27	5	12	6	15	12	30	2	5	4	10	40	15	4	14
Toplam	86	32	29	10	44	16	56	21	25	9	26	9	266	100	27	100

Tablo 4.1.1'e göre incelenen tüm kitaplarda toplam 266(%100) kişi zamiri içinden D1'de toplam 127(%47) kişi zamiri, Ö1'de toplam 99(%37) kişi zamiri, Ö2'de de toplam 40(%15) kişi zamirine yer verilmiştir. Ayrıca 266 kişi zamiri içinden en fazladan en aza doğru 86 (%32) “ben” zamirine, 56(%21) “biz” zamirine, 44(%16) “o” zamirine, 29(%10) “sen” zamirine, 26(%9) “onlar” zamirine ve 25(%9) “siz” zamirine yer verilmiştir. Kendi dönüştülük zamiri kişi zamirlerinden ayrı olarak ele alınmıştır. Toplam 27(%100) dönüştülük zamiri içinden en fazladan en aza doğru Ö1'de toplam 12 (%44) iken, D1'de 11(%40), Ö2'de ise 4 (%14) dönüştülük zamirine yer verilmiştir.

İncelenen tüm kitaplarda toplam 266 kişi zamire yer verilirken D1'de toplam 127 kişi zamiri tespit edilmiştir. Bunların içinden en fazladan en aza doğru 47 (%37) “ben”, 24(%18) “o”, 18(%14) “biz”, 15(%11) “sen”, 12 (%9) “onlar”, 11(%8) “siz” zamiri tespit edilmiştir.

İncelenen tüm kitaplarda toplam 266 kişi zamire yer verilirken Ö1'de toplam 99 kişi zamiri tespit edilmiştir. Bunların içinden en fazladan en aza doğru 28 (%28) “ben”, 26(%26) “biz”, 14 (%14) “o”, 12 (%12) “siz”, 10 (%10) “onlar”, 9 (%9) “sen” zamiri tespit edilmiştir.

İncelenen tüm kitaplarda toplam 266 kişi zamire yer verilirken Ö1’de toplam 40 kişi zamiri tespit edilmiştir. Bunların içinden en fazladan en aza doğru 12(%30) “biz”, 11(%27) “ben”, 6 (%15) “o”, 5 (%12) “sen”, 4 (%10) “onlar”, 2 (%5) “siz” zamiri tespit edilmiştir.

Tablo 4.1.2. İşaret zamirlerinin Ders Kitaplarına Göre Kullanılma Durumu

Ders Kitapları	Bu		Şu		O		Bunlar		Şunlar		Onlar		Toplam	
f/%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
D1	21	72	0	0	2	6	6	20	0	0	0	0	29	30
Ö1	17	62	1	3	4	14	5	18	0	0	0	0	27	28
Ö2	20	50	0	0	3	7	8	20	0	0	9	22	40	41
Toplam	58	60	1	1	9	9	19	19	0	0	9	9	96	100

Tablo 4.1.2’ye göre incelenen tüm kitaplarda toplam 96(%100) işaret zamirinden en çoktan en aza doğru Ö2’de toplam 40 (%41) işaret zamirine, D1’de toplam 29 (%30) işaret zamirine, Ö1’de toplam 27(%28) işaret zamirine yer verilmiştir. 96 işaret zamiri içerisinde tüm ders kitapları içinde de “bu” zamirlerinin toplamı 58(%60), “bunlar” zamirlerinin toplamı 19(%19), “o” zamirinin toplamı ve “onlar” zamirlerinin toplamı da 9 (%9)’dur. “Şu” zamiri en az 1(%1) kez kullanılmış, “şunlar” zamirine ise yer verilmemiştir.

D1’de toplam 29 işaret zamirinin içinden 21(%72) “bu” işaret zamirine,6(%20) “bunlar” zamirine, 2 (%6) “o” zamirine yer verilmiştir. D1’de “o”, “şunlar”, “onlar” zamirlerine yer verilmemiştir. Ö1’de toplam 27 işaret zamirinin içinden 17(%62) “bu” zamirine, 5(%18) “bunlar” zamirine, 4 (%14) “o” zamirine,1(%3) “şu” zamirine yer verilmiştir. Ö1’de “şunlar” ve “onlar” zamirlerine yer verilmemiştir. Ö2’de toplam 40 işaret zamirinin içinden 20 (%50) “bu” zamirine, 9(%22) “onlar” zamirine, 8(%20) “bunlar” zamirine, 3(%7) “o” zamirine yer verilmiştir. Ö2’de “şu” ve “şunlar” zamirlerine yer verilmemiştir.

Tablo 4.1.3. Belgisiz Zamirlerinin Ders Kitaplarına Göre Kullanılma Durumu

Ders Kitapları	Bazı	Birbiri	Biri	Birisi	Birkaç	Hepsi	Herkes	Kimi	Kimse	Öteki	Toplam
f/%	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %
D1	1 3	3 10	3 10	0 0	2 7	7 25	4 14	1 3	5 17	2 7	28 43
Ö1	0 0	5 27	6 33	1 5	0 0	1 5	4 22	2 11	0 0	0 0	18 28
Ö2	1 5	2 11	2 11	0 0	0 0	8 44	5 27	0 0	0 0	0 0	18 28
Toplam	2 3	10 15	11 17	1 1	2 3	16 25	13 20	3 4	5 7	2 3	64 100

Tablo 4.1.3'e göre incelenen ders kitaplarında toplamda 64(%100) belgisiz zamir içinden en fazladan en aza doğru D1'de toplam 28 (%43) belgisiz zamir, Ö1 ve Ö2'de 18'er (%28) belgisiz zamir tespit edilmiştir. İncelenen ders kitaplarında toplamda 64 belgisiz zamir içinden ise en fazladan en aza doğru bulunana zamirler şöyle sıralanmıştır: 16(%25) "hepsi", 13(%20) "herkes", 11(%17) "biri", 10(%15) "birbiri", 5(%7) "kimse", 3(%4) "kimi", 2(%3) "öteki", 2(%3) "birkaç", 2(%3) "bazı" ve 1(%1) "birisi" zamirleridir.

İncelenen ders kitaplarında D1'de toplamda 28 belgisiz zamiri içinden en fazladan en aza doğru 7(%25) "hepsi", 5 (%17) "kimse", 4(%14) "herkes", 3(%10) "biri", 3 (%10) "birbiri", 2(%7) "birkaç", 2(%7) "öteki" zamirine ve 1(%3) "bazı" zamirine yer verilmiştir. "Birisi" zamirine yer verilmemiştir.

İncelenen ders kitaplarında Ö1'de toplamda 18 belgisiz zamiri içinden en fazladan en aza doğru 6(%33) "biri", 5(%27) "birbiri", 4(%22) "herkes" zamirine, 2(%11) "kimi", 1(%5) "birisi", 1(%5) "hepsi", zamirine verilmiştir. "Kimse", "öteki" ve "bazı" zamirlerine yer verilmemiştir.

İncelenen ders kitaplarında Ö2'de toplamda 18 belgisiz zamiri içinden en fazladan en aza doğru 8(%44) "hepsi", 5(%27) "herkes", 2(%11) "biri", 2(%11) "birbiri", 1(%5)

“bazı” zamirine yer verilmiştir. “Kimse”, “birisi”, “birkaç”, “kimse”, “öteki” ve “bazı” zamirlerine yer verilmemiştir.

Tablo 4.1.4. Soru Zamirlerinin Ders Kitaplarına Göre Kullanılma Durumu

Ders Kitapları	Hangi		Kim		Kaç		Ne		Neler		Nerede		Ne Zaman		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
D1	2	8	2	8	1	4	8	34	4	17	5	21	1	4	23	50
Ö1	0	0	1	7	0	0	11	78	1	7	1	7	0	0	14	30
Ö2	0	0	0	0	0	0	6	66	2	22	1	11	0	0	9	19
Toplam	2	4	3	6	1	2	25	54	7	15	7	15	1	2	46	100

Tablo 4.1.4’e göre incelenen ders kitaplarında toplamda 46(%100) soru zamirlerinin içinden en fazladan en aza doğru D1’de toplamda 23(%50), Ö1’de toplamda 14(%30), Ö2’de toplamda 9(%19) zamire yer verilmiştir. İncelenen ders kitaplarında toplamda 46 soru zamirinin içinden en fazladan en aza doğru 25(%54) “ne”, 7(%15) “neler”, 7(%15) “nerede”, 3(%6) “kim”, 2(%4) “hangi”, 1(%2) “ne zaman”, 1(%2) “kaç” zamirine yer verilmiştir.

İncelenen ders kitaplarında D1’de toplamda 23 soru zamiri içinden en fazladan en aza doğru 8(%34) “ne”, 5(%21) “nerede”, 4(%17) “neler”, 2(%8) “hangi”, 2(%8) “kim”, 1(%4) “kaç”, 1(%4) “ne zaman” zamirine yer verilmiştir.

İncelenen ders kitaplarında Ö1’de toplamda 14 soru zamiri içinden en fazladan en aza doğru 11(%78) “ne”, 1(%7) “nerede”, 1(%7) “neler”, 1(%7) “kim”, 1(%7) “ne zaman” zamirine yer verilmiştir. “Hangi”, “ne zaman”, zamirlerine yer verilmemiştir.

İncelenen ders kitaplarında Ö2’de toplamda 9 soru zamiri içinden en fazladan en aza doğru 6 (%66) “ne”, 2(%22) “neler”, 1 (%11) “nerede”, zamirine yer verilmiştir. “Kim”, “kaç”, “ne zaman”, “hangi”, “ne zaman” zamirlerine yer verilmemiştir.

4.2. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Zamirlerin; İşlevi Bakımından Kullanılma Durumu Nedir?

Bu bölümde “D1, Ö1, Ö2”nin ilgili temalarındaki metinlerde geçen zamirlerin işlevi bakımından kullanılma durumuna yer verilmiştir.

4.2.1. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Kişi ve Dönüşlülük Zamirlerinin; İşlevi Bakımından Kullanılma Durumu Nedir?

Bu bölümde “D1, Ö1, Ö2”nin ilgili temalarındaki metinlerde geçen kişi ile dönüşlülük zamirlerinin işlevi bakımından kullanılma durumuna ve okuma metinlerinden alınan cümlelerin kişi zamirlerinin işlevi bakımından incelenmesine yer verilmiştir.

Tablo 4.2.1. Kişi ve Dönüşlülük Zamirlerinin Alt İşlevi Bakımından Kullanılma Durumu

Alt İşlevleri	D1		Ö1		Ö2		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Ben (Pekiştirme)	2	50	2	50	0	0	4	10
Sen (Küçümseme)	3	50	3	50	0	0	6	15
Sen (Pekiştirme)	1	100	0	0	0	0	1	2
O (Küçümseme)	0	0	1	100	0	0	1	2
Biz (Abartma)	1	100	0	0	0	0	1	2
Biz (Nezaket)	3	75	0	0	1	25	4	10
Biz (Pekiştirme)	7	58	4	33	1	8	12	30
Siz (Pekiştirme)	1	33	2	66	0	0	3	7
Siz (Güçlendirme)	2	100	0	0	0	0	2	5
Siz (Nezaket)	2	100	0	0	0	0	2	5
Onlar (Nezaket)	1	33	2	66	0	0	3	7
Toplam	23	58	14	35	2	5	39	100
Kendi (Pekiştirme)	2	40	2	40	1	20	5	100

Tablo 4.2.1'e göre incelenen ders kitaplarına göre kişi zamirleri alt işlevlerinin toplamda 39(%100), en fazladan en aza doğru D1'de 23(%58) alt işlevde, Ö1'de 14 (%35) alt işlevde ve Ö2'de ise 2(%5) alt işlevde kullanılmıştır. "Kendi" dönüşlülük zamirinin toplamda 5, en fazladan en aza doğru D1'de 2(%40) alt işlevde, Ö1'de 2(%40) alt işlevde ve Ö2'de ise 1(%20) alt işlevde kullanılmıştır. "Biz" (Pekiştirme) alt işlevi D1'de 7(%58), Ö1'de 4(%33), Ö2'de 1(%8) kere kullanılmış ve en fazla 12 kere kullanılan alt işlev olmuştur. "Sen" (Küçümseme) alt işlevi toplamda 6 kere, D1'de 3(%50), Ö1'de 3(%50) kere kullanılmış, Ö2'de bu işleve yer verilmemiştir. "Ben" (Pekiştirme) alt işlevi D1'de 2(%50), Ö1'de 2(%50) adet kullanılırken Ö2'de hiç kullanılmamış toplamda 4 adet kullanılmıştır. "Biz" (Nezaket) alt işlevi D1'de 3(%75), Ö2'de 1(%25), Ö1'de hiç kullanılmamış toplamda 4 adet kullanılmıştır. "Siz" (Pekiştirme) alt işlevi D1'de 1(%33), Ö1'de 2(%66), Ö2'de hiç kullanılmamış, toplamda 3 adet kullanılmıştır. "Onlar" (Nezaket) alt işlevi D1'de 1(%33), Ö1'de 2(%66), Ö2'de hiç kullanılmamış toplamda 3 adet kullanılmıştır. "Siz" (Güçlendirme) alt işlevi D1'de 2(%100), Ö1'de ve Ö2'de hiç kullanılmamış toplamda 2 adet kullanılmıştır. "Siz" (Nezaket) alt işlevi D1'de 2(%100), Ö1'de ve Ö2'de hiç kullanılmamış toplamda 2 adet kullanılmıştır. "Sen" (Pekiştirme) alt işlevi D1'de 1(%100), Ö1'de ve Ö2'de hiç kullanılmamış toplamda 1 adet kullanılmıştır. "O" (Küçümseme) alt işlevi Ö1'de 1(%100), D1 ve Ö2'de ise hiç kullanılmamış toplamda 1 adet kullanılmıştır. "Biz" (Abartma) alt işlevi D1'de 1(%100), Ö1'de ve Ö2'de hiç kullanılmamış toplamda 1 adet kullanılmıştır.

*"Otuz beş yıla yakındır çocuklarla ilgili çalışmalar yapan biri olarak, bu konuya bu denli duyarsız kaldığıma, kalındığına ve aslında toplumdaki gerçek körlerin **biz aydınlara** olduğumuza bir kez daha inandım."* (D1-T6-M1-s167) metinden alınan bu cümlede biz zamiri konuşanlar işlevinde ve pekiştirme alt işlevinde kullanılmıştır. "Biz" zamiri cümlede tekrardan yer aldığı için anlamı pekiştirmiştir. Metin bilgilendirici bir metin ve deneme türünde olduğu için konuşanlar "biz" işlevlerinin daha ağırlıkta kullanıldığını söyleyebiliriz.

*"Okuduğum umut ve güç verici hikâyeleri de **sizlerle** paylaşmak istiyorum."* (D1-T6-M2-s170). Metinden alınan bu cümlede "siz" zamiri dinleyiciler işlevinde ve güçlendirme alt işlevinde kullanılmıştır. "Siz" zamiri +IAr çokluk eki aldığı için "siz"

zamirinin anlamını güçlendirmiştir. Bilgilendirici metin olduğu için dinleyicilere daha çok hitap edilmiştir. “Siz” zamiri “sizler” olarak kullanılmış anlatım kuvvetlendirilmiştir.

“HACİVAT – Delirdin mi sen?”

KARAGÖZ – Kemirmedim, sıyırdım Hacivat!” (Ö1-T7-M5-243). Metinden alınan bu cümlede sen zamiri dinleyici işlevinde ve küçümseyici alt işlevinde kullanılmıştır. Küçümseme işlevinin kullanımı küçümseyici ve azarlayıcı ifadelerle ve genellikle sen diliyle ve “sen” zamiriyle kullanılır. Bu ifadeler öyküleyici tiyatro metninden alındığı için diyaloglara yer verildiği ve daha samimi bir havada yazıldığı için “sen” zamirinin daha sık kullanıldığını söyleyebiliriz.

“Bazı değerlere uyup uymama konusunda ölçütümüz, karşımızdaki kişidir. Örneğin fiziksel açıdan ve statü açısından bizden güçlü kişilere saygılı davranırız.” (Ö2-T5-M5-161). Bu cümlede biz zamiri konuşanlar işlevinde ve nezaket alt işlevinde kullanılmıştır. Cümle bilgilendirici metinden alındığı için ve deneme türünde olduğu için bizli sizli ifadelerin daha çok geçtiğini aslında biz zamirinin “ben” zamiri yerine kullanıldığını görmekteyiz. Bu durumda anlatım daha nazik bir tavırla yapılmış ve “biz” zamiri nezaket alt işlevinde kullanılmıştır.

“KARAGÖZ – (Pencereden) Yahu, kapının önünde bir çöp tenekesi var. Hacivat, dayağa doyamamış. Çöp tenekesini getirip bizim kapının önüne koymuş. Ben şimdi gösteririm ona! (Teneke sandığı zaman makinesini kaldırmaya çabalar.)” (Ö1-T7-M5-241). Bu cümlede “o” zamiri söz edilen işlevinde ve küçümseyici alt işlevinde kullanılmıştır. Küçümseme işlevinin kullanımı küçümseyici ve azarlayıcı ifadelerle kullanılır. Bu ifadeler öyküleyici tiyatro metninden alındığı ve diyaloglara yer verildiği için “o” zamirinin de kullanıldığını görmekteyiz.

“Herkes kendi bütçesine göre para koyacak ve ortaklaşa yürüteceğiz bu işi.” (Ö2-T5-M6-162). Bu cümlede “kendi” dönüşlülük zamiri 3.tekil kişinin kendisi işlevinde ve pekiştirme alt işlevinde kullanılmıştır. “Kendi” dönüşlülük zamirinin metinlerde anlatımı pekiştirmek için kullanıldığını görmekteyiz.

4.2.2. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen İşaret Zamirlerinin; İşlevi Bakımından Kullanılma Durumu Nedir?

Bu bölümde “D1, Ö1, Ö2”nin ilgili temalarındaki metinlerde geçen işaret zamirlerin işlevi bakımından kullanılma durumuna ve okuma metinlerinden alınan cümlelerin işaret zamirlerinin işlevi bakımından incelenmesine yer verilmiştir.

Tablo 4.2.2.İşaret Zamirlerinin İşlevi Bakımından Kullanılma Durumu

Kitaplar	D1		Ö1		Ö2		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
İşaret Zamirlerinin İşlevleri								
Kendinden önceki cümlelerin tamamına işaret ediyor.	16	43	8	30	11	31	35	35
Kendinden sonraki cümleyi işaret ediyor.	0	0	1	3	5	14	6	6
Kendinden önceki cümlede geçen özneyi işaret ediyor.	2	5	3	11	8	22	13	13
Kendinden önceki cümlelerde geçen nesneyi işaret ediyor.	12	32	6	23	6	17	24	24
Kendinden önce geçen cümledeki yer tamlayıcısına işaret ediyor.	1	2	3	11	5	14	9	9
Kendinden önce geçen cümledeki yüklem işaret ediyor.	2	5	2	7	0	0	4	4
Kendisiyle aynı cümlede geçen yer tamlayıcısına işaret ediyor.	3	8	1	3	0	0	4	4
Kendisiyle aynı cümlede geçen edat grubuna işaret ediyor.	0	0	1	3	0	0	1	1
Kendisiyle aynı cümlede geçen yüklemi işaret ediyor.	1	2	1	3	0	0	2	2
Toplam	37	37	26	26	35	35	98	100

Tablo 4.2.2’ye göre incelenen ders kitaplarına göre işaret zamirlerinin işlevleri toplamı 98(%100)’dir. Bunun içinden en fazladan en aza doğru D1’de 37 (%37) işlev, Ö2’de 35(%35) işlev ve Ö1’de 26(%26) işlev görülmektedir. D1, Ö1 ve Ö2’de İşaret zamirlerinin işlevleri en çoktan en aza doğru şöyle sıralanmıştır. “Kendinden önceki cümlelerin tamamına işaret ediyor.” işlevine 35(%35) kez yer verilmiştir. Onu “Kendinden önceki cümlelerde geçen nesneyi işaret ediyor.” işlevi takip etmiş ve 24 (%24) kez bu işleve yer verilmiştir. “Kendinden önceki cümlede geçen özneyi işaret ediyor.” işlevine ise 13(%13) kez yer verilmiştir.” Kendinden önce geçen cümledeki yer tamlayıcısına

işaret ediyor.” işlevine 9(%9) kez yer verilmiş, “Kendinden önce geçen cümledeki yükleme işaret ediyor.” işlevine 4(%4) kez yer verilmiş, “Kendisiyle aynı cümlede geçen yer tamlayıcısına işaret ediyor.” işlevine 4(%4) kez yer verilmiştir. “Kendisiyle aynı cümlede geçen yüklemi işaret ediyor.” işlevine 2(%2) kez yer verilmiştir. “Kendisiyle aynı cümlede geçen edat grubuna işaret ediyor.” işlevine 1(%1) kez yer verilmiştir.

D1’de en çok “Kendinden önceki cümlelerin tamamına işaret ediyor.” işlevine 16(%43) kez yer verilmiştir. Ö2’de bu işleve 11(%31) kez yer verilirken Ö1’de 8(%30) kez yer verilmiştir. D1’de en az 1 kez “Kendisiyle aynı cümlede geçen edat grubuna işaret ediyor.” işlevine yer verilirken Ö1 ve Ö2’de bu işleve hiç yer verilmemiştir.

“Ülkemizde ne yazık ki görme engelli çocuklarımızla ilgili bugüne kadar yayımlanmış tek bir çocuk dergisi yoktu. **Bunu** öğrendiğim gün, duyduğum yoksunluğu size anlatamam.” (D1-T6-M1 -s167). “Bunu” işaret zamiri kendinden önceki cümlelerin tamamını işaret etmiştir. Dolayısıyla “bu” zamiri sadece bir nesnenin ya da canlının yerini işaret ederek kullanılmamış kendinden önceki cümlelerin tamamını işaret ederek onun yerine kullanılmıştır.

“Trende bir arkadaşımınla beraberdik. Birlikte geldik. Onun da senin kadar bir kardeşi varmış. Burada indiğimizde, ayrılırken birden durdu, “Az daha unuttuyordum.” dedi. “Bak, **şunu** da kardeşine ver.” (D1-T6-M3 -s174). Metinden alınan bu cümlede “şunu” işaret zamiri kendinden önceki cümlede yer alan nesne durumundaki ismi işaret etmiştir.

“Bak bak, bu sahne yoktu!” “**Bu** da yoktu, kesmişler!” (Ö1-T7-M2-s223). Metinden alınan bu cümlede “bu” işaret zamiri kendinden önceki cümlede geçen özneyi işaret ederek onun yerine kullanılmıştır.

“En büyük telaş, en büyük patırtı ve en büyük rutubet derecesi dokuma tezgâhlarının bulunduğu salonda. İşte **burada** bir kıyamettir kopuyor. Ama kıyametin böylesine can kurban...” (Ö1-T8-M3-s261). Metinden alınan bu cümlede “burada” işaret zamiri kendinden önceki cümlede yer alan *dokuma tezgâhlarının bulunduğu salonda* ifadesiyle mekân ibaresi yer aldığı için kendinden önce geçen cümledeki yer tamlayıcısına işaret ederek onun yerine kullanılmıştır.

“Gel bakalım Emine Teyze, otur şöyle. Önce şu reçeli nasıl yaptın **onu** anlat, sonra hâl hatır sorarım.” (Ö2-T5-M5-s160). Metinden alınan bu cümlede “onu” işaret zamiri kendinden önceki cümlenin tamamının yerine kullanıldığı için cümlenin tamamını işaret etmiştir.

4.2.3. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Belgisiz Zamirlerinin; İşlevi Bakımından Kullanılma Durumu Nedir?

Bu bölümde “D1, Ö1, Ö2”nin ilgili temalarındaki metinlerde geçen belgisiz zamirlerinin işlevi bakımından kullanılma durumuna ve okuma metinlerinden alınan cümlelerin belgisiz zamirlerinin işlevi bakımından incelenmesine yer verilmiştir.

Tablo 4.2.3. Belgisiz Zamirlerin İşlevi Bakımından Kullanılma Durumu

Kitaplar	Belirsiz Teklik		Belirsiz Çokluk		İşteşlik-Karşılıklık		Ardışıklık		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
D1	11	39	14	50	3	10	0	0	28	43
Ö1	8	42	7	36	3	15	1	5	19	29
Ö2	2	11	13	76	2	11	0	0	17	26
Toplam	21	32	34	53	8	12	1	1	64	100

Tablo 4.2.3.’e göre incelenen ders kitaplarında toplam 64(%100) belgisiz zamiri işlevine yer verilmiştir. Bunların içinden D1’de toplamda 28(%43) belgisiz zamirin işlevi yer alırken, Ö1’de 19(%29) belgisiz zamirin işlevi, Ö2’de 17(%26) belgisiz zamirin işlevi yer almıştır. İncelenen tüm kitaplarda belgisiz zamirlerin işlevleri en çoktan en aza doğru 34 (%53) belirsiz çokluk, 21(%32) belirsiz teklik, 8(%12) işteşlik işlevine yer verilirken, 1(%1) ardışıklık işlevine yer verilmiştir.

D1’de toplam 28 belgisiz zamir işlevinden en çoktan en aza doğru belirsiz çokluk işlevine 14(%50) kez yer verilmiş, belirsiz teklik işlevine ise 11(%39) kez yer verilmiştir. İşteşlik işlevine ise 3(%10) kez yer verilmiş, ardışıklık işlevine yer verilmemiştir.

Ö1’de toplam 19 belgisiz zamir işlevinden en çoktan en aza doğru belirsiz teklik işlevine ise 8(%42) kez, belirsiz çokluk işlevine 7(%36) kez, işteşlik işlevine 3(%15) kez, ardışıklık işlevine 1(%5) ise yer verilmiştir.

Ö2’de toplam 17 belgisiz zamir işlevinden en çoktan en aza doğru belirsiz çokluk işlevine 13(%76) kez yer verilmiş, belirsiz teklik işlevine ise 2(%11) kez, İşteşlik işlevine ise 2(%11) kez yer verilmiş, ardışıklık işlevine ise yer verilmemiştir.

“*Bir sürü kitabım oldu. Küçük kitaplığımın raflarını doldurdular. Hepsini seviyorum.*” (D1-T6-M3 -s172). Metinden alınan bu cümlede “hepsi” zamiri cümlede hem belirsizlik hem de çoğunluk ifade ettiği için belirsiz çokluk işlevinde kullanılmıştır.

“*Günümüzün en önemli problemlerinden biri olan stresten arınmamızdaki rolünü çok önemli görmekteyim.*” (Ö1-T7-M4-s239). Metinden alınan bu cümlede “biri” zamiri cümlede hem belirsizlik hem de teklik ifade ettiği için belirsiz teklik işlevinde kullanılmıştır.

“*Burada kimse kimseyi tanııyordu. Birbirlerine burun ucuyla bakıyorlardı.*” (D1-T8-M3-s231). Metinden alınan bu cümlede “birbirine” zamiri cümlede hem belirsizlik hem de karşılıklı yapıma durumundan dolayı karşılıklık işlevinde kullanılmıştır.

“*Ne doğan güneş bu kadar güzel olabilir ne Kanlıca’da mehtap ne adaların kütür kütür suyu ne dağlar ne rüzgâr.*” “*En sevdiğim, üstüne evlat gibi titrediğim, şımarttığım nakışlar birbiri arkasından çil yavrusu gibi dağıldılar.*” (Ö1-T8-M3-s260). “Birbiri” zamiri cümlede ardışık yapılan bir anlamda kullanıldığı için ardışıklık işlevinde kullanılmıştır.

4.2.4. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Soru Zamirlerinin; İşlevi Bakımından Kullanılma Durumu Nedir?

Bu bölümde “D1, Ö1, Ö2’nin ilgili temalarındaki metinlerde geçen soru zamirlerinin işlevi bakımından kullanılma durumuna ve okuma metinlerinden alınan cümlelerin soru zamirlerinin işlevi bakımından incelenmesine yer verilmiştir.

Tablo 4.2.4. Soru Zamirlerinin İşlevi Bakımından Kullanılma Durumu

Türkçe Ders Kitapları	Soru Yoluyula Varlığın Yerini Tutma	Soru Yoluyula İşin Yerini Tutma	Soru Yoluyula Mekânın Yerini Tutma	Soru Yoluyula Kişinin Yerini Tutma	Soru Yoluyula Sebebin Yerini Tutma	Soru Yoluyula Miktarın Yerini Tutma	Toplam
f/%	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %
D1	4 25	4 25	2 12	2 12	5 31	1 6	16 42
Ö1	3 23	6 46	1 7	1 7	2 15	0 0	13 34
Ö2	0 0	8 88	1 11	0 0	0 0	0 0	9 23
Toplam	7 18	18 47	4 10	3 7	7 18	1 2	38 100

Tablo 4.2.4'e göre incelenen ders kitaplarında toplam 38(%100) soru zamiri işlevine yer verilmiştir. 38 soru zamiri işlevinden D1'de toplamda 16(%42) soru zamiri işlevine yer verilirken Ö1'de 13(%34) soru zamiri işlevine yer verilmiş. Ö2'de ise 9(%23) soru zamiri işlevine yer verilmiştir.

İncelenen ders kitaplarında en çoktan en aza doğru “soru yoluyla işin yerini tutma” işlevine toplamda 18 (%47) kez yer verilirken, “soru yoluyla varlığın yerini tutma” işlevine ve “soru yoluyla sebebin yerini tutma” işlevine ise 7(%18) kez yer verilmiştir. “Soru yoluyla mekânın yerini tutma” işlevine 4(%10) kez, “soru yoluyla kişinin yerini tutma” işlevine 3(%7) kez ve “soru yoluyla miktarın yerini tutma” işlevine ise 1(%2) kez yer verilmiştir.

“Bir an **nerede** olduğumu anlamaya çalışır, çevreye dalgın gözlerle bakardım. Üzerime tatlı bir yorgunluk çökmüş olurdu. Sanki günlerce ata binmiş, kılıç sallamış, yumruk yumruğa kavga etmiş, uzun yolculuklarda türlü tehlikeler atlatmış gibi.” (Ö1-T7-M2-s222-s223). Metinden alınan bu cümlede “nerede” soru zamiri soru yoluyla mekânın yerini tutma işlevinde kullanılmıştır.

“— Oğlumun öğretmeni hangi kitapların yararlı, **hangilerinin** yararsız olduğunu öğrencilerine çok iyi öğretmiş. Benim oğlum işte böyledir, dedi.” (D1-T6-M3-s174).

Metinden alınan bu cümlede “hangi” soru zamiri varlığın yerini aldığı için soru yoluyla varlığın yerini tutma işlevinde kullanılmıştır.

“Haritadaki yerlerin özellikleri ve bu yerlerin ne zaman, **kimler** tarafından keşfedildiği gibi.” (D1-T7-M3 -s200). Metinden alınan bu cümlede “kimler” soru zamiri soru yoluyla kişilerin yerini tutma işlevinde kullanılmıştır.

“— Mantarlıları **ne** yapıyorsunuz?”

— Hiç. Lekeleri zımparalıyoruz.” (D1- T8-M1-223). Metinden alınan bu cümlede “ne” soru zamiri soru yoluyla işin yerini tutma işlevinde kullanılmıştır.

“Kazancımızı da bölüşeceğiz. **Ne** diyorsunuz? Yapabilir miyiz bu işi?” (Ö2-T5-M6-s162). Metinden alınan bu cümlede “ne” soru zamiri soru yoluyla işin yerini tutma işlevinde kullanılmıştır.

4.3.Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Zamirlerinin; Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu Nedir?

Bu bölümde “D1, Ö1, Ö2’nin ilgili temalarındaki metinlerde geçen zamirlerin gönderim türü bakımından kullanılma durumuna yer verilmiştir.

4.3.1. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Kişi Zamirlerinin ve Dönüşlülük Zamirlerinin; Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu Nedir?

Bu bölümde D1, Ö1 ve Ö2’de kişi zamirlerinin ve dönüşlülük zamirinin gönderim türü bakımından kullanılma durumuna ve okuma metinlerinden alınan cümlelerin kişi ile dönüşlülük zamirlerinin gönderim türü bakımından incelenmesine yer verilmiştir.

Tablo 4.3.1. Kişi Zamirlerinin ve Dönüştülük Zamirinin Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu

Türkçe Ders Kitapları	Ön Gönderim		Art Gönderim		Metin Dışı Gönderim		Gönderim Ögesi Yok		Toplam		Dönüştülük Zamiri ve Toplamı	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
D1	54	37	72	50	11	7	6	4	143	51	11	40
Ö1	21	22	69	72	2	2	3	3	95	34	11	40
Ö2	22	55	15	37	3	7	0	0	40	14	5	18
Toplam	97	34	156	56	16	5	9	3	278	100	27	100

Tablo 4.3.1'e göre incelenen ders kitaplarındaki kişi zamirlerinin gönderim türü bakımından kullanılma durumuna bakılacak olursa toplamda 278(%100) gönderimden D1'de toplamda 143(%51) gönderim türünün içinden 72(%50) art gönderime, 54(%37) ön gönderime, 11(%7) metin dışı gönderime ulaşılmıştır. D1'de gönderim ögesinin olamaması durumu 6(%4)'dür. Toplamda 278 kişi zamiri gönderim türünden Ö1'de 95(%34) gönderim türüne ulaşılırken onun içinden de en fazladan en aza doğru 69(%72) art gönderime, 21(%22) ön gönderime, 2(%2) metin dışı gönderime ulaşılmıştır. Ö1'de gönderim ögesinin olamaması durumu 3(%3)'tür.

İncelenen ders kitaplarında 278 gönderim türü içinden en fazladan en aza doğru 156(%56) art gönderim türüne, 97(%34) ön gönderim türüne, 16(%5) metin dışı gönderime ve 9(%3) gönderim ögesinin olmaması durumuna ulaşılmıştır.

İncelenen ders kitaplarında toplamda 27 dönüştülük zamiri içinden D1'de 11(%40) dönüştülük zamirine, Ö1'de 11(%40) dönüştülük zamirine, Ö2'de 5(%18) dönüştülük zamirine yer verilmiştir.

Kişi zamirlerinde tekrara düşmemek için ve metin bağlamını sağlamak için art gönderim türünün daha çok kullanıldığını söyleyebiliriz.

Tablo 4.3.1.1. D1’de Kişi Zamirlerinin ve Dönüşlülük Zamirinin Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu

D1 Kişi Zamirleri	Ben		Sen		O		Biz		Siz		Onlar		Toplam		D1 Dönüşlülük Zamiri	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Art Gönderim	18	25	0	0	26	36	12	16	0	0	16	22	72	50	6	54
Ön Gönderim	27	50	18	33	2	3	5	9	2	3	0	0	54	37	4	36
Metin Dışı Gönderim	0	0	0	0	0	0	1	9	10	90	0	0	11	7	1	9
Gönderim Ögesi Yok	6	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	4	0	0
Toplam	51	35	18	12	28	19	18	12	12	8	16	11	143	100	11	100

Tablo 4.3.1.1 göre incelenen D1’de kişi zamirlerinin gönderim türü olarak kullanılma durumu toplamda 143(%100)’tür. 143 kişi zamiri gönderim türünün içinden en fazladan en aza doğru 72(%50) art gönderim türü, 54(%37) ön gönderim türü, 11(%7) metin dışı gönderime ulaşılrken, 6(%4) gönderim ögesinin olmadığı sonucuna varılır.

143 kişi zamiri gönderim türünün içinden en fazladan en aza doğru 51(%35) “ben” zamiri, 28(%19) “o” zamiri, 18(%12) “sen” zamiri, 18(%12) “biz” zamiri, 16 (%11) “onlar” zamiri,12 (%8) “siz” zamirine yer verilmiştir. 72 art gönderim türü içinden en fazla 18(%25) “ben” zamirine yer verilirken “sen” zamirine hiç yer verilmemiştir.54 ön gönderim türü içinden en fazla 27(%50) “ben” zamirine yer verilirken “onlar” zamirine hiç yer verilmemiştir.11 metin dışı gönderim türü içinden en fazla 10 (%90) “siz” zamirine yer verilirken “ben”, “sen”, “o”, “onlar” zamirinin gönderim türüne yer

verilmemiştir. “Ben” zamirinde gönderim türü olmaması durumu 6(%100) olarak verilmiştir.

Dönüştürülük zamiri ayrı olarak değerlendirilmiştir. D1’de 11 kendi zamirine ulaşılmıştır. Dönüştürülük zamiri içinden de 6(%54) art gönderime, 4(%36) ön gönderime ve 1(%9) metin dışı gönderime ulaşılmıştır.

“Görme engelli çocuklarımızla ilgili bir kütüphanenin bugüne kadar üretilmemiş, yaratılmamış olması “sesli kitaplar” adı altında hazırlanmış ürünlerle geçiştiriyor olmamız **beni** kahretti.” (D1/ T6-M1 -s166). Metinden alınan bu cümlede “beni” kişi zamiri önce kullanılmasıyla ancak metnin sonunda “ben” zamirinin yazarın kendisi (Yalvaç Ural) olduğunu görmekteyiz. Bilgilendirici bir metin olan deneme türüyle yazılması yazarın 1. tekil kişi ağızıyla yazmasını etkilemiş ve isminin metinde yer almaması ancak metnin sonunda kim olduğunun öğrenilmesi de ön gönderim türünün kullanımının artırıldığı görülmektedir.

“Sol Ayağım yazarın, **Christy Brown’un**, sol ayağı ile yazdığı gerçek yaşam öyküsüdür. İrlandalı yazar beyin felçli olarak doğar. Sol ayağından başka hiçbir uzvunu kullanamaz. Kullanabildiği sol ayağı onu hayata bağlar. Hayata tutunmasını sağlayan tek şey sol ayağı değildir elbette. Yazara ayağını kullanabilecek azmi veren, ona olan umudunu ve ilgisini hiç kesmeyen annesi de **onun** en büyük destekçisidir.” (D1 / T6-M2 -s170). Bilgilendirici bir metinden alınan onun kişi zamirinin temsil ettiği isimden sonra kullanılmasından dolayı art gönderim türünün kullanıldığını görmekteyiz. Art gönderim türünün daha fazla kullanıldığı kişi zamirlerinin frekans tablosunda görülmektedir. Art gönderim türünün daha fazla kullanılması da okunan metinde bağlamı sağlar, temsil edilen isim unsurunun tekrar edilmesini önler ve metnin okuma akıcılığını artırır.

“Bir an **kendinizi** tek başınıza bir odaya kapatılmış olarak düşünün. Biraz ekmek ve su bulduktan sonra ilk arayacağınız şey dilinizden anlayan, konuşacak bir insandır, değil mi?” (D1-T6-M5-s178). Bilgilendirici bir metinden alınan kendinizi dönüştürülük zamiri 2.çoğul kişinin kendisi işlevindedir. Kendi zamiri 2. çoğul işlevinde kullanıldığı için dinleyicilere ve okuyuculara seslenilmiştir. Bilgilendirici metinlerde deneme türünde olan bu metinde de okuyuculara söz verilmiştir. Bu nedenle metnin dışına mesaj verildiği için metin dışı gönderim ögesine yer verilmiştir.

Tablo 4.3.1.2. *Öl'de Kişi Zamirlerinin ve Dönüştülük Zamirinin Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu*

Tablo 4.3.1.2.'ye göre incelenen Öl'de kişi zamirlerinin gönderim türü olarak

Öl Kişi Zamirleri	Ben		Sen		O		Biz		Siz		Onlar		Toplam		Öl Dönüştülük	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Art Gönderim	20	28	8	11	9	13	14	20	10	14	8	11	69	72	6	54
Ön Gönderim	8	38	0	0	1	4	11	52	0	0	1	4	21	22	5	45
Metin Dışı Gönderim	0	0	1	50	0	0	0	0	1	50	0	0	2	2	0	0
Gönderim Ögesi Yok	1	33	0	0	0	0	1	33	1	33	0	0	3	3	0	0
Toplam	29	30	9	9	10	10	26	27	12	12	9	9	95	100	11	100

kullanılma durumu toplamda 95(%100)'tir. 95 kişi zamiri gönderim türünün içinden en fazladan en aza doğru 69(%72) art gönderim türüne, 21(%22) ön gönderim türüne, 2(%2) metin dışı gönderime ulaşılırken, 3(%3) gönderim ögesinin olmadığı sonucuna varılır. 95 kişi zamiri gönderim türünün içinden en fazladan en aza doğru 29(%30) "ben" zamiri, 26(%27) "biz" zamiri, 12(%12) "siz" zamiri, 10(%10) "o" zamiri, 9(%9) "sen" zamiri ve 9 (%9) "onlar" zamirine yer verilmiştir. 69 art gönderim türü içinden en fazla art gönderim 20(%28) "ben" zamiri, en az 8(%11) "onlar" zamiri yer alırken, 21 ön gönderim türü içinden en fazla 11(%52) "biz" zamiri yer alırken "sen" ve "siz" zamirleri hiç yer almamıştır. Metin dışı gönderim türü içinden "sen" ve "siz" zamirleri 1'er (%50) kez yer almıştır. Gönderim ögesi olmaması durumu 3'er (%33) kez "ben", "biz", "siz" zamirlerinde kullanılmıştır.

Dönüştülük zamiri ayrı olarak değerlendirilmiş ve 11 dönüştülük zamirine ulaşılmıştır. Dönüştülük zamirinin içinden de 6(%54) art gönderime, 5 (%45) ön gönderime ulaşılmıştır. Dönüştülük zamirinde metin dışı gönderime ve gönderim türü olmaması durumuna ulaşılamamıştır.

“Çığırktan, bir yandan elindeki çingırağı sallayarak yürür, bir yandan sinemanın ve filmlerin adını yinelerdi. **Biz** çocuklar da sokak boyunca onun çevresinde döner dururduk.” (Ö1-T7-M2-s220). Öyküleyici metinden alınan bu cümle “biz” kişi zamiri ilk önce kullanıldığı için temsil ettiği isim unsuru zamirden sonra kullanıldığından ön gönderim türüne yer verilmiştir.

“Şerif— Evet, komutanım. **Ben** de hazırım.

Şahin Bey — Gel yanıma Şerif. Şu mektubu al ve hemen

İbrahimli Sırtları ’nda Ahmet Çavuş ’a ulaştır.

Şerif— Komutanım ben de sizinle ...” (Ö1-T8-M11-s276). Öyküleyici metinden alınan bu metinde kişi zamirinin temsil ettiği isimden sonra kullanılmasından dolayı art gönderim türünün kullanıldığını görmekteyiz. Art gönderim türünün daha fazla kullanıldığı Ö1’de kişi zamirlerinin frekans tablosunda görülmektedir. Buna göre metinde yer alan ismi takip eden cümlelerde aynı ismi kullanmak yerine zamirlerin kullanılması metnin bağlamını oluşturmaktadır. Metinde yer alan ismin tekrarını önlemektedir. Metnin akıcı okunmasını sağlamaktadır.

“Ben bu sofranın bir Türk halısının üzerinde hazırlandığını söyleyeyim, gerisini de **sen** tasarla artık. Eğriye eğri, doğruya doğru, hiçbir eksiği yokmuş şölenin. Kuş sütü dışında, ne ararsan varmış.” (Ö1-T8-M2-s256). Metinden alınan bu cümlede sen zamiriyle dinleyicilere ya da okuyuculara seslenilmiş, metnin dışına bir gönderimde bulunulmuştur. Genellikle “siz” zamiriyle yapılan metin dışı gönderim “sen” zamiriyle yapılmıştır.

Tablo 4.3.1.3. Ö2’de Kişi Zamirlerinin ve Dönüşlülük Zamirinin; Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu

Ö2 Kişi Zamirleri	Ben		Sen		O		Biz		Siz		Onlar		Toplam		Ö2 Dönüşlülük Zamiri ve Toplamı	
f/%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Art Gönderim	2	13	1	6	5	33	2	13	1	6	4	26	15	37	4	80
Ön Gönderim	9	40	1	4	1	4	11	50	0	0	0	0	22	50	1	20
Metin Dışı Gönderim	0	0	2	66	0	0	0	0	1	33	0	0	3	7	0	0
Gönderim Ögesi Yok	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	11	27	4	10	6	15	13	32	2	5	4	10	40	100	5	100

Tablo 4.3.1.3’e göre incelenen Ö2’de kişi zamirlerinin gönderim türü olarak kullanılma durumu toplamda 40’tır. 40 (%100) kişi zamiri gönderim türünün içinden en fazladan en aza doğru 22(%50) ön gönderim türüne, 15(%37) art gönderim türüne, 3(%7) metin dışı gönderime ulaşılmıştır. 95 kişi zamiri gönderim türünün içinden en fazladan en aza doğru 13(%32) “biz” zamiri, 11 (%27) “ben” zamiri, 6(%15) “o” zamiri, 4(%10) “sen” zamirine, 4 (%10) “onlar” zamirine ve 2 (%5) “siz” zamirine yer verilmiştir. Toplamda 15 art gönderim türü içinden en fazla 5(%33) “o” zamiri kullanırken, en az 1(%6) “sen” ve “siz” zamirine ulaşılmıştır. Toplamda 22 ön gönderim türü içinden 11(%50) “biz” zamiri yer alırken, “sen” ve “onlar” zamiri hiç yer almamıştır. Toplamda 3 metin dışı gönderim türü içinden 2(%66) “sen” ve 1(%33) “siz” zamirine ulaşılmıştır.

Dönüşlülük zamiri ayrı olarak değerlendirilmiş ve 5 dönüşlülük zamirine ulaşılmıştır. Dönüşlülük zamirinin içinden de 4(%80) art gönderime, 1 (%20) ön gönderime ulaşılmıştır.

“Martı iriliğindeki **bobbylerin** beyaz göğsünün altında palet gibi ayakları mavi renkte. Bu masmavi ayakları ile paytak paytak etrafımızda dolanıp **onlar** da merakla bizi inceliyorlar.” (Ö2-T7-M1-s204). Bilgilendirici metinden ve gezi yazısı türünden alınan bu cümlede “onlar” zamiriyle temsil ettiği isimden sonra kullanılmasından dolayı art gönderim türünün kullanıldığı görülmektedir.

“Fatma Hanım, “Artık canıma tak etti Hasan Bey, bıktım. Kapalı bir kutu içinde kalmış garip böceğe döndüm. **Ben** memleketime gidiyorum.” (Ö2-T5-M4-s151). Öyküleyici metinden alınan “ben” kişi zamiri Fatma hanımın isminden sonra geçmesi nedeniyle art gönderim türünün kullanıldığı görülmektedir.

Bu konuyu araştırmanızı istiyoruz. Ancak yine de **siz**e birkaç ipucu verelim. (Ö2-T7-M2-s211). Bilgilendirici metinden alınan “siz” zamiriyle dinleyicilere ya da okuyuculara seslenilmiş, metnin dışına bir gönderimde bulunulmuştur. Metin dışı gönderim türünün de öğüt veya tavsiye vermek amacıyla kullanılabileceği görülmüştür.

4.3.2. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen İşaret Zamirlerinin; Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu Nedir?

Bu bölümde “D1, Ö1, Ö2”nin ilgili temalarındaki metinlerde geçen işaret zamirlerinin gönderim türü bakımından kullanılma durumuna ve okuma metinlerinden alınan cümlelerin işaret zamirlerinin gönderim türü bakımından incelenmesine yer verilmiştir.

Tablo 4.3.2. İşaret Zamirlerinin Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu

Ders İşaret Zamirleri	Kitaplarındaki İşaret Zamirleri	Ön		Art		Metin dışı		Gönderim		Toplam	
		Gönderim	%	Gönderim	%	Gönderim	%	Ögesi Yok	%	f	%
D1		4	12	28	87	0	0	0	0	32	35
Ö1		2	6	27	90	0	0	1	3	30	30
Ö2		1	28	34	97	0	0	0	0	35	36
Toplam		7	7	89	91	0	0	1	1	97	100

Tablo 4.3.2'ye göre incelenen ders kitaplarındaki işaret zamirlerinin; gönderim türü bakımından kullanılma durumuna bakılacak olursa toplamda 97 gönderimin içinden en fazladan en aza doğru Ö2'de 35(%36) gönderim türüne, D1'de toplamda 32(%35) gönderim türüne ulaşılırken, Ö1'de 30(%30) gönderim türüne ulaşılmıştır. İncelenen ders kitaplarında 97 gönderim türü içinden en fazladan en aza doğru 89 (%91) art gönderim türüne, 7(%7) ön gönderim türüne, 1(%1) gönderim ögesinin olmaması durumuna ulaşılmıştır. Metin dışı gönderime ulaşılammıştır.

D1'de toplamda 32 işaret zamirinin gönderim türü bakımından kullanılma durumuna göre en fazla D1'de 28(%87) art gönderime ulaşılırken metin dışı gönderime ve gönderim ögesi olmaması durumuna ulaşılammıştır. Ö1'de toplamda 30 işaret zamirinin gönderim türü bakımından kullanılma durumuna göre en fazla 27 (%90) art gönderime ulaşılırken metin dışı gönderime ulaşılammıştır. Ö2'de toplamda 35 işaret zamirinin gönderim türü bakımından kullanılma durumuna göre en fazla Ö2'de 34(%97) art gönderime ulaşılırken metin dışı gönderime ve gönderim ögesi olmaması durumuna ulaşılammıştır.

Tablo 4.3.2.1. D1'de İşaret Zamirlerinin Gönderim Türü Bakımından Kullanma Durumu

D1 İşaret Zamirleri	Bu		Şu		O		Bunlar		Şunlar		Onlar		Toplam	
f/%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Art Gönderim	15	52	1	3	2	7	9	32	0	0	1	3	28	87
Ön Gönderim	3	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	9
Metin Dışı Gönderim	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gönderim Ögesi Yok	1	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	3
Toplam	19	59	1	3	2	6	9	28	0	0	1	3	32	100

Tablo 4.3.2.1'e göre incelenen D1'de işaret zamirlerinin gönderim türü olarak kullanılma durumu toplamda 32'dir. 32 işaret zamiri gönderim türünün içinden en fazladan en aza doğru 28(%87) art gönderim türüne, 3 (%9) ön gönderim türüne ulaşılmıştır. Metin dışı gönderime ulaşılammıştır. 32 işaret zamiri gönderim türünün içinden en fazladan en aza doğru 19 (%59) "bu" zamiri, 9 (%28) "bunlar" zamiri, 2 (%6)

“o” zamiri, 1(%3) “şu” zamirine, 1(%3) “onlar” zamirine yer verilmiştir. İşaret zamirlerinin gönderim türü olarak kullanılma durumunda “şunlar” zamirine yer verilmemiştir.

“Ayrıca yine dergide gofre tekniğiyle basılmış, kabartma resimler de var. **Bunun** dışında az da olsa görebilen çocuklar için mavi mürekkeple basılmış resimler de yer alıyor.” (D1-T6-M1 -s166) Bilgilendirici metinden alınan bu cümlede “bunun” İşaret zamiri kendinden önceki cümleyi işaret etmiştir. Dergide gofre tekniğiyle basılmış, kabartma resimler de var olduğunu işaret ederek art gönderim türünün kullanıldığı görülmektedir. Böylece işaret zamirleri sadece bir nesnenin yerine kullanılmamış, cümlelerin tamamına da işaret etmiştir.

“Dünyanın yoğun nüfuslu birçok bölgesi, deniz seviyesine yakın yerlerde dir. Hindistan ve Bangladeş’teki Ganj Deltası da **bunlardan** biridir.” (D1-T7-M6-s207) Bilgilendirici metinden ve bilimsel bir yazıdan alınan bu cümlede “bunlar” işaret zamiri kendinden önceki cümlede yer alan yüklem görevindeki isimlere işaret etmiştir. Deniz seviyesine yakın yerler bir sonraki cümlede art gönderim “bunlardan” olarak adlandırılmıştır.

Tablo 4.3.2.2. Ö1’de İşaret Zamirlerinin Gönderim Türü Bakımından Kullanma Durumu

Ö1 İşaret Zamirleri	Bu		Şu		O		Bunlar		Şunlar		Onlar		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Art Gönderim	15	55	1	3	6	22	5	18	0	0	0	0	27	90
Ön Gönderim	2	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	6
Metin Dışı Gönderim	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gönderim Ögesi Yok	1	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	100
Toplam	18	60	1	3	6	20	5	16	0	0	0	0	30	100

Tablo 4.3.2.2’ye göre incelenen Ö1’de işaret zamirlerinin gönderim türü olarak kullanılma durumu toplamda 30’dur. 30(%100) işaret zamiri gönderim türünün içinden en fazladan en aza doğru 27(%90) art gönderim türüne, 2(%6) ön gönderim türüne,

1(%100) gönderim ögesi olmaması durumuna ulaşılmıştır. Metin dışı gönderime ulaşılamamıştır. 30 işaret zamiri gönderim türünün içinden en fazladan en aza doğru 18(%60) bu zamiri, 6(%20) “o” zamiri, 5 (%16) “bunlar” zamiri, 1(%3) “şu” zamirine yer verilmiştir. İşaret zamirlerinin gönderim türü olarak kullanılma durumunda “bunlar” ve “şunlar” zamirlerine yer verilmemiştir.

Tablo 4.3.2.3. Ö2’de İşaret Zamirlerinin Gönderim Türü Bakımından Kullanma Durumu

Ö2 İşaret Zamirleri	Bu		Şu		O		Bunlar		Şunlar		Onlar		Toplam	
f/%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Art Gönderim	20	58	0	0	3	8	8	23	0	0	3	8	34	97
Ön Gönderim	0	0	0	0	0	0	1	100	0	0	0	0	1	2
Metin Dışı Gönderim	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gönderim Ögesi Yok	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	20	57	0	0	3	8	9	25	0	0	3	8	35	100

Tablo 4.3.2.3’ye göre incelenen Ö2’de işaret zamirlerinin gönderim türü olarak kullanılma durumu toplamda 35’tir. 35(%100) işaret zamiri gönderim türünün içinden en fazladan en aza doğru 34(%97) art gönderim türüne, 1(%2) ön gönderim türüne ulaşılmıştır. Metin dışı gönderime ve gönderim ögesinin olmaması durumuna ulaşılamamıştır. 35 işaret zamiri gönderim türünün içinden en fazladan en aza doğru 20 (%57) “bu” zamiri, 9(%25) “bunlar” zamiri, 3(%8) “o” zamiri, 3(%8) “onlar” zamirine yer verilmiştir. İşaret zamirlerinin gönderim türü olarak kullanılma durumunda “şu” ve “şunlar” zamirine yer verilmemiştir.

*“Piller, böcek ilaçları, boyalar, temizlik malzemeleri gibi evlerde kullanılan başka ürünler de zehirli maddeler içerir. Bu ürünler bittiğinde ya da işe yaramaz duruma geldiğinde, genellikle **onları** öteki atıklarla birlikte çöpe atarız.” (Ö2-T5-M3-s144)*

Bilgilendirici metinden alınan bu cümlede *piller, böcek ilaçları, boyalar, temizlik malzemeleri* “onları” işaret zamiri ile bir sonraki cümlede yer aldığı için art gönderim türünde kullanıldığı görülmektedir. Buna göre Bilgilendirici metinlerde anlamı

sadeleştirme ve tekrardan kaçınmak için art gönderim türünün daha çok kullanıldığı söylenebilir.

“Şu dünyadaki en mutlu kişi,

Mutluluk verendir.

Şu dünyadaki sevilen kişi,

Sevmeyi bilendir.

Şu dünyadaki en güçlü kişi,

Güçlükten gelendir.

Şu dünyadaki en bilgin kişi,

*Kendini bilendir. Bütün dünya **buna** inansa,*

Bir inansa,

Hayat bayram olsa!” (Ö2-T5-M2-s142) Şiir metninden alınan bu cümlede “buna” işaret zamirinin kendinden önceki cümlenin tamamının yerine kullanıldığı görülmektedir. Buna göre şiir metninde de art gönderim türünün kullanıldığı görülmektedir.

4.3.3. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Belgisiz Zamirlerinin; Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu

Bu bölümde “D1, Ö1, Ö2”nin ilgili temalarındaki metinlerde geçen belgisiz zamirlerin gönderim türü bakımından kullanılma durumuna ve okuma metinlerinden alınan cümlelerin belgisiz zamirlerinin gönderim türü bakımından incelenmesine yer verilmiştir.

Tablo 4.3.3. Belgisiz Zamirlerin Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu

Ders Kitaplarındaki Belgisiz Zamirler	Ön Gönderim		Art Gönderim		Metin Dışı Gönderim		Gönderim Ögesi Yok		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
D1	3	10	22	75	0	0	4	13	29	46
Ö1	8	57	6	42	0	0	0	0	14	22
Ö2	19	100	0	0	0	0	0	0	19	30
Toplam	30	48	28	45	0	0	4	6	62	100

Tablo 4.3.3'e göre belgisiz zamirlerinin gönderim türü bakımından kullanılma durumuna bakılacak olursa 62(% 100) gönderimden D1'de toplamda 29(%46) gönderim türüne Ö2'de 19(%30) gönderim türüne ulaşılırken, Ö1'de 14(%22) gönderim türüne, ulaşılmıştır.

İncelenen ders kitaplarında 62 gönderim türü içinden en fazladan en aza doğru 30(%48) ön gönderim türüne, 28(%45) art gönderim türüne, 4 (%6) gönderim ögesinin olmaması durumuna ulaşılmıştır. Metin dışı gönderime ulaşamamıştır.

Tablo 4.3.3.1. D1'de Belgisiz Zamirlerin Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu

D1 Belgisiz Zamirler	Art Gönderim		Ön Gönderim		Metin Dışı Gönderim		Gönderim Ögesi Yok		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Bazı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Birbiri	2	9	1	33	0	0	0	0	3	10
Biri	4	18	1	33	0	0	0	0	5	17
Birisi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Birkaç	2	9	0	0	0	0	0	0	2	6

Hepsi	4	18	1	33	0	0	3	75	8	27
Herkes	2	9	0	0	0	0	1	25	3	10
Kimi	1	4	0	0	0	0	0	0	1	3
Kimse	5	22	0	0	0	0	0	0	5	17
Öteki	2	9	0	0	0	0	0	0	2	6
Toplam	22	75	3	10	0	0	4	13	29	100

Tablo 4.3.3.1'e göre incelenen D1'de belgisiz zamirlerinin gönderim türü olarak kullanılma durumu toplamda 29'dur. 29(%100) belgisiz zamiri gönderim türünün içinden en fazladan en aza doğru 22(%75) art gönderim türüne, 4(%13) gönderim ögesinin yok olması durumuna 3 (%10) ön gönderim türüne ulaşılmıştır. 29 belgisiz zamiri gönderim türünün içinden en fazladan en aza doğru 8 (%27) “hepsi” zamiri, 5(%17) “biri” zamiri, 5(%17) “kimse” zamiri, 3(%10) “birbiri”, 3(%10) “herkes”, 2(%6) “birkaç”, 2(%6) “öteki” zamirine 1(%3) “kimi” zamirine yer verilmiştir. Belgisiz zamirlerin gönderim türü olarak kullanılma durumunda “bazı” ve “birisi” zamirlerine yer verilmemiştir.

“— *Anneciğim, bana ne oldu? Kitaplığım, kitaplarım ne oldu?*

Üçü, **birbirlerine** bakıp hafif hafif gülümsediler.

— *Oğlum, dedi annem, bütün gece sayıkladın. “Anne, baba, ağabey, kitap...” diye sayıkladın, ağladın.*” (D1-T6-M3 -s174). Öyküleyici metinden alınan bu cümlede “birbirlerine” belgisiz zamiri ön gönderim olarak kullanılmış anne, baba, ağabey kişilerin yerine kullanılmıştır. “Birbirine” zamiri daha önce kullanıldığı için ön gönderim türündedir.

“*Bir sürü kitabım oldu. Küçük kitaplığımın raflarını doldurdular.*”

Hepsini seviyorum. (D1-T6-M3 -s172). Öyküleyici metinden alınan bu cümlede “hepsi” belgisiz zamiri art gönderim olarak kitaplar yerine kullanılmıştır.

“*Dünyada en çok bilinen kedi cinslerinden **biri** olan Van kedileri iki farklı göz rengiyle tanınsa da başka özellikleri de istisnadır.*” (D1-T8-M5-s240).Bilgilendirici bir

haber metninden alınan bu cümlede belgisiz zamir olan “biri” art gönderim türü olarak kullanılmıştır.

Tablo 4.3.3.2. Ö1’de Belgisiz Zamirlerinin Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu

Ö1 Belgisiz Zamirler	Art		Ön		Metin Dışı		Gönderim		Toplam	
	Gönderim		Gönderim		Gönderim		Ögesi Yok			
f/%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Bazı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Birbiri	5	62	0	0	0	0	0	0	5	35
Biri	1	12	1	16	0	0	0	0	2	14
Birisi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Birkaç	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hepsi	1	12	0	0	0	0	0	0	1	7
Herkes	1	12	2	33	0	0	0	0	3	21
Kimi	0	0	3	50	0	0	0	0	3	21
Kimse	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Öteki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	8	57	6	42	0	0	0	0	14	100

Tablo 4.3.3.2’ye göre incelenen Ö1’de belgisiz zamirlerinin gönderim türü olarak kullanılma durumu toplamda 14’tür. 14(%100) belgisiz zamiri gönderim türünün içinden en fazladan en aza doğru 8(%57) art gönderim türüne, 6(%42) ön gönderim türüne ulaşılmıştır. Metin dışı gönderime ve gönderim ögesi olmaması durumuna ulaşamamıştır. 14 belgisiz zamiri gönderim türünün içinden en fazladan en aza doğru, 5(%35) “birbiri”, 3(%21) “herkes”, 3(%21) “kimi”, 2(%14) “biri” zamirine, 1(%7) “hepsi” zamirine yer verilmiştir. Belgisiz zamirlerin gönderim türü olarak kullanılma durumunda “bazı”, “birisi”, “birkaç”, “kimse” ve “öteki” zamirlerine yer verilmemiştir.

“Zafiyetten çiroza dönmüştü kurdun biri

Köpekler, aksine, semiz mi semiz.”

(Ö1-T8-M1-s250). Öyküleyici bir fabl metninden alınan bu cümlede belgisiz zamir olan “biri” art gönderim türü olarak kullanılmıştır.

“Dönüş yolunda, uyandırmaya kıyamadıkları küçük çocukları babalar kucaklarında ya da omuzlarında taşırlardı. Birlikte geldiği gibi yine birlikte dönülürdü.

Kendiliğinden küçük küçük kümeler oluşur, herkes seyredilen filmler üzerine düşünceler ileri sürerdi.” (Ö1-T7-M2-s223) Öyküleyici hikâye metninden alınan bu cümlede belgisiz zamir olan “herkes” ön gönderim türü olarak kullanılmıştır. “Herkes” küçük çocukları, babaları ve filmi izleyen diğerlerinin yerine kullanılmıştır.

Tablo 4.3.3.3. Ö2’de Belgisiz Zamirlerinin Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu

Ö2 Belgisiz Zamirler	Art Gönderim		Ön Gönderim		Metin Dışı Gönderim		Gönderim Ögesi Yok		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Bazı	2	10	0	0	0	0	0	0	2	10
Birbiri	4	21	0	0	0	0	0	0	4	21
Biri	2	10	0	0	0	0	0	0	2	10
Birisi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Birkaç	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hepsi	7	36	0	0	0	0	0	0	7	36
Herkes	4	21	0	0	0	0	0	0	4	21
Kimi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kimse	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Öteki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	19	100	0	0	0	0	0	0	19	100

Tablo 4.3.3'e göre incelenen Ö2'de belgisiz zamirlerinin gönderim türü olarak kullanılma durumu toplamda 19'dur. 19(%100) belgisiz zamiri gönderim türünün içinden sadece19(%100) art gönderim türüne ulaşılmıştır. Ön gönderim, metin dışı gönderime ve gönderim ögesi olmaması durumuna ulaşılammıştır. 19 belgisiz zamiri gönderim türünün içinden en fazladan en aza doğru, 7 (%36) “hepsi”, 4(%21) “birbiri”, 4(%21) “herkes”, 2(%10) “bazı”, 2(%10) “biri” zamirlerine yer verilmiştir. Belgisiz zamirlerin gönderim türü olarak kullanılma durumunda birisi, birkaç, kimse, kimi, öteki zamirlerine yer verilmemiştir.

*“Günlük yaşamda kullandığımız her türlü malzemenin doğadan geldiği düşünülürse bu, yerinde bir yaklaşım. Çünkü doğal kaynaklar, doğanın kendisini yenilemesine süre tanımayacak kadar hızlı tükeniyor. Ormanlık alanların gün geçtikçe küçüldüğünü, fosil yakıtların ve madenlerin azaldığını, çevrenin hızla kirlendiğini **hepimiz** biliyoruz.”* (Ö2-T5-M3-144-s145). Bilgilendirici bir metinden alınan bu cümlede belgisiz zamir olan hepimiz art gönderim türü olarak kullanılmıştır. “Hepimiz” zamiri metinde açık bir şekilde geçmese de tüm insanların yerine kullanılmıştır. Bu nedenle hepimiz metninden önce de insanların ismi geçtiği için bu cümlede art gönderim türü olarak değerlendirilir

*“Galapagos Adaları'nun iki resmi giriş limanı bulunuyor. **Biri** bulunduğumuz yere on yedi mil mesafedeki Santa Cruz Adası'nda, diğeri ise San Cristobal'de. Biz girişimizi Santa Cruz'da yaptıracağız. Tabii yaparlarsa... Akşam üstü yola çıktık.”* (Ö2-T5-M7-s202). Bilgilendirici bir metinden alınan bu cümlede belgisiz zamir olan “biri” art gönderim türü olarak kullanılmıştır.

4.3.4. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Soru Zamirlerinin; Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu Nedir?

Bu bölümde “D1, Ö1, Ö2'nin ilgili temalarındaki metinlerde geçen soru zamirlerinin gönderim türü bakımından kullanılma durumuna okuma metinlerinden alınan cümlelerin soru zamirlerinin gönderim türü bakımından incelenmesine yer verilmiştir.

Tablo 4.3.4. Soru Zamirlerinin Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu

Ders Kitaplarındaki Soru Zamirleri	Ön		Art		Metin Dışı		Gönderim		Toplam	
	Gönderim		Gönderim		Gönderim		Ögesi Yok			
f/%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
D1	8	33	15	62	0	0	1	4	24	51
Ö1	5	35	8	57	1	7	0	0	14	29
Ö2	9	100	0	0	0	0	0	0	9	19
Toplam	22	46	23	48	1	2	1	2	47	100

Tablo 4.3.4'e göre soru zamirlerinin; gönderim türü bakımından kullanılma durumuna bakılacak olursa 47 gönderimden D1'de toplamda 24(%51) gönderim türüne Ö1'de 14(%29) gönderim türüne ulaşılırken, Ö2'de 9(%19) gönderim türüne ulaşılmıştır.

İncelenen ders kitaplarında 47 gönderim türü içinden en fazladan en aza doğru 23(%48) art gönderim türüne, 22(%46) ön gönderim türüne, 1(%2) gönderim ögesinin olmaması durumuna ve 1(%2) metin dışı gönderime ulaşılmıştır.

Tablo 4.3.4.1 D1'de Soru Zamirlerinin Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu

D1 Soru Zamirleri	Hangi		Kim		Kaç		Ne		Neler		Nerede		Ne Zaman		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Art Gönderim	2	13	1	6	0	0	8	53	2	13	1	6	1	6	15	62
Ön Gönderim	0	0	1	12	1	12	0	0	1	12	5	62	0	0	8	33
Metin Dışı Gönderim	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gönderim Ögesi Yok	0	0	0	0	0	0	1	100	0	0	0	0	0	0	1	4
Toplam	2	8	2	8	1	4	9	37	3	12	6	25	1	4	24	100

Tablo 4.3.4.1'e göre incelenen D1'de soru zamirlerinin gönderim türü olarak kullanılma durumu toplamda 24'tür.24(%100) soru zamiri gönderim türünün içinden en fazladan en aza doğru 15(%62) art gönderim türüne, 8(%33) ön gönderim türüne 1(%4) gönderim ögesi olmaması durumuna ulaşılmıştır. Metin dışı gönderim türüne ulaşılamamıştır.24 soru zamiri gönderim türünün içinden en fazladan en aza doğru, 9(%37) “ne”, 6(%25) “nerede”, 3(%12) “neler”, 2(%8) “kim”, 2(%8) “hangi”, 1(%4) “kaç”, 1(%4) “ne zaman” zamirlerine yer verilmiştir.

“— Oğlum, dedi annem, bütün gece sayıkladın. “Anne, baba, ağabey, kitap...” diye sayıkladın, ağladın. Söyle bakalım, **neler** gördün düşünde? Hadi anlat, rahatla. İyi gelir”. (D1-T6-M3-s174). Öyküleyici hikâye metninden alınan bu cümlede “neler” soru zamiri art gönderim türünde kullanılmıştır. Çünkü yazarın rüyasında gördükleri Anne, baba, ağabey, kitap olarak adlandırılabilir.

“— Yerli mi süreyim, Avrupa mı?”

— **Hangisi** iyiyse onu sür.” (D1- T8-M1-s223) Öyküleyici hikâye metninden alınan bu cümlede hangisi soru zamiri art gönderim türünde kullanılmıştır. “Hangisi” sözcüğü yerli boya ya da yabancı boya yerine kullanılmıştır. Yerli ya da yabancı boya önce kullanıldığı ve “hangisi” soru zamiri onlardan sonra kullanıldığı için art gönderim türündedir.

Tablo 4.3.4.2.Ö1 'de Soru Zamirlerinin Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu

Ö1 Soru Zamirleri	Hangi	Kim	Kaç	Ne	Neler	Nerede	Ne Zaman	Toplam									
f/%	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %									
Art Gönderim	0	0	1	12	0	0	5	62	1	12	1	12	0	0	8	57	
Ön Gönderim	0	0	0	0	0	0	5	100	0	0	0	0	0	0	5	35	
Metin Gönderim	Dışı	0	0	0	0	0	0	1	100	0	0	0	0	0	1	7	
Gönderim Yok	Ögesi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Toplam		0	0	1	7	0	0	11	78	1	7	1	7	0	0	14	100

Tablo 4.3.4.2'ye göre incelenen Ö1'de soru zamirlerinin gönderim türü olarak kullanılma durumu toplamda 14'tür. 14 (%100) soru zamiri gönderim türünün içinden en fazladan en aza doğru 8(%57) art gönderim türüne, 5(%35) ön gönderim türüne, 1(%7) metin dışı gönderime ulaşılmıştır. 14 soru zamiri gönderim türünün içinden en fazladan en aza doğru, 11(%78) ne, 1 (%7) neler, 1 (%7) nerede 1 (%7) kim zamirlerine yer verilmiştir. Soru zamirlerinin gönderim türü olarak kullanımında “hangi”, “kaç” ve “ne zaman” zamirlerine yer verilmemiştir.

“Not: Bence yazının başlığı “Müziğin İnsan Sağlığına Etkileri” olmalıydı. Ne dersiniz?” (Ö1-T7-M4-s240). Bilgilendirici bir metinden alınan “ne” soru zamiri cümlede okuyuculara seslendiği için metin dışı gönderim olarak kullanılmıştır.

“HACİVAT – (Gelir.) Karagöz'üm ne yapıyorsun? O tenekeye çiçek mi diyeceksin yoksa?

KARAGÖZ – Seni gidi kereta!.. Bu eciş bücüş şeyi buraya sen koydun değil mi? Dur, onu kafana geçireyim de gör şimdi!” (Kucaklamaya davranır.) (Ö1-T7-M5-s241)

Öyküleyici tiyatro metninden alınan “ne” soru zamiri kendinden sonraki cümlede tenekeye çiçek dikme eyleminin sorgulanmasını sağlamış ve önceki cümlede yer aldığı için ön gönderim türünde kullanılmıştır.

Tablo 4.3.4.3. Ö2'de Soru Zamirlerinin Gönderim Türü Bakımından Kullanılma Durumu

Ö2 Soru Zamirleri	Hangi		Kim		Kaç		Ne		Neler		Nerede		Ne zaman		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Art Gönderim	0	0	0	0	0	0	6	66	2	22	1	11	0	0	9	100
Ön Gönderim	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Metin Dışı Gönderim	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gönderim Ögesi Yok	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	0	0	0	0	0	0	6	66	2	22	1	11	0	0	9	100

Tablo 4.3.4.3'e göre incelenen Ö1'de soru zamirlerinin gönderim türü olarak kullanılma durumu toplamda 9'dur.9(%100) soru zamiri gönderim türünün içinden sadece 9(%100) art gönderim türüne yer verilmiştir. Ön gönderim türüne, metin dışı gönderime yer verilmemiştir. Gönderim ögesi olmaması durumuna da ulaşamamıştır. Soru zamiri gönderim türünün içinden en fazladan en aza doğru, 6(%66) “ne”, 2(%22) “neler”, 1(%11) “nerede” zamirlerine yer verilmiştir. Soru zamirlerinin gönderim türü olarak kullanımında hangi, kaç, kim ve ne zaman zamirlerine yer verilmemiştir.

Pathcan reçelinden tut, muz reçeline kadar... Elime ne geçerse onun reçelini yapabilirim.” (Ö2-T5-M6-s162) Öyküleyici tiyatro metninden alınan “ne” soru zamiri kendinden sonraki cümlede reçel yapmak için kullanılan her bitkinin sorgusu için kullanılmış, “ne” soru zamirinin yerini tutan çeşitli reçellerden sonra kullanıldığı için art gönderim türündedir.

Televizyon ve gazete haberlerine dikkat ediyor musunuz? Haberlerde “küresel ısınma” ve “iklim değişikliği” denildiğini duymuşsunuzdur. Peki, kasırga, fırtına, tsunami, sel ve kuraklık konularında neler biliyorsunuz? (Ö2-T7-M2-s210) Bilgilendirici bir metinden alınan “neler” soru zamirinin yerini tutan kasırga, fırtına, tsunami, sel ve kuraklık konularından sonra kullanıldığı ve onlarla bağlantılı olduğu kullanıldığı için art gönderim türündedir.

4.4. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Zamirlerin Temsil Ettiği İsim Unsuru Bakımından Kullanılma Durumu Nedir?

Bu bölümde ilgili temaların metinlerinde yer alan kişi, işaret, belgisiz ve soru zamirlerinin temsil ettiği isim unsuru bakımından kullanılma durumu D1, Ö1, Ö2'ye göre incelenmiştir.

4.4.1. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Kişi ve Dönüşlülük Zamirlerinin Temsil Ettiği İsim Unsuru Bakımından Kullanılma Durumu Nedir?

Bu bölümde “D1, Ö1, Ö2'nin ilgili temalarındaki metinlerde geçen ve cümlelerde yer alan kişi ve dönüşlülük zamirlerinin temsil ettiği isim unsuru bakımından kullanılma durumuna ve okuma metinlerinden alınan cümlelerin kişi ve dönüşlülük zamirlerinin temsil ettiği isim unsuru bakımından incelenmesine yer verilmiştir.

Tablo 4.4.1. Kişi Zamirlerinin Temsil Ettiği İsim Unsuru Bakımından Kullanılma Durumu

Kişi Zamirleri	D1		Ö1		Ö2		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Özel isim	60	46	54	41	16	12	130	35
Cins İsim	150	64	57	24	25	10	232	64
Toplam	210	58	111	30	41	11	362	100

Tablo 4.4.1'e göre incelenen ders kitaplarında kişi zamirlerinin 130(%35) özel isme, 232 (%64) cins isme, toplamda 362 (%100) temsil ettiği isim unsuruna ulaşılmıştır. D1'de 60 (%46) özel isme, Ö1'de 54(%41), özel isme, Ö2'de 16(%12) özel isme, toplamda 130 özel isme yer verilmiştir. D1'de 150 (%64), cins isme, Ö1'de 57(%24) cins isme, Ö2'de 25(%10) cins isme, toplamda 232 cins isme yer verilmiştir.

“Konuştum, görüştüüm; ülkemiz çocukları için bana düşen ilk adımı attım. Ama **benim** kadar onların da arayıp beni bulduklarını itiraf etmem doğru olur.” (D1- T6-M1 -167) Bilgilendirici metinden alınan bu cümledeki benim kişi zamiri metni yazan kişi (Yalvaç Ural) yerine kullanıldığı için “benim” kişi zamiri temsil ettiği isim unsuru yerine kullanılmıştır.

“HACİVAT – Karagöz’üm, yani bunun bilmediğimiz bir yerini kurcalarsak başka zamana gideriz?”

KARAGÖZ – Başaklı samana mı gideriz? Beni kandırma da çekil oradan. Al bunu, **kendi** evinin önüne koy! (Kaldırır ve makine gürültü ile çalışmaya başlar.” (Ö1-T7-M5-241) Öyküleyici metinden alınan bu cümledeki kendi dönüşlülük zamiri Hacivat yerine kullanıldığı için dönüşlülük zamiri temsil ettiği isim unsuru yerine kullanılmıştır.

“**Bize** düşense öncelikle bu tür çöpleri azaltmak olabilir. İşe savurganlığı önleyerek başlayabiliriz.” (Ö2-T5-M3-144) Bilgilendirici metinden alınan bu cümledeki “bize” kişi zamiri tüm insanların yerine kullanıldığı için dönüşlülük zamiri temsil ettiği isim unsuru yerine kullanılmıştır.

4.4.2. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen İşaret Zamirlerinin Temsil Ettiği İsim Unsuru Bakımından Kullanılma Durumu Nedir?

Bu bölümde “D1, Ö1, Ö2”nin ilgili temalarındaki metinlerde geçen ve cümlelerde yer alan işaret zamirlerinin temsil ettiği isim unsuru bakımından kullanılma durumuna ve okuma metinlerinden alınan cümlelerin işaret zamirlerinin temsil ettiği isim unsuru bakımından incelenmesine yer verilmiştir.

Tablo 4.4.2. İşaret Zamirlerinin Temsil Ettiği İsim Unsuru Bakımından Kullanılma Durumu

İşaret Zamirleri	D1		Ö1		Ö2		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Özel isim	6	50	2	16	4	33	12	16
Cins İsim	21	34	20	32	20	32	61	83
Toplam	27	36	22	30	24	32	73	100

Tablo 4.4.2’ye göre incelenen ders kitaplarında işaret zamirlerinin 12(%16) özel isme, 61 (%83) cins isme, toplamda 73 (%100) temsil ettiği isim unsuruna ulaşılmıştır. D1’de 6 (%50) özel isme, Ö1’de 2(%16) özel isme, Ö2’de 4(%33) özel isme, toplamda 12 özel isme yer verilmiştir. D1’de 21 (%34), cins isme, Ö1’de 20(%32) cins isme, Ö2’de 20 (%32) cins isme, toplamda 61 cins isme yer verilmiştir.

“*Bloguma hoş geldiniz. **Bu** benim ilk blog yazım.*” (D1/ T6-M2 -170). Bilgilendirici metinden alınan bu cümledeki “bu” işaret zamiri temsil ettiği isim unsuru olan “*Ayla Okur’un İlk blog yazısı*” yerine kullanılmıştır.

“*Bahçe sinemalarında perdeyle sınırlı değildi görüntüler. Her şey yansırda perdeye; ama orada kalmaz, yaz gecesinin yıldızlı göğüne doğru taşardı. Atlılar, perdeden çıkıp gök boşluğuna karıştırlardı. Seken kurşunlar, göz kırpan yıldızlara doğru uzaklaşırdı. **Buna karşılık**, boşlukta kayan bir yıldız, perdedeki serüvenin içine süzülürdü.*” (Ö1-T7-M2-

222) Öyküleyici metinden alınan “buna” işaret zamiri temsil ettiği isim unsuru olan “Bahçe sinemalarında perdeyle sınırlı değildi görüntüler. Her şey yansırı perdeye; ama orada kalmaz, yaz gecesinin yıldızlı göğüne doğru taşardı. Atlılar, perdeden çıkıp gök boşluğuna karıştırlardı. Seken kurşunlar, göz kırpan yıldızlara doğru uzaklaşırdı.” cümlesinin yerine kullanılmıştır.

“Çelik gibi bazı malzemelerse geri kazanım yoluyla birçok farklı ürünün üretilmesinde kullanılabilir. Geri kazanım yoluyla yeniden yararlanılabilecek malzemeler yalnızca **bunlar** değil elbette.” (Ö2-T5-M3-145) Bilgilendirici metinden alınan “bunlar” işaret zamiri kendinden önceki cümlede yer alan “Çelik gibi bazı malzemeleri” temsil etmektedir.

4.4.3. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Belgisiz Zamirlerinin Temsil Ettiği İsim Unsuru Bakımından Kullanılma Durumu Nedir?

Bu bölümde “D1, Ö1, Ö2”nin ilgili temalarındaki metinlerde geçen ve cümlelerde yer alan belgisiz zamirlerinin temsil ettiği isim unsuru bakımından kullanılma durumuna ve okuma metinlerinden alınan cümlelerin belgisiz zamirlerinin temsil ettiği isim unsuru bakımından incelenmesine yer verilmiştir.

Tablo 4.4.3. Belgisiz Zamirlerinin Temsil Ettiği İsim Unsuru Bakımından Kullanılma Durumu

Belgisiz Zamirler	D1		Ö1		Ö2		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Özel isim	2	50	1	25	1	25	4	7
Cins İsim	23	43	18	33	12	22	53	93
Toplam	25	43	19	33	13	22	57	100

Tablo 4.4.3’e göre incelenen ders kitaplarında belgisiz zamirlerinden 4 (%7) özel isme, 53 (%93) cins isme, toplamda 57 (%100) temsil ettiği isim unsuruna ulaşılmıştır. D1’de 2 (%50) özel isme, Ö1’de 1(%25) özel isme, Ö2’de 1(%25) özel isme, toplamda 4

özel isme yer verilmiştir. D1’de 23 (%43), cins isme, Ö1’de 18 (%33), cins isme, Ö2’de 12 (%22) cins isme, toplamda 53 cins isme yer verilmiştir.

“Ben, dostluğun ve arkadaşlığın bu denli kıvanç verici olduğunu daha önceleri bilmezdim. Oysa kitaplarımla, onlardaki kahramanlarla birlikte yaşayarak öğrendim **hepsini**. Kötülerle uyarınca savaşmayı, iyilerle bütünleşmeyi onlarla birlikte öğrendim.” (D1/ T6-M3 -173). Öyküleyici metinden alınan “hepsi” belgisiz zamiri kendinden önceki cümlede yer alan “dostluğun ve arkadaşlığın bu denli kıvanç verici olduğunu öğrenmesi” durumunu temsil etmektedir.

“Bir zamanlar bir kent faresi bir tarla faresiyle karşılaşmış. **Birbirlerini** çok sevmiş, çabucak dost oluvermişler.” (Ö1-T8-M2-256). Öyküleyici fabl metninden alınan “birbirlerini” belgisiz zamiri kendinden önceki cümlede yer alan “kent faresi ve tarla faresini” temsil etmektedir.

4.4.4. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Soru Zamirlerinin Temsil Ettiği İsim Unsuru Bakımından Kullanılma Durumu Nedir?

Bu bölümde “D1, Ö1, Ö2’nin ilgili temalarındaki metinlerde geçen ve cümlelerde yer alan soru zamirlerinin temsil ettiği isim unsuru bakımından kullanılma durumuna ve okuma metinlerinden alınan cümlelerin soru zamirlerinin temsil ettiği isim unsuru bakımından incelenmesine yer verilmiştir.

Tablo 4.4.4. Soru Zamirlerinin Temsil Ettiği İsim Unsuru Bakımından Kullanılma Durumu

Soru Zamirleri	D1		Ö1		Ö2		Toplam	
f/%	f	%	f	%	f	%	f	%
Özel isim	0	0	0	0	0	0	0	0
Cins İsim	13	43	10	33	7	23	30	100
Toplam	13	43	10	33	7	23	30	100

Tablo 4.4.4'e göre incelenen ders kitaplarında 30(%100) soru zamirlerinin tamamı cins isim iken özel ismin temsil ettiği isim unsuruna ulaşılammıştır. D1'de 13 (%43), cins isme, Ö1'de 10 (%33), cins isme, Ö2'de 7 (%23) cins isme, toplamda 30 cins isme yer verilmiştir.

“Kunduraları **kaça** aldınız?”

Üç sene evvel otuz beş lira.” (D1- T8-M1-223). Öyküleyici metinden alınan “kaça” soru zamiri kendinden sonraki cümlede yer alan “Üç sene evvel otuz beş lira olması” durumunu temsil etmektedir.

“HACIVAT – Eyvah, makineyi çalıştırdın Karagöz'üm! **Ne** yaptın? Yandık, yandık... Dönüyoruz!..

KARAGÖZ – Hacivat, durdur şu makineyi yahu! Annee,” (Ö1-T7-M5-241). Öyküleyici tiyatro metninden alınan “ne” soru zamiri kendinden sonraki cümlede yer alan “Karagöz'ün makineyi çalıştırması” işini temsil etmektedir.

“O akşam toplantı geç saatlere dek sürdü. Para miktarı belirlendi. Reçel yapımevinin **neresi** olacağına karar verildi.” (Ö2-T5-M6-162). Öyküleyici metinden alınan neresi soru zamiri “Reçel yapımevinin yerini” mekânın yerini temsil etmektedir.

4.5. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Zamirlerin Kelime Grupları İçinde ve Cümlede Görevi Nedir?

Bu bölümde D1, Ö1 ve Ö2'de yer alan ilgili temalarındaki metinlerde geçen zamirlerin kelime grupları içinde ve cümledeki görevlerine yer verilmiştir.

4.5.1. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Kişi Zamirlerin Kelime Grupları İçinde ve Cümlede Görevi Nedir?

Bu bölümde D1, Ö1 ve Ö2'de yer alan ilgili temalarındaki metinlerde geçen kişi zamirlerinin cümledeki görevlerine ve kelime grupları içinde bulunma durumlarına yer verilmiştir.

Tablo 4.5.1. Kişi Zamirlerinin Cümledeki Görevleri

Kitaplar	Özne		Nesne		Yer Tamlayıcısı		Zarf Tümleci		Yüklem		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
D1	53	30	103	59	5	2	2	1	10	5	173	53
Ö1	40	35	48	42	5	4	2	1	18	15	113	35
Ö2	20	55	11	30	2	5	1	2	2	5	36	11
Toplam	113	35	162	50	12	3	5	1	30	9	322	100

Tablo 4.5.1'e göre incelenen ders kitaplarında kişi zamirleri cümlede toplamda 322(%100) görevde yer almaktadır. Bunların içinden en fazladan en aza doğru 162(%50) nesne, 113(%35) özne, 30(%9) yüklem, 12(%3) yer tamlayıcısı, 5(%1) zarf tümleci yer almaktadır. Kişi zamirlerinin cümledeki görevleri toplamı 322'dir. Bunun içinden en fazladan en aza doğru D1'de 173(%53), Ö1'de 113(%35), Ö2'de 36(%11)'dir.

D1'de kişi zamirleri cümlede toplamda 173 görevde kullanılmış, Bunun içinden en fazladan en aza doğru 103(%59) nesneye, 53 (%30) özneye, 10(%5) yükleme, 5(%2) yer tamlayıcısına, 2(%1) zarf tümlecine yer verilmiştir.

Ö1'de kişi zamirleri cümlede toplamda 113 görevde kullanılmış, Bunun içinden en fazladan en aza doğru 48(%42) nesneye, 40(%35) özneye, 18(%15) yükleme, 5(%4) yer tamlayıcısına, 2(%1) zarf tümlecine yer verilmiştir.

Ö2'de kişi zamirleri cümlede toplamda 36 görevde kullanılmış, Bunun içinden en fazladan en aza doğru 20(%55) özneye, 11(%30) nesneye, 2(%5) yükleme, 2(%5) yer tamlayıcısına, 1(%2) zarf tümlecine yer verilmiştir.

“Japonya’da çocuklar için yayımlanan Terumi adında bir dergi var. Ama Terumi öteki çocuk dergilerinden çok farklı çünkü o, görme engelli çocuklar için hazırlanıyor.”

(D1-T6-M1 -s166). Bilgilendirici metin içinde yer alan 3.tekil kişi “o” zamiri Terumi dergisini temsil ederek cümlede özne görevinde kullanılmıştır.

“Perdeye düşen ilk görüntüler, bilmediğim dünyalara doğru alıp götürürdü **beni**.”

(Ö1-T7-M2-s222) Öyküleyici metin içinde yer alan 1.tekil kişi beni zamiri yazarı

(Kemal Özer) temsil ederek cümlede nesne görevinde kullanılmıştır.

“Bazı değerlere uyup uymama konusunda ölçütümüz, karşımızdaki kişidir. Örneğin fiziksel açıdan ve statü açısından **bizden** güçlü kişilere saygılı davranırız.” (Ö2-T5-M5-s161). Bilgilendirici metin içinde yer alan 1.çoğul kişi “biz” zamiri yazarı (Üstün Dökmen) temsil ederek cümlede den’li nesne işleviyle yer tamlayıcısı görevinde kullanılmıştır.

Tablo 4.5.1.1. Kişi Zamirlerinin Kelime Grubu İçinde Yer Almaları

Kitaplar	Belirtili İsim Tamlaması		İsim Grubu		Fiil Sıfat Grubu		Fiil Zarf Grubu		Edat Grubu		Fiil Grubu		Bağlama Grubu		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
D1	22	39	0	0	8	14	0	0	11	19	1	1	14	25	56	58
Ö1	21	72	1	3	1	3	1	3	5	17	0	0	0	0	29	30
Ö2	2	20	0	0	1	10	2	20	2	20	2	20	1	10	10	10
Toplam	45	47	1	1	10	10	3	3	18	18	3	3	15	15	95	100

Tablo 4.5.1.1’e göre incelenen ders kitaplarında kişi zamirleri toplamda 95(%100) kelime grubu içinde yer almaktadır. Bunların içinden en fazladan en aza doğru 45(%47) belirtili isim tamlamasının içinde, 18(%18) edat grubu içinde, 15(%15) bağlama grubu içinde 10(%10) sıfat fiil grubu içinde, 3 (%3) fiil grubu içinde,3(%3) zarf fiil grubu içinde, 1(%1) isim fiil grubu içinde yer almaktadır. Kişi zamirlerinin cümledeki kelime grubu toplamı 95 bunların içinden en fazladan en aza doğru D1’de 56(%58), Ö1’de 29(%30), Ö2’de 10(%10)’dur.

D1’de kişi zamirleri cümlede toplamda 56 kelime grubu içinde kullanılmış, Bunun içinden en fazladan en aza doğru 22(%39) belirtili isim tamlamasının içinde, 14(%25)

bağlama grubu içinde, 11(%19) edat grubu içinde, 8(%14) sıfat fiil grubu içinde, 1(%1) fiil grubu içinde yer almıştır.

Ö1’de kişi zamirleri toplamda 29 kelime grubu içinde kullanılmış, Bunun içinden en fazladan en aza doğru 21(%72) belirtili isim tamlaması içinde 5(%17) edat grubu içinde,1(%3) isim fiil grubu içinde, 1(%3) sıfat fiil grubu içinde, 1(%3) zarf fiil grubu içinde yer almıştır.

Ö2’de kişi zamirleri toplamda 10 kelime grubu içinde kullanılmış, Bunun içinden en fazladan en aza doğru 2(%20) belirtili isim tamlaması içinde, 2(%20) edat grubu içinde, 2(%20) zarf fiil grubu,1(%10) isim fiil grubu içinde, 1(%10) sıfat fiil grubu içinde, 1(%10) bağlama grubu içinde yer almıştır.

“*Kuşlarla, kelebeklerle, ağaçlarla, bulutlarla dost olmak, onları bizim insan yaşamımızla bütünleyerek değerlendirmek ne zevkli ne yararlı bir oyunmuş meğer!..*” (D1/ T6-M3 -s173). Öyküleyici metin içinde yer alan 1.çoğul kişi “biz” zamiri cümlede “*bizim insan yaşamımız*” kelime grubu içinde yer alarak belirtili isim tamlamasının tamlayanını temsil etmektedir.

“*Günümüzün en önemli problemlerinden biri olan stresten arınmamızdaki rolünü çok önemli görmekteyim. Kesinlikle kendimizi daha mutlu hissetmemizde önemli bir yeri vardır.*” (Ö1-T7-M4-s239). Bilgilendirici metin içinde yer alan1.çoğul kişinin kendisi, “kendimizi” zamiri cümlede “*kendimizi daha mutlu hissetmemiz*” kelime grubu içinde yer alarak belirtili isim tamlamasının tamlayanını temsil etmektedir.

“*Aslında o da meşhur Postane Koyu’nu görmeden bizim Galapagoslar’ı terk etmeyeceğimizi biliyor.*” (Ö2-T7-M1-s205). Bilgilendirici metin içinde yer alan 1.çoğul kişi “biz” zamiri cümlede “*bizim Galapagoslar’ı terk etmeyeceğimizi*” kelime grubu içinde yer alarak belirtili isim tamlamasının tamlayanını temsil etmektedir.

4.5.2. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen İşaret Zamirlerin Kelime Grupları İçinde ve Cümlede Görevi Nedir?

Bu bölümde D1, Ö1 ve Ö2’de yer alan ilgili temalarındaki metinlerde geçen işaret zamirlerinin cümledeki görevlerine ve kelime grupları içinde bulunma durumlarına yer verilmiştir.

Tablo 4.5.2.İşaret Zamirlerinin Cümledeki Görevleri

Kitaplar	Özne		Nesne		Yer Tamlayıcısı		Zarf Tümleci		Yüklem		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
D1	13	35	19	51	1	2	0	0	4	10	37	41
Ö1	6	22	12	44	7	25	2	5	0	0	27	30
Ö2	12	48	8	32	4	16	1	4	0	0	25	28
Toplam	31	34	39	43	12	13	3	3	4	4	89	100

Tablo 4.5.2'ye göre incelenen ders kitaplarında işaret zamirleri cümlede toplamda 89(%100) görevde yer almaktadır. Bunların içinden en fazladan en aza doğru 39(%43) nesne, 31 (%34) özne, 12 (%13) yer tamlayıcısı, 4(%4) yüklem, 3(%3) zarf tümleci yer almaktadır. İşaret zamirlerinin cümledeki görevi toplamı 89 bunların içinden en fazladan en aza doğru kitaplara göre görevleri toplamına bakılacak olursa D1'de 37(%41), Ö1'de 27(%30), Ö2'de 25(%10)'tir.

D1'de işaret zamirleri cümlede toplamda 37 görevde kullanılmış, Bunun içinden en fazladan en aza doğru 19(%51) nesneye,13(%35) özneye,4 (%10) yükleme, 1(%2) yer tamlayıcısına yer verilmiştir.

Ö1'de işaret zamirleri cümlede toplamda 27 görevde kullanılmış, Bunun içinden en fazladan en aza doğru 12(%44) nesneye, 7(%25) yer tamlayıcısına, 6(%22) özneye, 2(%5) zarf tümlecine yer verilmiştir.

Ö2'de işaret zamirleri cümlede toplamda 25 görevde kullanılmış, Bunun içinden en fazladan en aza doğru 12 (%48) özneye, 8 (%32) nesneye, 4(%16) yer tamlayıcısına, 1(%4) zarf tümlecine yer verilmiştir.

“Seller ya da çölleşme nedeniyle topraklar yaşanamaz hâle gelecek olursa, bu bölgelerde yaşayan insanlar, göç etmek zorunda kalacak. **Bu** da tarihteki en büyük kitle göçüyle sonuçlanabilir.” (D1-T7-M6 -s206). Bilgilendirici metin içinde yer alan “bu”

işaret zamiri “seller ya da çölleşme nedeniyle topraklar yaşanamaz hâle gelecek olma” durumu temsil ederek cümlede özne görevinde kullanılmıştır.

“Bahçe sinemalarında perdeyle sınırlı değildi görüntüler. Her şey yansırdu perdeye; ama **orada** kalmaz, yaz gecesinin yıldızlı göğüne doğru taşardı. Atlılar, perdeden çıkıp gök boşluğuna karıştırlardı. Seken kurşunlar, göz kırpan yıldızlara doğru uzaklaşırdı.” (Ö1-T7-M2-s222). Öyküleyici metin içinde yer alan “orada” işaret zamiri cümlede “bahçe sinemalarını” temsil ederek yer tamlayıcısı görevinde kullanılmıştır.

“Seymour Adası’nın kuzey sahilleri deniz iguanaları ile dolu. On, on beşli gruplar hâlinde taşların üzerine çıkmış güneşleniyorlar. **Bunlar**, kara iguanalarına göre biraz daha küçük ve siyah renkli. Kayaların kenarına yapışmış yosunlar en sevdikleri yiyecekmiş.” (Ö2-T7-M1-s205) Bilgilendirici metin içinde yer alan “bunlar” işaret zamiri cümlede “deniz iguanalarını” temsil ederek özne görevinde kullanılmıştır.

Tablo 4.5.2.1.İşaret Zamirlerinin Kelime Grupları İçinde Yer Almaları

Kitaplar	Belirtili İsim		İsim		Sıfat		Zarf		Edat		Fiil		Bağlama		Toplam	
	Tamlaması		fiil	grubu	fiil	grubu	fiil	grubu	grubu		grubu	grubu	grubu			
f/%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
D1	10	66	0	0	0	0	0	0	4	26	0	0	1	6	15	45
Ö1	3	33	0	0	1	11	1	11	4	45	0	0	0	0	9	27
Ö2	4	45	0	0	1	11	1	11	3	33	0	0	0	0	9	27
Toplam	17	55	0	0	2	6	2	6	11	33	0	0	1	3	33	100

Tablo 4.5.2.1.'e göre incelenen ders kitaplarında işaret zamirleri toplamda 33(% 100) kelime grubu içinde yer almaktadır. Bunların içinden en fazladan en aza doğru 17 (%55) belirtili isim tamlamasının içinde, 11(%33) edat grubu içinde, 2 (%6) sıfat fiil grubu, 2(%6) zarf fiil grubu içinde 1(%3) bağlama grubu içinde, yer almaktadır. İşaret zamirlerinin cümledeki kelime grubu içindeki toplamı 33 bunların içinden en fazladan en aza doğru kitaplara göre görevleri toplamına bakılacak olursa toplamda D1'de 15(%45), Ö1'de 9(%27), Ö2'de 9(%27)'dur.

D1'de işaret zamirleri toplamda 15 kelime grubu içinde kullanılmış, Bunun içinden işaret zamirleri en fazladan en aza doğru 10(%66) belirtili isim tamlamasının içinde, 4(%26) edat grubu içinde, 1(%6) bağlama grubu içinde yer almıştır.

Ö1'de işaret zamirleri toplamda 9 kelime grubu içinde kullanılmış, Bunun içinden işaret zamirleri en fazladan en aza doğru 3(%33) belirtili isim tamlaması içinde 4(%45) edat grubu içinde, 1(%11) sıfat fiil grubu, 1(%11) zarf fiil grubu içinde yer almıştır.

Ö2'de işaret zamirleri toplamda 9 kelime grubu içinde kullanılmış, Bunun içinden en fazladan en aza doğru 4(%45) belirtili isim tamlaması içinde, 3(%33) edat grubu içinde, 1(%11) zarf fiil grubu, 1(%11) sıfat fiil grubu içinde yer almıştır.

“Bunların içinde hiç mi iyi yok? Hayır, hayır, kimseye haksızlık edemem ben.”

(D1- T8-M3-s231). Öyküleyici metin içinde yer alan “bunlar” işaret zamiri “bunların içinde” kelime grubu içinde yer alarak belirtili isim tamlamasının tamlayanı olarak kullanılmıştır.

*Gülmek güzeldir; güzelliştir, sağlıktır, sevgidir. Karagöz **bunun için** gereklidir ve sevilir. Ama içine sanat, müzik, güldürü, şiir, resim ve öğüt katarak güldürür.* (Ö1-T7-M6-s246). Bilgilendirici metin içinde yer alan “bu” işaret zamiri “bunun için” kelime grubu içinde yer alarak edat grubu olarak kullanılmıştır.

*“Bu etkinlikler, sera gazlarında artışa neden oldu ve **bunun sonucunda** Dünya'mız ısınmaya başladı. Daha önce hiç görülmemiş bir hızda gerçekleşen bu ısınmaya, “küresel ısınma” deniliyor.”* (Ö2-T7-M2-s211). Bilgilendirici metin içinde yer alan “bu” işaret zamiri “bunun sonucunda” kelime grubu içinde yer alarak belirtili isim tamlamasının tamlayanı olarak kullanılmıştır.

4.5.3. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Belgisiz Zamirlerin Kelime Grupları İçinde ve Cümlede Görevi Nedir?

Bu bölümde D1, Ö1 ve Ö2’de yer alan ilgili temalarındaki metinlerde geçen belgisiz zamirlerin cümledeki görevlerine ve kelime grupları içinde bulunma durumlarına yer verilmiştir.

Tablo 4.5.3. Belgisiz Zamirlerinin Cümledeki Görevleri

Kitaplar	Özne		Nesne		Yer Tamlayıcısı		Zarf Tümleci		Yüklem		Toplam		
	f/%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
D1		14	53	11	42	1	3	0	0	0	0	26	42
Ö1		8	44	9	50	1	5	0	0	0	0	18	29
Ö2		10	58	4	23	2	11	0	0	1	6	17	27
Toplam		32	52	24	39	4	6	0	0	1	1	61	100

Tablo 4.5.3’e göre incelenen ders kitaplarında belgisiz zamirleri cümlede toplamda 61(%100) görevde yer almaktadır. Bunların içinden en fazladan en aza doğru 32(%52) nesne, 24(%39) özne, 4(%6) yer tamlayıcısı, 1(%1) yüklem yer almaktadır. Belgisiz zamirlerin cümledeki görevi toplamı 61 bunların içinden en fazladan en aza doğru zamirlerin kitaplara göre görevleri toplamına bakılacak olursa D1’de 26(%42), Ö1’de 18(%29), Ö2’de 17(%27)’dir.

D1’de belgisiz zamirleri cümlede toplamda 26 görevde kullanılmış, Bunun içinden en fazladan en aza doğru 14 (%53) özneye ,11(%42) nesneye, 1(%3) yer tamlayıcısına yer verilmiştir.

Ö1’de belgisiz zamirleri cümlede toplamda 18 görevde kullanılmış, Bunun içinden en fazladan en aza doğru 9(%50) nesneye, 8 (%44) özneye, 1(%5) yer tamlayıcısına yer verilmiştir.

Ö2’de belgisiz zamirleri cümlede toplamda 17 görevde kullanılmış, Bunun içinden en fazladan en aza doğru 10(%58) özneye, 4(%23) nesneye, 2(%11) yer tamlayıcısına, 1 (%6) yükleme yer verilmiştir.

“İki alışveriş, (dostluk ve aşk) rastlantılara ve başkalarına bağlıdır; **biri** aramakla bulunmaz kolay kolay, öteki yaşla solar gider.” (D1-T6-M4 -s177). Bilgilendirici metin içinde yer alan “biri” belgisiz zamiri “rastlantılara ve başkalarına bağlı olan aramakla kolay kolay bulunmayan dostluğu” temsil ederek özne görevinde kullanılmıştır.

“**Hepimiz** bilirdik ki bilet paralarımızı onlar kazanır, gece karanlığın olası tehlikelerinden bizi onlar korurdu.” (Ö1-T7-M2-s221). Öyküleyici metin içinde yer alan “hep” belgisiz zamiri “Hikayedeki Çocukları” temsil ederek özne görevinde kullanılmıştır.

“O akşam toplantı geç saatlere dek sürdü. Para miktarı belirlendi. Reçel yapımevinin neresi olacağına karar verildi. Artık **herkesin** uykusu geldiğinden bir hafta sonra toplanmak üzere babam toplantıya son verdi. Sonraki günler her şey yolunda gitti.” (Ö2-T5-M6-s162). öyküleyici metin içinde yer alan “herkes” belgisiz zamiri “Hikayedeki herkesi” temsil ederek özne görevinde kullanılmıştır.

Tablo 4.5.3.1. Belgisiz Zamirlerinin Kelime Grubu İçinde Yer Almaları

Kitaplar	Belirtili		İsim		Sıfat		Zarf		Edat		Fiil		Bağlama		Toplam	
	İsim	Tamlaması	Fiil	Grubu	Fiil	Grubu	Fiil	Grubu	Grubu	Grubu	Grubu	Grubu	Grubu	Grubu	f	%
f/%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
D1	4	50	0	0	2	25	2	25	0	0	0	0	0	0	8	53
Ö1	3	75	0	0	0	0	0	0	1	25	0	0	0	0	4	26
Ö2	2	66	0	0	1	33	0	0	0	0	0	0	0	3	2	
Toplam	9	60	0	0	3	20	2	13	1	6	0	0	0	0	15	100

Tablo 4.5.3.1’e göre incelenen ders kitaplarında belgisiz zamirleri toplamda 15 (%100) kelime grubu içinde yer almaktadır. Bunların içinden en fazladan en aza doğru 9(%60)

belirtili isim tamlamasının içinde, 3(%20) sıfat fiil grubu içinde, 2(%13) zarf fiil grubu içinde, 1(%6) edat grubu içinde yer almaktadır. Belgisiz zamirlerin cümledeki kelime grubu içindeki toplamı 15 bunların içinden en fazladan en aza doğru toplamına bakılacak olursa D1’de 8(%53), Ö1’de 4(%26), Ö2’de 3(%2)’tür.

D1’de işaret zamirleri toplamda 8 kelime grubu içinde kullanılmış, Bunun içinden işaret zamirleri en fazladan en aza doğru 4(%50) belirtili isim tamlamasının içinde, 2 (%25) sıfat fiil grubu içinde, 2(%25) zarf fiil grubu içinde yer almıştır.

Ö1’de işaret zamirleri toplamda 4 kelime grubu içinde kullanılmış, Bunun içinden işaret zamirleri en fazladan en aza doğru 3(%75) belirtili isim tamlaması içinde 1 (%25) edat grubu içinde yer almıştır.

Ö2’de işaret zamirleri toplamda 3 kelime grubu içinde kullanılmış, Bunun içinden en fazladan en aza doğru 2(%66) belirtili isim tamlaması içinde, 1(%33) fiil grubu içinde yer almıştır.

“Şayet rastladığımız oya isimlerinden bir liste yapmış olsa idik ufak çapta bir kitap olurdu. En yaygın olan oyalardan **birkaçını** inceleyelim.” (D1-T8-M4-s237) Bilgilendirici metin içinde yer alan “birkaç” belgisiz zamiri “oyalardan birkaçını” kelime grubu içinde yer alarak belirtili isim tamlamasının tamlananı olarak kullanılmıştır.

“Günümüzün en önemli problemlerinden **biri** olan stresten arınmamızdaki rolünü çok önemli görmekteyim.” (Ö1-T7-M4-s239). Bilgilendirici metin içinde yer alan “biri” belgisiz zamiri “günümüzün en önemli problemlerinden olan biri” kelime grubu içinde yer alarak belirtili isim tamlamasının tamlananı olarak kullanılmıştır.

“Sera gazlarından **biri** olan atmosferdeki karbondioksitin bir kısmı, çok uzun süre havada kalır.” (Ö2-T7-M2-s211). Bilgilendirici metin içinde yer alan “biri” belgisiz zamiri “sera gazlarından biri” kelime grubu içinde yer alarak belirtili isim tamlamasının tamlananı olarak kullanılmıştır.

4.5.4. Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Soru Zamirlerin Kelime Grupları İçinde ve Cümlede Görevi Nedir?

Bu bölümde D1, Ö1 ve Ö2’de yer alan ilgili temalarındaki metinlerde geçen soru zamirlerinin cümledeki görevlerine ve kelime grupları içinde bulunma durumlarına yer verilmiştir.

Tablo 4.5.4.Soru Zamirlerinin Cümledeki Görevleri

Kitaplar	Özne		Nesne		Yer Tamlayıcısı		Zarf Tümleci		Yüklem		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
D1	2	8	13	54	0	0	6	25	3	12	24	52
Ö1	13	92	0	0	1	7	0	0	0	0	14	30
Ö2	0	0	8	100	0	0	0	0	0	0	8	17
Toplam	15	32	21	45	1	1	6	13	3	6	46	100

Tablo 4.5.4’e göre incelenen ders kitaplarında soru zamirleri cümlede toplamda 46(%100) görevde yer almaktadır. Bunların içinden en fazladan en aza doğru 21(%45) nesne, 15(%32) özne, 6(%13) zarf tümleci, 3 (%6) yüklem, 1(%1) yer tamlayıcısı yer almaktadır. Soru zamirlerinin cümledeki görevi toplamı 46 bunların içinden en fazladan en aza doğru toplamda D1’de 24(%52), Ö1’de 14(%30), Ö2’de 8(%17)’dir.

D1’de soru zamirleri cümlede toplamda 24 görevde kullanılmış, Bunun içinden en fazladan en aza doğru 13(%54) nesneye, 6(%25) zarf tümlecine, 3(%12) yükleme, 2(%8) özneye yer verilmiştir.

Ö1’de soru zamirleri cümlede toplamda 14 görevde kullanılmış, Bunun içinden en fazladan en aza doğru 13(%92) özneye,1(%7) yer tamlayıcısına yer verilmiştir.

Ö2’de soru zamirleri cümlede toplamda 8 görevde kullanılmış, Bunun içinden 8(%100) nesneye yer verilmiştir.

“— Mantarlıları **ne** yapıyorsunuz?”

— *Hiç. Lekeleri zımparalıyoruz.*”

(D1- T8-M1-223). Öyküleyici metin içinde yer alan “ne” soru zamiri, lekelerin zımparalaması durumunu temsil ederek nesne görevinde kullanılmıştır.

“*HACİVAT – Eyvah, makineyi çalıştırdın Karagöz’üm! **Ne** yaptın? Yandık, yandık... Dönüyoruz!..*

KARAGÖZ – Hacivat, durdur şu makineyi yahu! Annee,”

(Ö1-T7-M5-241). Öyküleyici metin içinde yer alan “ne” soru zamiri, makineyi çalıştırma durumunu temsil ederek nesne görevinde kullanılmıştır.

“*O akşam toplantı geç saatlere dek sürdü. Para miktarı belirlendi. Reçel yapımevinin **neresi** olacağına karar verildi.*” (Ö2-T5-M6-162). Öyküleyici metin içinde yer alan “neresi” soru zamiri, reçel yapımevinin yerini temsil ederek nesne görevinde kullanılmıştır.

Tablo 4.5.4.1. Soru Zamirlerinin Kelime Grubu İçinde Yer Almaları

Kitaplar	Belirtili İsim Tamlaması		İsim Fiil Grubu		Sıfat Fiil Grubu		Zarf Fiil Grubu		Edat Grubu		Fiil Grubu		Bağlama Grubu		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
D1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	100	0	0	0	0	1	100
Ö1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ö2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	100	

Tablo 4.5.4’ye göre incelenen ders kitaplarında soru zamirleri toplamda 1(%100) kelime grubu içinde yer almaktadır. Soru zamirlerinin incelenen Türkçe ders kitaplarında sayıca az olmasından ve daha çok cümlede görev bakımından kullanımından dolayı sadece D1’de 1(%100) edat grubu şeklinde yer almıştır.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma bulgularından hareket edilerek elde edilen sonuçlara, bu sonuçların daha önce ilgili alanyazında yapılmış olan çalışmalar ile karşılaştırılmasına ve tartışılmasına ulaşılan sonuçlar üzerinden de getirilen önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç Tartışma

Araştırmanın bu bölümünde verilerin analizi sonucunda ortaya çıkan bulgular tartışılarak elde edilen sonuçlara yer verilmiştir.

5.1.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma

“Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Zamirlerin; Genele, Çeşidine ve Ders Kitaplarına göre Kullanılma Durumu Nedir?” alt probleminin sonuçlarına göre incelenen ders kitaplarındaki metinlerde diğer zamir türlerine göre kişi zamirlerine %53 oranında en fazla rastlanılmıştır. İşaret zamirlerine %19, belgisiz zamirlere %12, soru zamirlerine %9, dönüşlülük zamirlerine %5 oranında yer verilmiştir. Böylece Kişi zamirini, işaret, belgisiz, soru ve dönüşlülük zamiri takip etmiştir. En fazla zamir %43 oranında D1’de, Ö1’de %34 ve Ö2’de %22 oranında yer almıştır. İncelenen tüm ders kitaplarında kişi zamirlerinin içinden en fazla “ben”, en az “siz” kişi zamirine yer verilmiş, işaret zamirlerinin içinden en fazla “bu”, en az “şu”, “şunlar” zamirine ise hiç yer verilmemiş, belgisiz zamirlerin içinden en fazla “hepsi,” en az “birisi” zamirine yer verilmiş, soru zamirlerinin içinden en fazla “ne” zamirine, en az “kaç ve “ne zaman” zamirlerine yer verilmiştir. Bu sonuçlara göre Bora (2016) da yaptığı çalışmasında MEB’in Türkçe ders kitabını incelemiştir. Metinlerdeki zamir dağılımında en çok kullanılan türün, kişi zamirleri olduğunu en az kullanılan türün ise soru zamiri olduğunu tespit etmiştir. Çalışmamızda ders kitaplarında bulunan zamirlerin miktarı sıralamasının ve miktarının paralel sonuçlar göstermiş olduğuna ulaşılmıştır.

Karahanci (2017) yaptığı çalışmasında zamirlerin metinde üslup oluşumuna katkısını incelemiştir. Metinde yüzey ve derin yapı birlikte ele alındığında en fazla “ben”

(160 kez) ve “biz” (72 kez) birinci kişi zamirlerinin kullanıldığı ifade etmiştir. “Ben” zamirinin özellikle 1. tekil kişi anlatımından dolayı daha çok kullanıldığını belirtmiştir. Çalışmamızda elde ettiğimiz sonuç Karahancı'nin çalışmasının sonucuyla örtüşmektedir. Böylece “Ben” kişi zamirinin okuma metinlerinde daha çok yer aldığına ulaşılmıştır.

5.1.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma

Ortaokul Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının İlgili Temalarındaki Metinlerde Geçen Zamirlerin İşlevi Bakımından Kullanılma Durumu Nedir? alt probleminin sonuçlarına göre incelenen ders kitaplarındaki metinlerde kişi, işaret, belgisiz ve soru zamirlerinin sırasıyla işlevi bakımından kullanılma durumlarına bakılmıştır. İncelenen ders kitaplarındaki metinlerde kişi zamirlerinin işlevlerine göre %12 oranında “biz” zamirinin pekiştirme, %6 oranında “sen” pekiştirme, %4 oranında “ben” pekiştirme, “biz” nezaket, %3 oranında “siz” pekiştirme, “onlar” nezaket, %2 oranında “siz” güçlendirme, onlar “nezaket”, %1 oranında “sen” pekiştirme, “o” küçümseme, “biz” abartma işlevlerinde kullanılmıştır. Kişi zamirlerinin işlevlerine göre pekiştirme işlevinin çok daha fazla kullanıldığı görülmektedir. “Kendi” dönüşlülük zamirinin de tümünün pekiştirme işlevinde kullanıldığı tespit edilmiştir. Karahancı (2017) da benzer sonuçlara yer vermiş, yaptığı çalışmasında “ben” ve “biz” kişi zamirlerinin eylemi gerçekleştireni vurgulama, pekiştirme işlevinde olduğunu ifade etmiştir.

İncelenen ders kitaplarındaki metinlerde işaret zamirlerinin işlevlerine %35 oranında “Kendinden önceki cümlelerin tamamına işaret ediyor.”, %24 oranında “Kendinden önceki cümlelerde geçen nesneyi işaret ediyor.”, %13 oranında “Kendinden önceki cümlede geçen özneyi işaret ediyor.”, %9 oranında “Kendinden önce geçen cümledeki yer tamlayıcısına işaret ediyor.”, %6 oranında Kendinden sonraki cümleyi işaret ediyor. %4 oranında “Kendinden önce geçen cümledeki yükleme işaret ediyor.”, %4 oranında “Kendisiyle aynı cümlede geçen yer tamlayıcısına işaret ediyor.”, %2 oranında “Kendisiyle aynı cümlede geçen yüklemi işaret ediyor.”, %1 oranında “Kendisiyle aynı cümlede geçen edat grubuna işaret ediyor.” yer verilmiştir. En fazla “Kendinden önceki cümlelerin tamamına işaret ediyor.” işlevine yer verilmesi göze çarpmaktadır. Bu durumda cümlelerin aynısı söylenmesi gerekirken tekrardan kaçınmak için işaret zamirleri cümlelerin tamamı yerine kullanılmıştır. Özellikle “bu” ve “bunlar” zamirinin daha çok bu işlevde kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Karahancı'nın (2017)

çalışmasının sonucu, çalışmamızın sonucunu desteklemiştir. Karahancı, çalışmasında “Bu” ve “bunlar” işaret zamirlerinin gereksiz tekrarı önlemek adına metnin herhangi bir yerinde geçmiş olan yapıyı işaret yoluyla temsil etmekte olduğunu ifade etmiştir.

İncelenen ders kitaplarındaki metinlerde belgisiz zamirlerinin işlevlerine %53 oranında belirsiz çokluk, %32 oranında belirsiz teklik, %12 oranında işteşlik, %1 oranında ardışıklık olarak yer verilmiştir. “Biri” ve “birisi” belgisiz zamirlerinin belirsiz teklik işlevinde kullanımının Tiryaki (2014) de üzerinde durmuş, Tiryaki, çalışmasında “biri” ve “birisi” belgisiz adlarının hem belirsiz bir kişi yerine kullanılabileceğini hem de bir grup varlığın içinden bir tanesine gönderimde bulunabileceğini ifade ederek “biri” belgisiz zamirinin belirsiz teklik işlevinde kullanıldığı sonucuna varmıştır.

İncelenen ders kitaplarındaki metinlerde işaret zamirlerinin işlevlerine, %47 oranında soru yoluyla işin yerini tutma %18 oranında soru yoluyla varlığın yerini tutma, %18 oranında soru yoluyla sebebin yerini tutma, %10 oranında soru yoluyla mekânın yerini tutma, %7 oranında soru yoluyla kişinin yerini tutma, %2 oranında soru yoluyla miktarın yerini tutma olarak yer verilmiştir. Bir işin yerini tutma işlevi en çok “ne” ve “neler” zamiri kullanılarak yapılmıştır. Böylece metinlerde “ne” ve “neler” soru zamirlerine daha çok yer verildiği ve günlük hayattaki kullanımının da ağır bastığı söylenebilir.

5.1.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma

“Ortaokul altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarının ilgili temalarındaki metinlerde geçen zamirlerin; gönderim türü bakımından kullanılma durumu nedir?” sorusuna cevap aranmıştır. Alt probleminin sonuçlarına göre incelenen ders kitaplarındaki metinlerde kişi zamirlerinin %56 oranında art gönderim türünde yer aldığı, %34 oranında ön gönderim türünde yer aldığı, %5 oranında metin dışı gönderimde yer aldığı, %3 oranında gönderim türünün olmadığı duruma ulaşılmıştır. D1’de diğer zamir türlerine göre en fazla %35 oranında “ben” zamirinin gönderim türünde yer aldığı en az ise %8 oranında “siz” zamirinin gönderim türünde yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ö1’de diğer zamir türlerine göre en fazla %30 oranında “ben” zamirinin gönderim türünde yer aldığı %9 oranında ise “sen” ve “siz” zamirlerinin gönderim türünde yer aldığı sonucuna varılmıştır. Ö2’de ise %32 oranında “biz” zamirine ulaşılrken, “ben” zamiri %27 oranındadır. Ö2’deki en az gönderim türüne ise %5 oranında “siz” zamirine ulaşılmıştır. D1’de dönüşlülük zamirinin

en fazla %54 oranında art gönderim türünde yer aldığı en az %9 oranında metin dışı gönderim türünde yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ö1’de dönüşlülük zamirinin en fazla %54 oranında art gönderim türünde yer aldığı metin dışı gönderim türünde ise hiç yer almadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ö2’de dönüşlülük zamirinin en fazla %80 oranında art gönderim türünde yer aldığı en az %20 oranında metin dışı gönderim türünde yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre kişi zamirlerinde art gönderim olarak kullanımının daha fazla olduğuna onu da ön gönderim ve diğer gönderim türlerinin takip ettiği sonuçlara ulaşılmıştır. Ayrıca metin dışı gönderim türü “sen” ve “siz” kişi zamirleriyle yapıldığı için okuma metinlerinde de özellikle siz zamirlerinin metin dışı gönderim türünde kullanıldığı tespit edilmiştir. Öner (2007) de çalışmasında metin dışı gönderim işlevinin metinlerde, konuşma dilinin özellikleri gösteren bölümlerde yer aldığını ifade etmiştir.

İncelenen ders kitaplarındaki metinlerde işaret zamirlerinin %91 oranında art gönderim türünde yer aldığı, %7 oranında ön gönderim türünde yer aldığı, %1 oranında gönderim ögesi olamaması durumunda yer aldığı, metin dışı gönderim türünde yer almadığı sonucuna ulaşılmıştır. D1’de diğer zamir türlerine göre en fazla %59 oranında bu zamirinin gönderim türünde yer aldığı en az ise %3 oranında “şu” ve “onlar” zamirinin gönderim türünde yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ö1’de diğer zamir türlerine göre en fazla %60 oranında “bu” zamirinin gönderim türünde yer aldığı en az ise %3 oranında “şu” zamirinin gönderim türünde yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ö2’de diğer zamir türlerine göre en fazla %57 oranında “bu” zamirinin gönderim türünde yer aldığı en az ise %3 oranında “o” ve “onlar” zamirlerinin gönderim türünde yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. “Şu” ve “Şunlar” zamirlerinin gönderim türünde yer almadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Buna göre işaret zamirlerinin art gönderim türünde diğer gönderim türlerine göre daha fazla yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle de bu işaret zamirinin art gönderim işlevinde diğer gönderim türlerine göre en çok kullanıldığı sonuçlarına ulaşılrken “şu” ve “şunlar” zamirlerinin en az yer aldığına ya da yer almadığı sonucuna ulaşılmıştır. Öner (2007) çalışmamızla paralel sonuçlara ulaşmış, “bu” işaret zamirinin art gönderim işlevinde açık ara ön gönderim işlevinden çok daha fazla kullanıldığı sonucunu tespit etmiştir. “Şu” ve “şunlar” zamirlerinin de art gönderim işlevinde kullanılmadığı sonucuna varmıştır.

İncelenen ders kitaplarındaki metinlerde belgisiz zamirlerinin %48 oranında ön gönderim türünde yer aldığı, %45 oranında art gönderim türünde yer aldığı, %6 oranında gönderim ögesi olmaması durumunda yer aldığı, metin dışı gönderim türünde yer almadığı sonucuna ulaşılmıştır. D1’de diğer zamir türlerine göre en fazla %8 oranında “hepsi” zamirinin gönderim türünde yer aldığı en az ise %3 oranında “kimi” zamirinin gönderim türünde yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ö1’de diğer zamir türlerine göre en fazla %35 oranında “birbiri” zamirinin gönderim türünde yer aldığı en az ise %7 oranında “hepsi” zamirinin gönderim türünde yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ö2’de diğer zamir türlerine göre en fazla %36 oranında “hepsi” zamirinin gönderim türünde yer aldığı en az ise %10 oranında “bazı” ve “biri” zamirlerinin gönderim türünde yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Böylece belgisiz zamirlerde ön gönderim türünün art gönderim türüne göre az bir farkla daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Metin dışı gönderim türünün ise yer almadığı sonucuna ulaşılmıştır.

İncelenen ders kitaplarındaki metinlerde soru zamirlerinin %48 oranında art gönderim türünde yer aldığı, %46 oranında ön gönderim türünde yer aldığı, %2 oranında gönderim ögesi olmaması durumunda yer aldığı, %2 oranında metin dışı gönderim türünde yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. D1’de diğer zamir türlerine göre en fazla %37 oranında “ne” zamirinin gönderim türünde yer aldığı en az ise %4 oranında “ne zaman” ve “kaç” zamirinin gönderim türünde yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ö1’de diğer zamir türlerine göre en fazla %78 oranında “ne” zamirinin gönderim türünde yer aldığı en az ise %7 oranında “neler”, “nerede” ve “kim” zamirinin gönderim türünde yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ö2’de diğer zamir türlerine göre en fazla %66 oranında “ne” zamirinin gönderim türünde yer aldığı en az ise %11 oranında “neden” zamirinin gönderim türünde yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre soru zamirlerinde art gönderim türünün en çok yer aldığı görülmüştür. Ancak “ne” ve “neler” soru zamirlerinin dışında özellikle de çok kullanılan “kim” zamirinin gönderim türünde yer almamış olması göze çarpmaktadır. Diğer zamir türlerine de gönderim türü kullanımında az yer verilmiştir. İncelenen tüm kitaplarda zamirlerde art gönderim türünün diğer gönderim türlerine göre daha çok yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Zamirlerin gönderim ögesi olarak kullanımının metnin bağlamını sağlaması için önem arz etmektedir. Gönderim ögeleri zamirlerle yapıldığı için de metinde yer alan aynı ifadeler yerine zamirlerin kullanılması metinde tekrarı önlemiştir. Bu noktada Aktaş’ın (2019) çalışmasıyla çalışmamızın

örtüştüğü görülmektedir. Aktaş (2019) metinde gönderim ögelerinin kullanılmasının metinde tekrara düşülmesini engellediğini ve dil ekonomisine imkân sağladığını ifade etmiş, art gönderim türünün ön gönderim türüne göre bağdaşıklık aracı olarak daha sık kullanıldığını belirtmiştir.

5.1.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma

“Ortaokul altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarının ilgili temalarındaki metinlerde geçen zamirlerin temsil ettiği isim unsuru bakımından kullanılma durumu nedir?” alt problemi zamirlerin kişi, dönüşlülük, işaret, belgisiz ve soru zamirlerinin çeşitlerine göre zamirlerin temsil ettiği isim unsuru bakımından kullanılma durumu incelenmiş ve araştırmanın sonuçlarına yer verilmiştir.

İncelenen ders kitaplarında kişi zamirlerinden 130(%35) özel isme, 232 (%64) cins isme, toplamda 362 (%100) temsil ettiği isim unsuruna; işaret zamirlerinden 12(%16) özel isme, 61 (%83) cins isme, toplamda 73 (%100) temsil ettiği isim unsuruna; belgisiz zamirlerden 4 (%7) özel isme, 53 (%93) cins isme, toplamda 57 (%100) temsil ettiği isim unsuruna ulaşılırken 30(%100) soru zamirlerinin tamamının cins ismi temsil ettiğine ulaşılırken özel ismin temsil ettiği isim unsuruna ulaşamamıştır. Bu noktada incelenen ders kitaplarında isimlerin varlıklara verilmesi bakımından incelendiğinde cins isimlere tüm zamir çeşitlerinde özel isimlere göre daha çok yer verildiği gözlemlenmiştir. Okuma metinlerinden alınan cümlelerde ise temsil edilen isim unsuru metinden direkt ya da metnin bağlamından çıkarılmıştır. Bozkurt (2016) da metnin bağlamının önemine değinmiş, çalışmasının sonucunda zamirlerin, tek başlarına anlam kazanabilen sözcük türleri olmadığını belirtmiştir. Zamirlerin temsil ettiği unsuru anlamak ve anlamsal bir değere bağlayabilmek için öncelikle belirli bir bağlama ihtiyaç duyulmakta olduğunu ifade etmiştir.

Okuma metinleri incelendiğinde 6. Sınıf ders kitaplarında incelenen 59 metin içinde bilgilendirici, öyküleyici veya şiir metinlerinde en çok “ben” zamiri tespit edilmiştir. Çünkü ben zamiri günlük hayatımızda da daha çok kullandığımız zamir türüdür. Dolayısıyla bilgilendirici metinlerde deneme, sohbet yazılarında ve öyküleyici metinlerde yazar 1. tekil anlatımı kullanmıştır. “Siz” kişi zamiri de deneme, sohbet veya öykülerde okuyucuyu da metnin içine dahil etmek için daha fazla kullanılmıştır.

İşaret zamirlerinde “bu” ve “bunlar” işaret zamirlerinin temsil ettiği isim unsurunun daha çok olduğu ve daha işlek olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Belgisiz zamirlerin temsil ettiği isim unsurlarına göre “hepsi”, “herkes” ve “biri” zamirlerinin daha çok kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Soru zamirlerinin temsil ettiği isim unsurlarına göre “ne” ve “neler” zamirinin daha çok kullanıldığı sonucuna varılmıştır.

Zamirlerin temsil ettiği isim unsurlarının yerini canlı ve cansız varlıklar alabildiği gibi cümlenin içinde yer alan bir durumun, işin de yerini tutabilmektedir. Benzer sonuca ulaşan Bozkurt (2016) çalışmasının sonucunda zamirlerin yalnızca adların değil, başka sözcüklerin, dilsel öğelerin de yerini alabileceği, bütün sözcüklerin gerçek dünyada bir karşılıkları olduğu için zamir özelliğinin olabileceğini vurgulamıştır.

5.1.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma

“Ortaokul altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarının ilgili temalarındaki metinlerde geçen zamirlerin kelime grupları içinde ve cümlede görevi nedir?” alt probleminin sonucuna göre kişi zamirlerinin cümledeki görevlerine göre %50 oranında nesne, %35 oranında özne, %9 oranında yüklem, %3 oranında yer tamlayıcısı yer almaktadır. Kişi zamirlerinin özne ve nesne görevinde daha fazla kullanılmasının sebebi özne ve nesne olarak kullanımının cümlede bir öge olarak daha fazla yer verildikleri içindir. Karahancı (2017) incelediği eserde benzer sonuçlara ulaşmış kişi zamirlerinin hem yüklemdeki eylemi gerçekleştiren özne görevinde hem de eylemden etkilenen nesne görevinde kullanıldığını ifade etmiştir. Kişi zamirlerinin cümlede yer aldığı kelime gruplarına bakıldığında %47 oranında belirtili isim tamlamasının içinde, %18 oranında edat grubu içinde, %15 oranında bağlama grubu içinde, %10 oranında sıfat fiil grubu içinde, %3 fiil grubu içinde, %1 isim fiil grubu içinde kullanılmıştır.

İşaret zamirleri cümledeki görevlerine göre %43 oranında nesne, %34 oranında özne, %13 oranında yer tamlayıcısı, %4 oranında yüklem, %3 oranında zarf tümleci olarak yer almaktadır. İşaret zamirleri cümlede kelime gruplarına göre %55 belirtili isim tamlamasının içinde, %33 edat grubu içinde, %6 sıfat fiil grubu, %6 zarf fiil grubu içinde %3 bağlama grubu içinde yer almaktadır. Çalışmamıza göre işaret zamirlerinin cümledeki görevinin nesne ve kelime grubu olarak belirtili isim tamlamasının tamlayanı durumunda

daha çok kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Öner (2007) yaptığı çalışmasında da işaret zamirlerini cümledeki görevi ve kelime grupları bakımından yer aldığı durumları değerlendirmiş, işaret zamirlerinin cümlede en çok nesne görevinde yer aldıklarını, bunu sırasıyla özne, yer tamlayıcısı ve yüklem görevinin takip ettiğini tespit etmiştir. İşaret zamirlerinin, isim tamlamalarında diğer kelime gruplarına göre en fazla yer aldığı sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç çalışmamızı desteklemiştir.

Belgisiz zamirler cümlede %52 nesne, %39 özne, %6 yer tamlayıcısı, %1 yüklem görevinde yer almaktadır. Belgisiz zamirlerinin cümlede kelime gruplarına göre %60 belirtili isim tamlamasının içinde, %20 sıfat fiil grubu içinde, %13 zarf fiil grubu içinde, %6 edat grubu içinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Soru zamirlerinin cümledeki görevlerine göre %45 nesne, %32 özne, %13 zarf tümleci, %6 yüklem, %1 yer tamlayıcısı olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Soru zamirlerinin incelenen Türkçe ders kitaplarında sadece D1'de 1(%100) edat grubu şeklinde yer almıştır.

5.2. Öneriler

5.2.1. Ders Kitabı Yazarlarına Yönelik Öneriler

İncelenen ders kitaplarında zamir çeşidi bağlamında bakıldığında zamir çeşitlerinin öğretimine daha çok önem verilmelidir. Zamir öğretiminde zamir çeşitlerine orantılı bir şekilde yer verilmelidir.

Ders kitaplarının hazırlanmasında alan ve dil bilgisi uzmanlarına sorumluluk verilerek kitabın etkin kullanıcıları olan öğrenci ve öğretmenlerin okuma metinlerinde sözcük türlerinin yer alması açısından hazırlanmasında eleştiri ve beklentilerinin de belirlenmesi önerilmektedir.

Türkçe ders kitaplarında okuma metinlerinde bulunan zamirlerin çeşitli değişkenler açısından incelenip metne kattığı anlamı bulma durumlarının diğer sözcük türleri açısından ve ortaokulun diğer sınıfları için hazırlanan Türkçe ders kitapları için de uygulanabilir.

5.2.2. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

Öğretmenler, öğrenme sürecinde zamirlerle ilgili sınıfın durumu ve öğrencilerin bireysel farklılıklarına göre öğrencinin aktif olarak derse katılımını sağlayarak uygulayabilecekleri; özgün etkinlikler de hazırlamalı ve sınıflarında uygulamadıkları.

Becerilerle birlikte yürütülmeye çalışılan dil bilgisi öğretiminde zamirlerin öğretiminde de metinden yararlanılmalıdır. Dil bilgisi öğretiminde öğretmenin rehberliğinde ve metin aracılığı ile gerçekleştirilen etkinlikler çerçevesinde öğretmenin ipucu verdiği, öğrencilerin keşfederek sonuca gittiği, kurala varıp tanımını en son oluşturduğu buluş yoluyla öğretim yaklaşımı çerçevesinde tümevarım yöntemi kullanılmalıdır.

Kitaplarda yer alan zamirlerle ilgili veya kitapların her yönüyle ele alınması suretiyle, ders kitaplarının öncelikli kullanıcıları olan, öğretmen ve öğrencilerin görüşleri alınarak yeni araştırmalar yapılabilir.

Türkçe öğretim programında öğrencilerin zamirlerin metne kattığı anlamı açıklayabilmeleri hedeflenmektedir. Bu bağlamda Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma metinlerinin ve etkinliklerinde yer alan zamirlerin öğretiminde metne kattığı anlamı açıklama başlığına önem verilerek üzerinde daha çok durulabilir.

Zamirlerin temsil ettiği isim unsurlarının cümleye ve metne kattığı anlamı açıklama noktasında öğrencilere cümle ve metinler aracılığıyla ek örnekler sunulabilir ve bu örnekler üzerinden zamirlerin kattığı anlamlar öğrencilere uygulamalar yaptırılarak öğretilir.

Öğretmenler zamirleri anlatırken farklı türdeki ve yapılarıdaki zamirleri basitten karmaşığa gidecek şekilde öğretebilirler. Kelime grubu biçimindeki zamirlerin cümle ve metin içerisinde yer alan, öğrencilerin seviyelerine uygun örnekler üzerinden sezdirilerek verilebilir.

Araştırmanın sonuçları ve Türkçe öğretim programında zamirler ile ilgili yer alan kazanımlara bakıldığında kattığı anlam konusuna verilen önem görülmektedir. Bu doğrultuda öğretmenlere zamirlerin işlevlerinin ve kattığı anlamların öğretilmesi bağlamında hizmet içi eğitimler verilebilir.

KAYNAKÇA

- Akbayır, S. (2007). *Cümle ve metin bilgisi*. Ankara: 2007.
- Aksan, D. (1998). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dil bilim*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aktaş, E. (2019). *Gönderim işlevli dil birimleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Akyar, A. (2018). *Rus dilindeki belirtisiz zamirlerin dilbilimsel ve anlamsal özellikleri ve Türkçedeki anlamsal karşılıkları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Atabay, N., Kutluk, İ., & Özel, S. (2003). *Sözcük türleri*. Papatya Yayınları.
- Arpağ, M. (2016). *İlköğretim ikinci kademe 7. Sınıf Türkçe ders kitabı metinlerinin sözcük türleri bakımından değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Ay, V. (2020). *MEB 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki dil bilgisi etkinliklerinin değerlendirilmesi* (Nevşehir Örneği) (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Aytaş, G., & Çeçen, M. A. (2010). *Ana dili öğretiminde dil bilgisi öğretiminin yeri ve önemi*. Tübar-XXVII.
- Babacan, M. (2009). *Yazılı ve sözlü anlatım*. İstanbul: İyişler Matbaacılık.
- Banguoğlu, T. (1994). *Türkçenin Grameri*. İstanbul: Baha Matbaası.
- Bora, N. (2016). *İlköğretim II. kademe 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki sözcük türlerinin incelenmesi ve değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Bozkurt, F. (2004). *Türkiye Türkçesi*. Ankara: Hatipoğlu Yayınları.
- Bozkurt, Z. S. (2016) *Türkiye Türkçesindeki zamirlerin anlam bilimsel yapısı ve kazandıkları anlam yükleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trakya Üniversitesi, Edirne.

- Çeçen, M. A., & Çiftçi, Ö. (2007). *İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelemesi*. Milli Eğitim, 39-49.
- Çolak, D. (2013). *Çağdaş Saha (Yakut) edebiyatı eserleri üzerine bir gramer incelemesi (sıfat, zamir, zarf, edat)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Davies, D., & Dodd, J. (2002). *Qualitative research and the question of rigor. Qualitative health research, 12(2), 279-289.*
- Demir, K. (2017). *Altun Yaruk örneğinde eski Uygur Türkçesinde zamirler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Demir, T. (2004). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Kurmay Basım Yayın.
- Demirel, Ö. (2002). *Türkçe ve Sınıf Öğretmenleri için Türkçe Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Demirel, T. (2009). *Ortaokul ve imam hatip Türkçe 6. sınıf ders kitabı*. Ankara: Ekoyay Yayıncılık.
- Demirbüken, S. (2011). *İlköğretim I. kademedeki 5.sınıf Türkçe ders kitabının sözcük türleri bakımından incelenmesi*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara
- Derman, S. (2008). *Dil bilgisi öğretiminde metinlerin seçimi* (Yayımlanmamış Doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Dolunay, K. (2010). *Dil bilgisi öğretiminin amacı ve önemi*. Tübar-XXVII-/2010-Bahar/, 276-284.
- Ediskun, H. (1985). *Yeni Türk bilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ergin, M. (1994). *Türk Dili*. İstanbul: Nesil Yayıncılık.
- Ergin, M. (2004). *Türk dil bilgisi*. İstanbul.

- Ertürk, N., Keleş, S., Külünk, D. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: MEB Yayınları
- Gedik, S. (2019). *Necip Fazıl Kısakürek'in Sakarya türküsü şiirinin metin dil bilimsel görünümü*. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (KÜSBD), 403-432.
- Gencan, T. N. (2001). *Dil bilgisi*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Gezmen, M. (2018) *Türkçe ana dilli Almanca öğrenen kişilerin “er” ve “der” kişi zamirlerinde metin odaklı yorum* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Göçer, A. (2007). *İlköğretim Türkçe ders kitaplarının ölçme ve değerlendirme açısından incelenmesi*. 198-210.
- Göçer, A. (2009). *Türkçe eğitiminde öğrencilerin söz varlığını geliştirme etkinlikleri ve sözlük kullanımı*. Turkish Studies, 1025-1055.
- Gül, M. (2008). *Türkiye Türkçesinde sözcük türlerinin sınıflandırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Güler, A., Halıcioğlu, M. B., & Taşgın, S. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Günay, V. (2003). *Metin bilgisi*. İstanbul: Papatya Bilim Yayınevi.
- Gündüz, O., & Şimşek, T. (2016). *Uygulamalı Yazma Eğitimi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Güneş, F. (2013). *Dil bilgisi öğretiminde yeni yaklaşımlar*. Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi, 71-92.
- Güzel, A. (2008). *Üniversiteler için Türk Dili ders kitabı*. Ankara: Başkent.
- İnan Güzel, S. (2019). *Metin türlerinin öğrenci başarısına etkisi (sıfat-zamir-zarf öğretimi)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- İşcan, A. (2007). *İşlevsel dil bilgisinin Türkçe öğretimindeki yeri*. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 253-258.
- Karadeniz, A. (2013). *Metin dil bilimi temelli metin çözümlemesinin bağdaşıklık araçlarını kullanma ve tutarlı metin oluşturma becerilerine etkisi*. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1-17.
- Karahanci, İ. (2017). *Sözcük birimlerin üslup oluşumuna katkısı II. uluslararası Türkçe edebiyat kültür eğitim dergisi*, 6(2), 749-768.
- Karasoy, Y., Yavuz, O., Kayasandık, A., & Direkci, B. (2014). *Üniversiteler için uygulamalı Türk dili ve kompozisyon bilgileri*. Antalya: Sözen Yayınları.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F., & Aksoy, Ö. (2009). *Yazılı ve sözlü anlatım*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kaya, Z. (2006). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Keskin, R. (2003). *Türkçe dil bilgisi kelime ve cümle tahlilleri*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Koç, A. (2006). *Arapça ve Türkçede zamirler- karşıtsal çözümleme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Koç, N. (1996). *Dil bilgisi*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2019). *Türkiye Türkçesi grameri (şekil bilgisi)*. Konya: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z., Parlatur, İ., Ercilasun, A. B., & Gülensoy, T. (2005). *Türk dili ve kompozisyon*. Ankara: Ekin Kitabevi.
- Kırtıl, O. (2012). *İlköğretim Türkçe ders kitaplarında dilbilgisi öğretim yöntemlerinin ve dilbilgisi alıştırmalarının 2005 programı açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul
- MEB. (2006). *Türkçe dersi öğretim programı*, (Ortaokul 6, 7 ve 8. Sınıflar) Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Ankara.

- Miles M. & Huberman, M. (1994). *An expanded sourcebook qualitative data analysis* (Second Edition.). CA: Sage Publications.
- Okur, A. (2007). *Serbest okuma etkinliğinin sözcük hazinesi ve kavram gelişimine etkisi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Onan, B. (2017). *Dil bilgisi öğretiminde sentezci yaklaşım*. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, s. 2627-2638.
- Öner, Ö. (2007) *Türkiye Türkçesi yazın dilinde işaret zamirlerinin kullanım özellikleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Öz, M. F. (2011). *Uygulamalı Türkçe Öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şeker, F. C. (2019). *6. sınıf Türkçe ders kitabındaki öyküleyici ve bilgilendirici metinleri anlama etkinlikleri üzerine bir inceleme*. Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi, 58-78.
- Şekerci, Y. (2018) *Ortaokul 6. sınıf Türkçe ders kitabı*, Ankara: Eksen Yayınları.
- TDK. (2009). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekşan, K. (2012). *Atasözlerinin dil bilgisi öğretiminde kullanılabilirliği*. *Tubar -XXXI*, 302-322.
- Tiryaki, D. E. (2014) *Türkçede belgisiz sıfat ve adılların anlamsal ve işlevsel özellikleri ve yabancı dil olarak Türkçede belgisizlerin öğretimi tanıtıcılık belirten sıfatların ve belirteçlerin yabancı dil olarak Türkçe derslerinde öğretimi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Tosik, H. (2020) *Türkiye Cumhuriyeti MEB'e bağlı özel ve devlet okullarında öğrenim gören 4.sınıf öğrencilerinin yazdığı hikâyelerin cümle uzunluğu, sıfat, zamir kullanımı ve anlatım biçimleri açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İnönü Üniversitesi, Malatya
- Vardar, B. (1998). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: ABC Kitabevi.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: AFRA NUR DEMİROK

Doğum Yeri ve Tarihi:

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği.

Yüksek Lisans Öğrenimi: Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal

Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türkçe Eğitimi Programı.

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce.

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar: Varsak Şelale Ortaokulu Kepez/Antalya — Türkçe Öğretmeni 2021-Devam ediyor

İletişim

E-posta adresi:

İNTİHAL RAPORU

yl tez son

ORJİNALLİK RAPORU

% **19**

BENZERLİK ENDEKSİ

% **17**

İNTERNET KAYNAKLARI

% **3**

YAYINLAR

% **9**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

TÜM KAYNAKLARI EŞLEŞTİR (SADECE SEÇİLİ OLAN KAYNAĞI YAZDIR)

%3

★ docplayer.biz.tr

İnternet Kaynağı

Alıntıları çıkart

Kapat

Eşleşmeleri çıkar

Kapat

Bibliyografyayı Çıkart

Kapat

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Akdeniz Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

11/04/2022

Afra Nur DEMİROK